

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ**

На правах рукопису
УДК 911.3

**[БЕЗ] БАР'ЄРНІСТЬ ТЕРИТОРІЇ КАМПУСУ КИЇВСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ: ВЗАЄМОДІЯ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ**

Галузь знань: **10 Природничі науки**
Спеціальність: **106 Географія**
Освітня програма: **Економічна та соціальна географія**

Магістерська робота
студентки 2 курсу
ОР Магістр
Гнатюк Світлани Сергіївни

Науковий керівник:
Мельничук Анатолій Леонідович
кандидат географічних наук, доцент

КИЇВ - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ	7
1.1 Концепції безбар'єрності території	7
1.2 Методика суспільно-географічного дослідження безбар'єрності міського простору	11
Розділ 2. ОЦІНКА ВЗАЄМОДІЇ КАМПУСУ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІЗ СУСІДНІМИ МІСЬКИМИ ПРОСТОРАМИ	20
2.1. Характеристика міських просторів різного типу сусідніх із кампусом Київського університету та чинники, які визначають особливості їх взаємодії	20
2.2 Оцінка взаємовпливу та взаємодії міських просторів	29
2.3 Основні бар'єри та дисгармонії у взаємодії міських просторів	42
Розділ 3. НАПРЯМИ ДОСЯГНЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОЇ ТА ГАРМОНІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ НА ПРИКЛАДІ КАМПУСУ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ	56
3.1 Безбар'єрність, як індикатор гармонійної взаємодії міських просторів	56
3.2. Планувальні рішення і основні заходи з досягнення безбар'єрної та гармонійної взаємодії міських просторів	60
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	83

АНОТАЦІЯ

Світлана Гнатюк. [Без] бар'єрність території кампусу Київського університету: взаємодія міських просторів.

Розроблено методику суспільно-географічного дослідження безбар'єрності міського простору. Оцінено взаємодію кампусу Київського університету (далі – Кампус) з прилеглими міськими просторами та визначено 21 зону взаємодії та шість типів міських просторів у її межах. Результатом польового дослідження зон взаємодії Кампусу з довколишнім міським простором є встановлені їхні типи: гармонійний, здебільшого гармонійний, потребує корекції, потребує трансформації та дисгармонійний. Визначені бар'єри та дисгармонії у взаємодії Кампусу із прилеглими міськими просторами. В межах Кампусу ідентифіковано фізичні бар'єри. Розроблені картосхеми взаємовпливу та зв'язаності міських просторів у зоні взаємодії Кампусу і прилеглих територій. Визначено сприйняття основних користувачів взаємодії, зв'язності та бар'єрності досліджуваних зон взаємодії шляхом проведення глибинних інтерв'ю та спостереження, в рамках соціального експерименту, щодо підвищення взаємодії міських просторів, що досліджувались. Надано пропозиції для досягнення безбар'єрності Кампусу в контексті його взаємодії з сусідніми міськими просторами.

Ключові слова: кампус Київського університету, безбар'єрний міський простір, зона взаємодії міських просторів, гармонія взаємодії міських просторів, міський простір.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Безбар'єрність є одним із користувацьких індикаторів, який фіксує зв'язаність та доступність міських просторів, як систему поєднання різних за функціями міських ділянок у комфортну та зручну цілісність, якою користуються всі групи населення, в тому числі малочисельні. У своєму дослідженні ми сфокусувалися на пізнанні [без]бар'єрності особливого типу міського простору, який сформувався на межі взаємодіючих міських систем – кампусу Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – Кампус). Такий значимий міський об'єкт, як Кампус, має величезний вплив на прилеглі міські простори різного типу і масштабу. Всі ці простори в свою чергу, взаємодіють та змінюють його.

Взаємодія та зв'язність різних міських просторів на нашу думку є ключовою у формуванні єдиної міської тканини. Саме вона у більшості випадків для користувача міського простору формує сприйняття єдності, комфортності, доступності та безпеки міста загалом. Якщо благоустрій, функціональне призначення, безпека та інші характеристики є оціночними щодо якості міського простору європейського міста, то доступність і безбар'єрність, зокрема для Києва, є відносно новими ознаками та індикаторами.

Сучасна парадигма суспільного розвитку може бути описана тезою: «всі ми різні, але - рівні». Людське різноманіття стає новою цінністю і враховується при проектуванні та перетворенні міського простору. Особливо складно і водночас важливо, забезпечити доступність в межах взаємодії різних за статусом, юридичною приналежністю та функціональним призначенням типів просторів. В ідеалі - пересічний користувач міста повинен не відчувати меж міських ділянок і в кожній із них отримувати базовий перелік міських переваг; доповнення, а не протистояння різних за функціональним призначенням, міських просторів.

Об'єкт дослідження – [без] бар'єрність території кампусу Київського університету.

Предмет дослідження – географічні аспекти безбар'єрної взаємодії міських просторів.

Метою роботи є розробка методичних підходів до дослідження стану та сприйняття [без] бар'єрності взаємодіючих міських просторів та розробка пропозицій для досягнення безбар'єрності території кампусу Київського університету в контексті його взаємодії з сусідніми міськими просторами.

Задля досягнення поставленої мети були виконані наступні **завдання**:

1. виявити сутність безбар'єрності території. Незважаючи на те, що безбар'єрність в Україні отримує все більш практичне застосування, триває процес її унормування в державних будівельних нормах, планувальній документації, а теоретичне обґрунтування все ще потребує свого удосконалення та узагальнення. Особливо це стосується формування безбар'єрного міського середовища.

2. запропонувати систему інструментів та методів суспільно-географічного дослідження безбар'єрної взаємодії міських просторів. Географічних досліджень безбар'єрного міського середовища та простору все ще критично мало, є гостра потреба формування методичних підходів та інструментів дослідження безбар'єрності міського простору.

3. здійснити аналіз [без] бар'єрної взаємодії Кампусу та прилеглих до нього міських просторів. Кампус є особливим типом міського простору, який може продукувати інноваційні підходи до формування та розвитку міст, в тому числі у форматі взаємодії з довколишніми просторами.

4. розробити пропозиції для досягнення безбар'єрності кампусу Київського університету в контексті його взаємодії з сусідніми міськими просторами. Потенціал студентської молоді та професорсько-викладацького складу Київського університету спроможний сформувати програму удосконалення простору Кампусу та його впливу на Київ.

Стан дослідження. У підготовці кваліфікаційної роботи ми опирались на дослідження архітекторів, містобудівельників, соціологів та економіко-географів. Одними з перших увагу на фізичні бар'єри будівель та просторів

знаходимо у роботах у роботах S. Goldsmith, R. Mace, R. Imrie, E. Steinfeld. Різні аспекти формування безбар'єрних міських просторів – міський дизайн, якість та користувацькі властивості міського простору, вплив соціальної активності та повсякденних соціальних практик, інклюзивне місто, трансформації міського простору, конфліктності та взаємодія міських просторів, та інші – представлені у роботах А. Amin, А. Arantes, Р. Clarkson, Р. Elias, Н. Persson, І. Skiba, С. Запотоцького, К. Мезенцева, А. Мозгового та інших.

Методи. Методологічним підходами дослідження є: системний, інтегрований, інклюзивний, територіальний та планувальний. Провідними, серед методів нашого дослідження стали: польове дослідження, ситуаційна суб'єктивна оцінка взаємодії Кампусу із сусідніми територіями, типізація міських просторів, ГІС-аналіз та картографічний. Важливе місце у реалізації дослідження мали соціологічні методи: опитування користувачів Кампусу у вигляді глибинних інтерв'ю, а також спостереження, яке лежало в основі соціального експерименту з публічним обговоренням.

Джерелами інформації роботи стали дані держгеокадастру, архівні планувальні та аналітичні матеріали щодо освоєння території Кампусу, зібрані шляхом польового дослідження та соціологічних методів дослідження матеріали та дані, результати власних розрахунків.

Структура роботи. Дослідження складається із вступу, основної частини, що містить три розділи, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 106 сторінок (70 основного тексту), що містить: 6 рисунків, 2 таблиці, 7 додатків, список використаних джерел із 40 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ

1.1 Концепції безбар'єрності території

Світові практики розбудови безбар'єрного середовища беруть свій початок з 60-років ХХ століття. Власне тоді, відбувся злам парадигм: на зміну медичної моделі інвалідності, яка трактувала «інвалідність» як дефект чи хворобу, прийшла соціальна, яка розглядає її як наслідок взаємодії між людьми, які мають порушення, із тими бар'єрами, що стримують їхню залученість до соціального життя. Соціальна модель інвалідності, перш за все, зосереджена на руйнуванні бар'єрів, формуванні толерантного ставлення та забезпеченні повного дотримання прав людини.

Вперше про важливість усунення фізичних (просторових) бар'єрів та забезпечення архітектурної доступності громадських будівель писав британський архітектор Селвін Голдсміт у праці “Designing for the Disabled: The New Paradigm” (1963) [6]. Він переосмислює методологію проектування простору для людей з інвалідністю, розширює свою первинну цільову аудиторію до представників маломобільних груп населення та висловлює тезу про те, що від недотримання норм доступності потерпають усі люди незалежно від того чи мають вони порушення чи ні. Така філософія мислення, ніщо інше як реакція на масштабність наслідків воєнних дій, зростання уваги до потреб соціальних груп та прагнення до більшого включення та рівності в суспільстві. Вона відображає рух від моделі "one size fits all" до підходу, який враховує індивідуальні потреби та можливості кожної людини.

Надалі, у 1970-тих роках низка архітекторів та науковців, зокрема Роб Імрі, Рон Меїс, Едвард Штайнфельд продовжували адвокувати ідеї безбар'єрності акцентуючи увагу на взаємозв'язку людей з інвалідністю та антропогенним середовищем, а також на тому, що потенціал людини буде зростати за умови

усунення бар'єрів навколо [9,10,19,22]. Суспільство потребувало оновленої концепції, яка б лобіювала інтереси ширшого кола користувачів. Саме так, запропонований, ще у 1973 році, Роном Мейсом термін “універсальний дизайн” став відповіддю на цей запит. Універсальний дизайн пропагує ідею відходу від рамок мінімальних вимог законодавства, натомість наполягає на проектуванні середовищ, які будуть комфортними та зручними для усіх, без виключень. Такий підхід є утопію, проте в його основі - вимога до усвідомлення необхідності поміркованого підходу, за яким усе, що ми проектуємо і продукуємо – є доступним для кожної та кожного [7,12,19].

Відтак, ідеї, що народилися на зламі міського планування, архітектури, законодавства та універсального дизайну, об'єднуються під парасольковим терміном – безбар'єрність. Основним принципом цього підходу є визнання людської різноманітності і формування умов безперешкодної та повноцінної участі у житті громади [20,23,31]. Концепція виходить за рамки архітектурної доступності, охоплюючи надання послуг та інформації у спосіб, який є зрозумілим і зручним для кожного, а також боротьбу із стереотипами, упередженнями та дискримінацією. У міському середовищі вона виражається через формування безбар'єрних територій – невід'ємного принципу сучасного містобудування. Термін «безбар'єрна територія» означає середовище – будь то забудоване чи віртуальне – яке доступне для всіх людей, у тому числі для маломобільних груп населення (вагітних; дітей до 7 років та батьків/ опікунів/ осіб, що їх супроводжують; людей з тимчасовими фізичними порушеннями; людей старшого віку; людей з інвалідністю; людей зі значно більшою або меншою за середню масою тіла, значно вищими або нижчими за середній зріст; людей із валізами, тощо). Вона включає як відсутність фізичних та ментальних бар'єрів, так і наявність засобів, які дозволяють вільно і безпечно пересуватися, що дозволяє кожному, незалежно від віку, мобільності, стану здоров'я, сексуальної орієнтації, релігійних вподобань ефективно та самостійно використовувати простір. Важливість формування безбар'єрного середовища визначене метою сприяти рівності, безпеці та незалежності шляхом мінімізації

факторів, які обмежують або обтяжують вільне пересування людей. Це дозволяє забезпечити право на місто людям, які були його позбавлені [4,8,11,12].

Міські простори не є самостійними одиницями, вони – частини взаємопов'язаної мережі, – міської тканини. Досягнення безбар'єрності вимагає цілісного підходу, який зокрема й розглядає проблематику взаємодії між цими просторами. Основна мета – не створювати оази безбар'єрності, а робити безбар'єрним усе міське середовище [14, 15,18,24].

Розробка та суворе дотримання цілісної політики, а також пошук нових - проривних та творчих рішень, зокрема і в аспекті нормативного-правового забезпечення, є вирішальними для досягнення безбар'єрності. Законодавство як в державах Європейського союзу, так і в Україні втілює зростаюче визнання потреби у безбар'єрному середовищі. Відтак, окрім міжнародних нормативно-правових актів, таких як: Універсальна Декларація прав людини, Конвенція про права людини з інвалідністю, Цільові стандарти ООН щодо рівних можливостей для людей з інвалідністю (CRPD), у країнах ЄС діє Strategy for the rights of persons with disabilities 2021-2030 [5]. Це – продовження European Disability Strategy 2010-2020, яка формує візію забезпечення інклюзії в державах-членах, а також інституціях Європейського Союзу, використовуючи досягнення останніх десяти років як базис і пропонуючи рішення для майбутніх викликів. У 2019 році була прийнята Директива ЄС про вимоги щодо доступності продуктів і послуг (2019/882/EU), відома також як “Європейський акт про доступність”. Її основна мета – оптимізація діяльності внутрішнього ринку доступних товарів і послуг шляхом усунення бар'єрів, утворених через розбіжності в законодавстві держав-членів ЄС. Відтак, до кінця червня 2025 року усі компанії (як державної, так і приватної форми власності), які діють в державах ЄС мають привести свої товари та послуги у відповідність до положень Європейського акту про доступність. Українське законодавство у царині безбар'єрності базується на європейських директивах та Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

У квітні 2021 року в Україні, в межах ініціативи першої леді Олени Зеленської «Без бар'єрів» та на виконання Указу Президента України була

затверджена Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року (далі – Стратегія) [37]. Відтак, безбар'єрність трансформувалась з ідеї до державної політики. Стратегія передбачає створення безбар'єрного простору за шістьма ключовими напрямками:

- фізична безбар'єрність – усунення просторових бар'єрів та забезпечення безперешкодного доступу до усіх об'єктів фізичного оточення незалежно від віку, стану здоров'я, інвалідності, майнового стану, статі, місця проживання та інших ознак людини.

- інформаційна безбар'єрність – забезпечення доступу до актуальної та повної інформації для усіх людей, незалежно від їх функціональних порушень чи комунікативних можливостей, зокрема використовуючи альтернативні технології та формати (до прикладу: шрифт Брайля, великошрифтовий друк, аудіодискрипція, переклад жестовою мовою, субтитрування, формат легкого читання)

- суспільна безбар'єрність – забезпечення рівних можливостей для участі усіх людей у суспільному, громадському та культурному житті, а також формування інклюзивного середовища, як передумови до [ре]інтеграції в соціум.

- економічна безбар'єрність – забезпечення можливостей для працевлаштування чи самореалізації усіх громадян, незалежно від віку, статі, сімейного стану, здоров'я чи місцевості проживання

- цифрова безбар'єрність – забезпечення доступу до швидкісного Інтернету, цифрових послуг та публічної цифрової інформації для усіх людей, незалежно від віку, стану здоров'я, майнового стану, статі, типу місцевості проживання та інших ознак людини.

- освітня безбар'єрність – забезпечення рівних можливостей та доступу до освітнього процесу, незалежно від віку, стану здоров'я, майнового стану, статі, місця проживання та інших ознак людини.

Для кожного з цих напрямів, розроблений та затверджений комплекс заходів та рішень, спрямованих на різні соціальні групи, включаючи, але не обмежуючись, людьми з інвалідністю, молоддю, людьми старшого віку.

Загальна мета полягає у пронизуванні усіх сфер життя принципами концепції безбар'єрності та промоції її як нової суспільної норми, де гідність та індивідуальність людини вважаються основними цінностями держави.

В рамках реалізації Стратегії, окрім оновлення державних будівельних норм та державних стандартів, було розроблено неформальний документ – Альбом безбар'єрних рішень, який на прикладах ілюструє, як сформувати доступне, зручне та комфортне міське середовище для маломобільних груп населення. В його основі – світовий досвід адаптований до реалій та умов української архітектурної спадщини, тому окрім універсальних рекомендацій, Альбом містить поради щодо адаптації міського простору відповідно до вимог доступності.

Суттєвою проблемою є різноманітність рівнів доступності просторів, що створює мозаїчні міські території з різним ступенем безбар'єрності, водночас безбар'єрні території представляють собою відносно нове та благородне прагнення демістифікувати міський простір для кожної людини, незалежно від її фізичних чи когнітивних здібностей. Тиражування та розбудова взаємопов'язаної мережі безбар'єрних територій є основоположним кроком до актуалізації інклюзивного суспільства, де дотримується право кожної людини на доступ і використання громадського та приватного простору.

1.2. Методика суспільно-географічного дослідження безбар'єрності міського простору

Комунікація окремих міських ділянок не лише формує сприйняття міста, його дизайну, гармонійності, привабливості, але і його користувацьку придатність, зручність, безбар'єрність, комфортність тощо [1, 2]. Зона взаємодії відмінних за призначенням, переважаючою функцією, юридичною приналежністю, особливістю традицій та культури використання території особливо рельєфно відображає здатність міста цілісно та змістовно

вибудувати відповідну міську політику, формувати та застосовувати арсенал інструментів міського розвитку, досягнення сформульованих теоретичних напрямів та конкретних завдань запланованого розвитку. Територія університетського кампусу знакова та специфічна у міській канві. З одного боку, це – складова частина публічного простору, в межах якої він впорядковується для зручного транзиту – доступного, безбарвного та інклюзивного, що вимагає відкритості та взаємоузгодження із прилеглими міськими ділянками. З іншого боку, це – зона проведення занять, можливостей для самостійного навчання, відпочинку для здобувачів освіти та інших користувачів, яка змістовно та якісно формує своє обличчя, а також відрізняється від інших частин міста.

Однією з важливих сторін гармонізації міського середовища є формування поєднаних (змістовно та за дизайном) суцільних міських мереж, мобільності, відпочинку та ін. Досвід планування та розвитку сучасного європейського міста відображає формування поєданого та взаємодіючого громадського простору. Користувач міста не акцентуючи увагу на приналежності міської ділянки, її юридичного статусу, місця розташування отримує можливість широкої комунікації, короточасового перепочинку, проведення публічних заходів, тривалої рекреації, усамітнення тощо. І таким чином, звично та ефективно використовує міський громадський простір у різних його локаціях [3, 4, 39, 40].

Університетський кампус є складовою мережі громадських територій міста. Він має підвищений запит на використання, високий рівень користувацького очікування щодо впорядкування, зручності та статусу. Адже студентська молодь, професорсько-викладацький склад університету формують культуру використання міського середовища, адаптують кращі світові практики впорядкування та використання громадських зон та міста загалом. Зокрема мають вплив на суспільство, як лідери думок, та на формування рівнодоступного, інклюзивного та безбар'єрного сучасного населеного пункту.

Комунікація між міськими ділянками, безбар'єрність території, зручність користувача є похідними принципів, які застосовують при плануванні та

забезпеченні розвитку міського середовища. Виділимо найбільш значимі для формування алгоритму нашого дослідження та підбору системи методів.

Принцип доступності визначає рівність можливостей до використання міської території для усіх груп користувачів у т.ч. малочисельних. Доступність міської ділянки визначена у фізичному та ментальному аспектах. Міський планувальник передбачає інфраструктуру для використання кампусу одночасно для усіх груп користувачів. Доступність потребує також розвинутої системи навігації. До прикладу, кампус університету може бути використаний для транзиту чи тимчасового перепочинку пішоходів, велосипедистів, користувачів легких видів електротранспорту, а також тих з них, хто користується кріслом колісним, підборами, використовує важкі валізи тощо.

Принцип безпечності. Кампус має бути добре освітленим, обладнаним засобами подачі сигналу небезпеки, добре проглядатись, мати не пошкоджене дорожнє покриття, пониження бордюрів, пандуси чи підйомники, вуличні меблі, зручні для використання маломобільних груп населення тощо.

Принцип відсутності проявів дискримінації для усіх груп населення, у тому числі маломобільних. Зокрема це означає наявність доступних туалетних кімнат, зручних та без дискримінаційних для осіб різних статей та гендерів, пеленальних кімнат та кімнат для годування малят. Елементи облаштування кампусу, декору та дизайну, зображення не мають містити ознак дискримінації за расовою ознакою, національністю, статтю, гендером, віком, соціальним статусом, типом зайнятості чи рівнем доходів окремих груп населення чи особистостей тощо.

Гармонійності поєднання сусідніх територій. Простори громадської зони мають формувати єдиний публічний простір. Університетський кампус є складовою такого простору та підпорядкований загальним правилам формування та використання публічного простору. Переходи території кампусу до сусідніх ділянок житлової забудови, транспортної та інших видів інфраструктури, ділянок зелених зон, зони рекреації та інших територій має бути комфортним для користувача, безпечним та безбар'єрним, не перешкоджати інсаляції, руху повітря, унеможлиблювати екологічне забруднення, виключати

композиційні дисонанси, порушення принципів та особливостей загальноміського дизайну [27, 38].

Різноманіття міського середовища. Досягнення гармонійної взаємодії та безбар'єрності території не повинно бути реалізоване лише через уніфікацію підходів до проектування та прийняття містобудівних рішень. Різноманіття це цінність, яка робить міський ландшафт привабливим, підвищує запит на нього.

Оскільки ми розглядаємо взаємодію міських територій через призму досягнення безбар'єрності території, то повага, гідність та рівні можливості є ключовими принципами формування гармонійної та безбар'єрної взаємодії різних ділянок міста. Повага до усіх типів та груп користувачів міського простору лежить в основі забезпечення їх включності до громадського життя та вільного користування містом та його просторами. Гідність забезпечує належне ставлення до людини з боку представників влади, інших публічних і приватних осіб. Вона проявляється в міському середовищі та забезпечується, у тому числі міською політикою формування та розвитку громадських зон. Дотримання рівних можливостей як принципу формування міського середовища дозволяє забезпечувати справедливість у ставленні до людей, усувати бар'єри, упередження чи переваги, яке надає міське середовище окремим своїм користувачам.

Етапи нашого дослідження є класичними для суспільно-географічних. На першому – камеральному – етапі ми зібрали опубліковані наукові матеріали щодо теми дослідження та сформуvalи концептуальний підхід до його реалізації. На цьому етапі ми зібрали первинні дані щодо історії освоєння та етапів забудови ділянки під кампусом Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – Київський університет), були проаналізовані робочі проекти його побудови, ідеї, підходи та результати їх реалізації.

На другому – аналітичному етапі ми доповнили зібрану аналітику та дані, даними польового етапу. Він був спрямований на ситуаційну суб'єктивну оцінку особливостей взаємодій кампусу із сусідніми просторами. Усі зібрані матеріали

та дані дали можливість оцінити особливості взаємодії кампусу із сусідніми міськими просторами та їх взаємовигоду.

На третьому – конструктивному – етапі були визначені ключові проблеми освоєння та використання кампусу Київського університету, проведений експеримент для визначення перспективності більшої відкритості території кампусу, яка б ймовірно призвела б до збільшення тривалості пресування в ньому користувачів різних груп та категорій. У підсумку, на цьому фінальному етапі було розроблено рекомендації для підвищення ефективності використання та взаємодії університетського кампусу із сусідніми територіями, підвищенні його ролі у загальноміському просторі.

У відповідності до діючих в Україні державних будівельних норм, аналізуючи взаємодію різних міських ділянок ми розглядаємо такі їх види: ділянки житлових будинків, громадських установ, будинків і споруд, вулично-дорожньої і транспортної мережі, площ, парків, лісопарків, міських лісів, скверів, бульварів, промислових підприємств.

Кампус університету є частиною громадського простору міста. Ми підтримуємо ідеї щодо відкритості та зв'язності громадських просторів міста. Незалежно від юридичного статусу, переважаючої функцією, типу користування – це відкриті, зорієнтовані на публічність своєї діяльності, інституції. Місто – є джерелом здобувачів освіти, важливим партнером у забезпеченні кампусу водою, електроенергією, інтернетом, іншими комунікаціями, поведженням із сміттям тощо. Якщо місто не забезпечує цю взаємодію безпосередньо через свої комунальні структури, то формує міську політику в межах якої створені умови для цього. Міські заходи і активності доречні у аудиторіях факультетів, місцях відведених для відпочинку чи транзиту кампусом у час коли вони не використовуються або не інтенсивно використовуються в організації та реалізації навчальної та інших основних функції університету [13, 17, 21, 26].

Методологічним підходами дослідження стали: системний, інтегрований, інклюзивний, територіальний та планувальний.

Системний підхід – кампус ми розглядали як складну систему взаємопов'язаних поліфункціональних ділянок, функціонування якого не замикається інтро територіальною траєкторією, а багато у чому визначений взаємодією із прилеглими міськими територіями.

Інтегрований підхід до пізнання розвитку території дозволив нам зокрема, розглянути її множини ділянок з накладанням кількох і більше функцій, у тому числі у контактній зоні суміжних територій, які у свою чергу формують окремий кластер просторово-часового суцільного середовища.

Інклюзивний підхід означає, що територію дослідження ми розглядали через призму забезпечення доступності міста для всіх категорій населення, у тому числі для маломобільних груп населення. Цей підхід щодо території об'єднує інклюзивні об'єкти у міському просторі та територію їх взаємодії у єдиний суцільний доступний простір. З точки зору фокусу нашого дослідження найважливішим було виявити аспекти взаємодії різнофункціональних близьких міських територій, спрямованої на досягнення розбудови доступного міста у будь-якій точці його території.

Відповідно до територіального підходу, оцінку та розробку підходів для досягнення безбар'єрності території кампусу Київського університету через взаємодію міських просторів ми здійснили крізь розгляд інклюзивності та безбар'єрності території як феномену, що залежить від узгодженості рішень і дій, а також від формування міської та державної політики.

У фокусі нашого дослідження – взаємодія університетського кампусу із територіями з якими він межує безпосередньо, або через межування із сусідньою територією на невеликих відстанях. Кампус відноситься до громадського та публічного міського простору. За типологію UN-Habitat ми поділятимемо публічний простір на вулиці (різні типи вулиць, площі, тротуари, пасажі, галереї та велосипедні шляхи), зелені публічні простори (парки, сади, сквери, ігрові майданчики, публічні пляжі, береги річок і набережні) та публічні міські об'єкти інфраструктури (бібліотеки, громадські центри, ринки, базари, спортивні об'єкти. До останніх ми також відносимо кампуси університетів, використання

яких здійснюється на безоплатних засадах, що є ключовим критерієм для визначення публічного простору [33, 34, 35, 36].

Для розуміння механізмів розвитку сусідніх міських територій та управління містобудівними системами, продуктивним є планувальний підхід, в основі якого – управління територією, а також об'єктами, розміщеними на ній, з позиції містобудівної діяльності. Адміністративно-управлінська та економічна самостійність університетів сприяє їх містобудівним перетворенням.

Провідним у методиці нашого дослідження є розроблення наукового підходу до географічного дослідження взаємодії міських просторів із таким типом публічного простору, як кампус університету. У його основі крім всебічного аналізу містобудівних рішень щодо формування та розвитку цього простору лежить польове дослідження. Для проведення ситуаційної суб'єктивної оцінки взаємодії кампусу із сусідніми територіями ми насамперед протипізувати останні. Було встановлено, що основна частина кампусу Київського університету у Голосіївському адміністративному районі міста Києва межує з такими типами міської території:

Типи територій: 1. з житловою забудовою (підтипи: забудова бізнес-класу; забудова економ-класу; забудова радянського часу; недобудови); 2. територія Національного експоцентру України (далі - Експоцентр); 3. територія військової частини; 4. територія під об'єктами інженерної інфраструктури.

Отже, основним типами територій з якими взаємодіє кампус Київського університету є зони житлової забудови та громадської. В межах останньої, наявні публічні простори як загальноміського, так і загальнонаціонального значення.

Виходячи з цього ми оцінювали наступні напрямки взаємодії міських територій: транспортна, естетична, бар'єрна, композиційна, повсякденних соціальних практик, цілісності природного середовища.

Взаємодію території Кампусу із сусідніми територіями ми оцінювали відносно їх проїзної та пішохідної зв'язаності, гармонії у контекстах колористики, архітектурного оздоблення, стилістики малих архітектурних форм, впорядкованості території (спільних рис у оздоблені вуличними меблями,

озелененні, навігаційних системах та ін.), відсутності фізичних, ментальних та інформаційних бар'єрів, візуальних шумів, бар'єрів власності, поєднання поверховності, цілісності, гармонійності, симетрії, спорідненості містобудівних ідей, типів озеленення та зв'язаності зелених просторів.

Усі ці критерії ми оцінювали у форматі оцінки – гармонійні, частково гармонійні та негармонійні. Це дозволило нам визначити зв'язаність міських ділянок та протипізувати їх за цією ознакою.

На польовому етапі ми також здійснили аналіз мікрозонування території основної частини кампусу Київського університету та визначили його вплив на її зв'язаність та гармонійність взаємодії із сусідніми територіями.

Ще одним ключовим методом дослідження стало просторове впорядкування зібраних даних для оцінки взаємозв'язаності ділянок території у вигляді ГІС. Виконаний ГІС-аналіз дозволив зробити висновки про ефективність мікрозонування кампусу, його впорядкованість, розробити пропозиції щодо спрямованості покращення впорядкованості та гармонізації взаємодії із сусідніми міськими ділянками.

Важливе місце у реалізації дослідження мали соціологічні методи. Було проведено чотири інтерв'ю. Інтерв'ю дали представники студентської та викладацької спільноти, які проживають та надають/отримують освітні послуги у межах ділянку кампусу, що досліджувалась. Також опитано представника аналітичного сектору девелоперської компанії та користувачів досліджуваного простору, які належать до маломобільних груп населення.

Ключові питання, щодо важливості та сприйняття гармонійності та зв'язаності різних типів міської території, її основні ознаки щодо доступності, комфорту, зручності користування міським простором. Було також поставлено завдання надати загальну оцінку гармонійності зв'язаності частини кампусу Київського університету у Голосіївському районі м. Києва із сусідніми ділянками міста. Респондентам також було надано картосхему із зазначенням ділянок взаємодії території кампусу Київського університету із прилеглою територією міста задля суб'єктивної оцінки гармонійності їх зв'язаності.

Конструктивна складова дослідження включала проведення соціального експерименту щодо потреб і способів покращення гармонійності, підвищення контактності та зв'язаності досліджуваної території кампусу Київського університету у Голосіївському районі м. Києва. Ми встановили вуличне шатро поруч з доріжками з ожвавленим рухом у місці однієї з двох головних артерій транзиту, що зв'язують мешканців житлових масивів в межах мікрорайону Теремки-2 із станцією метро Виставковий центр поблизу корпусу географічного факультету. Цю ділянку було обладнано садовими меблями. Встановлена інформаційна табличка вказувала на спрямованість експерименту та правила поведінки в межах його ділянки. Експеримент тривав три дні – четвер, п'ятницю та суботу. Перехожі та інші користувачі мали можливість за потреби та бажання використовувати місце експерименту на свій розсуд або ігнорувати його. Весь час експерименту було організоване постійне спостереження за діями та активностями користувачів із фіксацією і тих, і інших. Основна ціль експерименту – підвищення функціональності (перехід від моно- до поліфункціональності території) обраної, для експерименту, частини Кампусу: додати до транзитної, зеленої зони – функцію відпочинку, рекреації, реалізації формальної та неформальної освіти, інших активностей. Було перевірено гіпотезу, що впорядкування простору місцями, де є можливість проводити заняття, реалізовувати різні активності, самостійно навчатися чи відпочивати для різних типів користувачів – здобувачів освіти, професорсько-викладацького складу та, інших категорій співробітників університету, перехожих, користувачів простору із дітьми, собаками тощо, дозволить підвищити його зв'язаність із прилеглими житловими та громадським зонами міста. Завершується експеримент відкритим заходом з презентацією результатів спостереження та рефлексією щодо напрямів гармонізації взаємодії міських територій різного типу та досліджуваної частини кампусу Київського університету. Забезпечення гармонійності взаємодії сусідніх ділянок міста сприятиме урізноманітненню використання території кампусу Київського університету та підвищить його цінність для міста.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ВЗАЄМОДІЇ КАМПУСУ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІЗ СУСІДНІМИ МІСЬКИМИ ПРОСТОРАМИ

2.1. Характеристика міських просторів різного типу сусідніх із кампусом Київського університету та чинники, які визначають особливості їх взаємодії

Дослідження контактних зон міських просторів різного типу має важливе дослідницьке та практичне значення, що визначене вишукуванням механізмів та інструментарію розбудови сучасного доступного, гармонійно зв'язаного та інтегрованого міського простору. Сутність та суспільна місія університетського середовища робить вивчення кампусів особливо придатними для дослідження такого типу. Ми обрали об'єктом нашого дослідження найбільш цілісну частину кампусу Київського університету, розміщеного у Голосіївському районі Києва. До неї не увійшла лише ділянка під Інститутом післядипломної освіти, яка якнайдалі віддалена від найбільш компактною частини кампусу. Основною причиною обрання цієї частини Кампусу Київського університету стало те, що це цілісна, компактна земельна ділянка у державній власності під об'єктами підпорядкованими управлінню університету та/або із відповідними для нього функціями. Це три ділянки з кадастровими номерами 8000000000:79:427:0001 площею 49.8495 га, 8000000000:79:425:0020 площею 4.6401 га та 8000000000:79:425:0021 площею 3.2806 га. Її освоєння, під розбудову університету, було підпорядковане цілісному плану забудови відомих архітекторів та міських будівельників. Освоєння почалось з будівництва гуртожитків для студентів на зламі 50-60 рр. ХХ ст. та розгорнулось у повну силу в 70 – рр. ХХ ст. Архітектори В. Ладний, М. Буділовський, В. Коломієць та інженер В. Дрізо запланували розбудову грандіозного студентського містечка з навчальними корпусами у архітектурному стилі модернізму, будівлею ректорату та спортивного комплексу, бібліотеками, торгово-побутовими комплексами, житлом та науково-дослідницькими лабораторіями [32]. Визначення місця було

обумовлене можливістю розбудови мережі зв'язків із науковими інституціями Кібернетичного центру та Академічного містечка, які мають гарну доступність автошляхами із даною ділянкою. Проєкт передбачав прогресивний підхід освоєння території та перетворення її на використання, нетипове для міста – лінійно почергове. Ця концепція дозволяла освоювати великі, за обсягом, забудовані ділянки послідовно, протягом довгого періоду часу, із урахуванням варіативності потреб. Водночас, усі вони були підпорядковані цілісному містобудівельному задуму та однаковим містобудівним рішенням. Ми високо оцінюємо результати проєкту, а також його вплив на містобудівний розвиток Києва. Однак, вважаємо, що акцент на монументальних, із чудовим мистецьким оздобленням, будівлях був одночасно проявом ідеології свого часу, акцентував на творчому потенціалі, величі науки та елітарної освіти, разом з тим – обмежував варіативність як освоєння Кампусу під забудову, так і потребу перетворень, з мінливістю часу, такого тонкого і підпадаючого під вплив модернізації та потреби постійного оновлення організму, як класичний університет. Він потребував можливості більш безболісної модернізації освітнього простору, насамперед аудиторного [28].

Незважаючи на те, що проєкт вдалось реалізувати у далеко не повному вигляді, Кампус став перлиною модерніської архітектури та позитивним зразком освоєння міської території на периферії найбільшого міста України, який, водночас, мав значний вплив на освоєння та перетворення усієї прилеглої частини Києва. Саме це й підкреслює значущість ефективної гармонійної взаємодії із прилеглою територією такого значимого об'єкту, як Кампус університету. Зокрема, значна увага для забезпечення гармонійної взаємодії сусідніх територій надавалась уже розробниками проєкту розбудови Кампусу та забудови його території. Найбільш показово це демонструє передбачене проєктом поєднання внутрішньої площі Кампусу пішохідним переходом над проспектом Глушкова, який мав бути спрямованим тунелем. Широка пішохідна зона мала з'єднати Кампус з Виставкою досягнень народного господарства. Головна алея ВДНГ, проєктом, поєднувалась із внутрішньою площею Кампусу.

Важливо, що проєктанти вихідними положеннями визначають для себе розділення основних функцій. Вони зазначають, що зокрема, зелені зони, спорт та, насамперед, короткочасовий відпочинок і тривала рекреація, це ті послуги, які Кампус надаватиме усім бажаючим містянам. Така стійка комунікація ВДНГ та Кампусу мала стати потужним чинником розвитку, ще слабо освоєного району із значним потенціалом житлового освоєння та місцем притягання для киян, що шукали розваг та відпочинку (*Додаток А*).

Інший приклад проєкт архітекторки Аврори Дубінської навчальних корпусів у межах Кампусу на вулиці Васильківській. Вона прийняла рішення запроектувати корпус, в якому зараз розміщено економічний факультет та ННІ "Інститут геології", на стовпах. Це архітектурне рішення вона пояснює потребою поєднання двох масивів зелених зон – внутрішньої частини кампусу та внутрішньоквартального масиву зелені на протилежній, від Кампусу, стороні по вулиці Васильківській [30]. З цією метою вона віддаляє висотний корпус на 96 метрів від червоної лінії, а чотириповерховий - на 34 метри та передбачає перед ними формування великого масиву зелених насаджень. Важливою ознакою формування цього простору стає передбачення використання його як для відпочинку, так і транзиту між різними ділянками міста.

Як ми вже й аналізували у наших попередніх дослідженнях, Кампус університету на загальноміському, узагальненому рівні зонування представляють громадська та житлова забудова, переважно це - корпуси університету, гуртожитки, зелена зона та публічні простори. На цьому рівні масштабу, території, прилеглі до Кампусу, можна описати як державні та комунальні землі переважно під житлом. На півночі - велику межу займає територія військової частини на землях державної власності, на півдні – територія Національного комплексу «Експоцентр України», розташована на землях державної власності з невизначеною, у державному земельному кадастрі, категорією використання.

Цікавою і значимою, для територіального масштабу нашого дослідження, є градація на більш детальному рівні зонування. Протяжністю 550 метрів на

північ від Кампуса по вулиці Юлії Здановської фасадною частиною до нього простягається житлова забудова. Це поєднання серійної забудови другої половини ХХ ст. (**A₁**) (*Додаток Б, рис. Б.1*) та сучасної висотної житлової забудови індивідуальних проєктів (**A₂**) (*Додаток Б, рис. Б.2*). Ця ділянка дивиться на Кампус через фасадне озеленення прибудинкової зони, комерційною площею із низьким рівнем благоустрою новобудов. Невелику ділянку (кадастровий номер 8000000000:79:364:0018; 0,3 га) тут займає велике приміщення з трансформаторами (**B**) (*Додаток Б, рис. Б.3*), яке уможливорює забезпечення електроенергією мікрорайон навколо, який швидко забудовується. Цей об'єкт дещо псує візуальне сприйняття зони контакту двох міських ділянок. Далі на схід (протяжністю близько 500 м) сформована складна контактна зона сусідства паркану Кампусу та глухого паркану великої території колишньої військової частини (**C**) (*Додаток Б, рис. Б.4*), яка з півночі інтенсивно забудовується висотним житлом. Ця контактна зона дуже спотворена інтегруванням у запланову територію Кампусу великої ділянки, вплив на яку, було втрачено. Це - закритий житловий комплекс бізнес-класу, який займає ділянку площею 6 га та інтегрується в межі Кампусу на 250 м – ЖК Сонячна Брама (**D**) (*Додаток Б, рис. Б.5*). На розі вулиці Юлії Здановської та проїзді до спорткомплексу Київського університету розташована громадська зона із МАФ-ами погано облаштована та із незадовільним благоустроєм (**E**) (*Додаток Б, рис. Б.6*). Досить велику Ділянку під гуртожитками НУБіП (**F**) України (1,5 га території у комунальній власності) вже втрачено для Кампуса (*Додаток Б, рис. Б.7*). Вона, у свою чергу, прилягає до ділянок теж у комунальній власності (майже 0,9 га) під котельнею та господарськими спорудами, що її обслуговують (**G**) (*Додаток Б, рис. Б.8*). Ще одна невелика ділянка, розташована під приміщенням сімейного гуртожитку (між гуртожитками №6 та №5 КНУ імені Тараса Шевченка), теж юридично вже не належить університету (**H**) (*Додаток Б, рис. Б.9*).

Далі на схід ще 200 м територія Кампусу відходить від вул. Юлії Здановської. Гаражі та складські ангари, у її межах, мають вихід на вулицю Софії

Ковалевської та на півночі обмежуються добре впорядкованим, але не сучасними дворовими, зеленими просторами житлових будинків побудованих у 50-х роках ХХ ст., які й стали першими зразками перетворення цього простору під потреби розбудови Кампусу (І) (Додаток Б, рис. Б.10).

На протилежному, від основного та цілісного масиву Кампусу, боці вулиці Софії Ковалевської знаходиться два острівці досліджуваної території. Перший - під кадастровим номером 8000000000:79:425:0020 площею 4,6 га у державній власності займає корпус та прилегла територія Військового інституту Київського національного університет імені Тараса Шевченка (далі – Військовий інститут) та гуртожиток номер 15 Київського університету. З усіх боків ця ділянка оточена житловою забудовою. І в усіх випадках це бокове або заднє розташування житлових будинків по відношенню до неї. ЖК Ліко-град контактує із нею своїм крайнім південно-західним рогом на віддалі через проїзну частину вулиці, широким проїздом вулицею Композитора Мейтуса, окраїнами зелених смуг, які обрамляють ЖК Ліко-град (1 і 2 черга). Незначна парадна частина цієї ділянки цієї частини Кампусу виходить на основну пішохідну, добре впорядковану та озеленену променаду на півдні ЖК Ліко-град (Ж) (Додаток Б, рис. Б.11). Із південного заходу боковою частиною до ділянки примикає житловий будинок зведений для викладачів Київського університету у 2000-х роках із великою, добре впорядкованою і озелененою частиною прибудинковою території (К) (Додаток Б, рис. Б.12). Інші частини ділянки оточені недобудовами дешевого житла у вигляді високих коробок із бетонних панелей першої стадії будівництва та закритої території, не зданого в експлуатацію, дитячого садочку (Л) (Додаток Б, рис. Б.13). Межа з такою невпорядкованою зоною без належного благоустрою складає близько 500 м. На північно-східному куту ділянки побудовано високий панельний будинок з невеликою прибудинковою зоною, фасад якого “дивиться” на ЖК Ліко-град, а боком і задньою частиною - на ділянку, яку ми досліджуємо (М) (Додаток Б, рис. Б.14). Фактично ця частина території відірвана в кінці 10-х років нашого століття від території під Військовим інститутом.

Ще одну ділянку, неподалік Військового інституту, на протилежному боці від основного масиву досліджуваної території по вулиці Софії Ковалевської на розі з проспектом Академіка Глушкова займає територія під Українським фізико-математичним ліцеєм Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі - Ліцей). Це - ділянка з кадастровим номером 8000000000:79:425:0021 площею 3,3 га у державній власності. Ліцей переміщено сюди у 1991 р. З 2012 року він отримав статус структурного підрозділу Київського університету. Станом на зараз ця ділянка території практично з усіх боків оточена різночасовими і різноякісним недобудовами висотного житла, з переважанням дешевого панельного. Деякі споруди недобудов розташовані в критично близькій віддалі від корпусу Ліцею (на захід від нього), що ставить під сумнів, на наш розсуд, подальше існування Ліцею у сьогоdnішньому статусі на цій ділянці (**N**) (*Додаток Б, рис. Б.15*).

Від південної межі ділянки під Військовим інститутом на 700 м простяглась зона недобудов з переважно панельного соціального висотного житла (**P**). Воно розвернута до Кампусу боковими та заднім сторонами, територія перед парканом - озеленена, але дуже засмічена, тротуар вулиці потребує відновлення (*Додаток Б, рис. Б.16*).

Південною частиною, Кампус обернений до фасадної частини Експоцентру. Передбачений, проектом освоєння Кампусу, контакт із його територією - нереалізований. Ці дві прекрасні ділянки міського простору розділені проспектом з поживавленим рухом автомобільного транспорту. Парадні частини обох ділянок поєднані пішохідно, однак рівень зв'язаності - незадовільний (**Q**) (*Додаток Б, рис. Б.17*).

На розі вул. Васильківської та проспекту Академіка Глушкова, Кампус має межу в 350 м із невеликою міксованою, за ознакою призначення, міською територією комунальної та невизначеної власності (**R**). Тут розміщені виходи станції метро, зелена зона та житловий комплекс комфорт-класу. Навпроти цієї невеликої території – по вулиці Васильківська, розміщена міська ділянка з невизначеною власністю під висотним офісним приміщенням із відкритою та

впорядкованою прибудинковою зоною, яка є сусідом другого порядку, але як і житлова зона за нею по вулиці Васильківській, - це забудова із високою комерціалізацією, яка перебуває у активній взаємодії із Кампусом (*Додаток Б, рис. Б.18*).

На північ від цієї зони по вулиці Васильківській на 830 метрів простягалась суцільна житлова забудова «Сталінки» другої половини ХХ ст. (**S**) (*Додаток Б, рис. Б.19*). Вона взаємодіє фасадною стороною із Кампусом, будівлі якого теж виходять парадними фасадами на цю вулицю. Навпроти чотириповерхового аудиторного корпусі по вулиці Васильківській, як ми вже зазначали, розташована досить велика рекреаційна зона (кадастровий номер 8000000000:79:336:0048, площа 1,2 га) з невизначеною власністю (**T**). Це добре озеленений і впорядкований простір, який має популярність серед мешканців мікрорайону як зона відпочинку. Фасадами на нього виходять: басейн, ліцей, дитячий садок, житлово-комунальне управління користувачі яких, активно використовують цю зону для відпочинку та транзиту (*Додаток Б, рис. Б.20*).

На розі вулиці Юлії Здановської та Васильківської – навпроти Кампусу, знаходиться велика земельна ділянка (кадастровий номер 8000000000:79:336:0005, площею 8,6 га) під Національним інститутом раку (**U**) (*Додаток Б, рис.Б.21*).

Таким чином можна виділити наступні типи міських просторів у зоні контакту з територією Кампусу:

I. Житлова забудова:

а. середньої поверховості із виходом парадними фасадами у бік Кампусу (більша частина прилегла до вулиці Васильківської; гуртожитки НУБіП у центральній частині Кампусу поблизу кафе Мрія);

б. середньої поверховості із виходом бокових та задніх частин у бік Кампусу (житлові будинки побудовані у другій половині ХХ ст. на розі вулиць Юлії Здановської та Софії Ковалевської; сімейний гуртожиток, який розташований між гуртожитками Київського університет № 6 і № 5);

с. висотної забудови із виходом парадних фасадів у бік Кампусу (більша частина із житловою забудовою прилегла до вулиці Юлії Здановської; житлова забудова – сусід другого порядку Кампусу на розі вулиці Васильківської та проспекту Академіка Глушкова)

д. висотної забудови із виходом бокових та задніх частин у бік Кампусу (ЖК S1 на розі вулиці Васильківської та проспекту Академіка Глушкова з боку Кампусу; ЖК Сонячна Брама; житлова забудова на північ від житлової будівлі та ліворуч від гуртожитку №15 Київського університету по вулиці Юлії Здановської; на північ від поліклініки Київського університету; на розі вулиць Юлії Здановської та вул. Васильківської);

е. висотних недобудов (частина вулиці Софії Ковалевського від проспекту Академіка Глушкова до території Військового інституту; територія довкола ділянки забудови під Ліцеєм, крім вузького виходу в бік проспекту Академіка Глушкова; територія на південь та на захід від Військового інституту).

II. Громадська забудова (ділянка під Національним інститутом раку).

III. Офісна та комерційна забудова:

а. комерційна з переважанням торговельної (торговий комплекс, офіси, та заклади харчування на розі вулиць Васильківська та проспекту Академіка Глушкова);

б. офісна забудова (ділянка по сусідству другого порядку під офісним приміщенням на розвилці вулиці Васильківської у бік проспекту Академіка Глушкова).

IV. Території спеціального використання (територія колишньої військової частини на північ від шостого гуртожитку університету по вул. Юлії Здановської);

V. Території під об'єктами транспорту та інженерної інфраструктури:

а. територія під об'єктами міського транспорту (метрополітену в районі станції метро Виставковий центр на перетині вулиці Васильківська та проспекту Академіка Глушкова; зажинкових комплексів наземного транспорту по вулиці

Юлії Здановської та в зоні станції метро на перетині вулиці Васильківська та проспекту Академіка Глушкова);

б. територія під об'єктами інженерної інфраструктури (будівля з трансформаторами по вулиці Юлії Здановської прилегла до Кампусу у його північно-східній частині та ділянки під котельнею і її господарчими спорудами у центрі Кампусу поблизу гуртожитку № 10).

VI. Публічні простори:

а. головна алея, сади та оранжерея Експоцентру;

б. добре впорядковані зелені зони житлових масивів і комплексів (початок алеї-променади алеї ЖК Ліко-град на розі вулиць Юлії Здановської та Композитора Мейтуса; у зоні міксу функції житлової та комерційної забудови та поблизу виходу зі станції метрополітену Виставковий центр на перетині вулиці Васильківської та проспекту Академіка Глушкова із взаємодією з публічними просторами сусідніх ділянок у розгалужені вулиці Васильківської у бік проспекту Академіка Глушкова; зелена облаштована зона внутрішньо простору житлової забудови «Сталінки» навпроти аудиторного корпусу геологічного та економічного факультетів; зелена зона проспекту Академіка Глушкова, прилегла до межі з Ліцеєм);

с. невпорядковані громадські зони з низьким рівнем благоустрою (громадська зона між ЖК Сонячна Брама та Кампусом, прилегла до вулиці Юлії Здановської зі сторони ЖК) *(Додаток В)*.

Основними чинниками, які визначили становлення та перетворення у взаємодії сусідніх, з Кампусом, територій є масштабна житлова забудова довкола нього та продовження гілки метрополітену, відкриття поруч станції Виставковий центр.

Забудова посилала транзитну функцію Кампусу, підвищила попит на різні види користування мешканцями, які не є учасниками освітнього процесу в Київському університеті та не залучені до інших форм його функціонування, насамперед - це заняття спортом і фізкультурою, відпочинок, прогулянки з дітьми, домашніми улюбленцями. Величезний масив недобудов економ-класу на

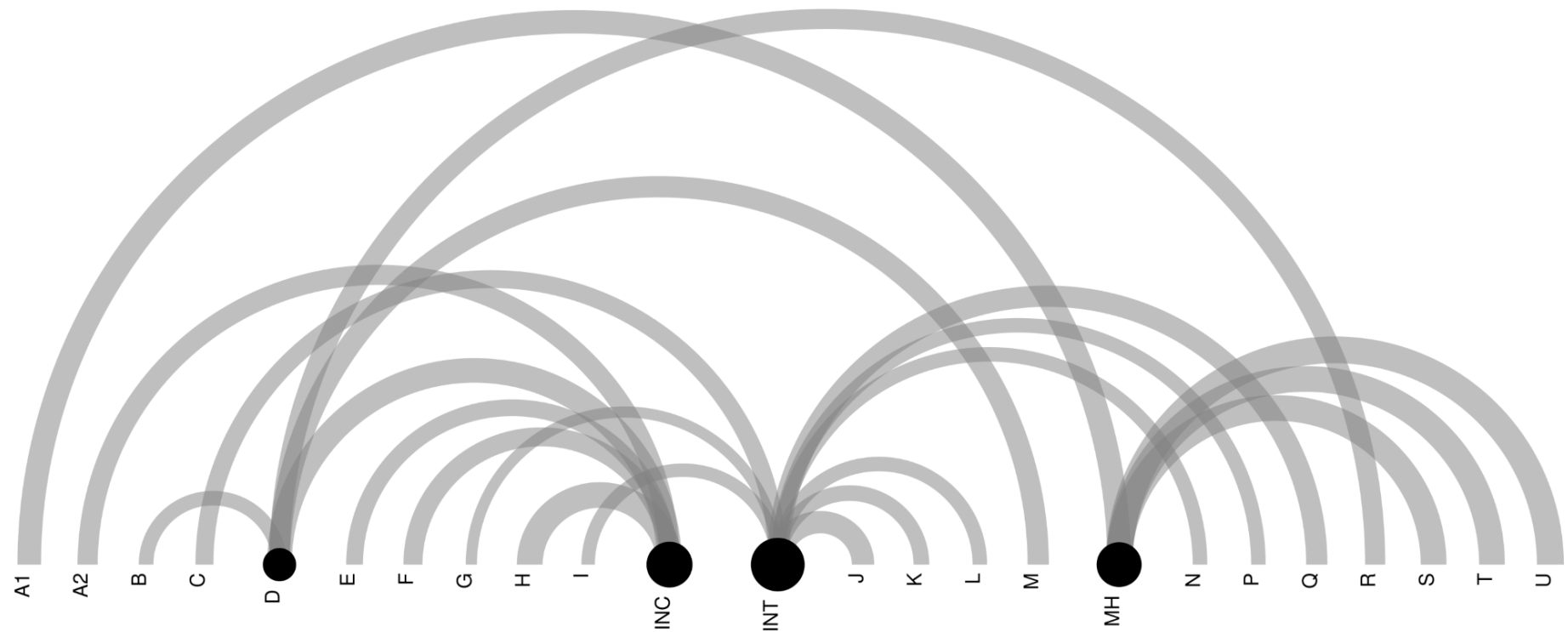
захід від Кампусу, відіграє негативну роль у його сприйнятті та формує зону небезпеки та безладу на великій площі контакту із територією Кампусу.

Відкриття станції метро викликало трансформацію досить великої ділянки території у безпосередній близькості до основної вхідної групи Кампусу. Тут побудовано житловий комплекс комфорт-класу S1, два сучасних офісні приміщення. Ця територія має специфічну комерціалізацію, представлену ресторанами, мережами різних закладів харчування, відділеннями банків, торгівлею товарами довготривалого користування. Специфіка та щільність освоєння цієї ділянки, з одного боку, викликана відкриттям станції метрополітену та близькістю до Кампусу та Експоцентру, а з іншого - вона у свою чергу почала відігравати суттєву роль у їх розвитку та функціонуванні.

2.2 Оцінка взаємовпливу та взаємодії міських просторів

Польовий етап нашого дослідження, лежав зокрема в основі оцінки взаємовпливу та взаємодії Кампусу з оточуючими міськими просторами щодо їх комфортності для користувача, безпеки та безбар'єрності, доступності, достатньої інсоляції, руху повітря, унеможливлення засмічення територій, екологічного забруднення, виключення композиційних дисонансів, порушення принципів та особливостей загальноміського дизайну. Саме за цими критеріями ми оцінили контактні зони на межі Кампусу. Поєднання оцінок дозволило оцінити взаємовплив та взаємодію Кампусу із сусідніми міськими просторами (*Додаток Г*).

Контактні зони ми опишемо за визначеним типом міських ділянок прилеглих до Кампусу міських просторів у шкалі – гармонійні (Н), здебільшого гармонійні (МН), потребують корекції (ІНС), потребують трансформації (ІНТ), дисгармонійні (D) (*рис. 2.1; рис.2.2*).

Тип взаємовпливу та взаємодії Кампусу з оточуючими міськими просторами:

MH - здебільшого гармонійний,

INC - потребує корекції,

INT - потребує трансформації,

D - дисгармонійний.

A1 - U - зони взаємодії міських просторів

Рис. 2.1. Оцінка взаємовпливу та взаємодії Кампусу з оточуючими міськими просторами (розроблено автором).

Примітка. **A1** – зона взаємодії Кампусу з будинками викладачів серійної забудови другої половини XX ст по вулиці Юлії Здановської; **A2** – контактна зона взаємодії Кампусу та сучасної висотної житлової забудови індивідуальних проєктів по вулиці Юлії Здановської;

В – контактна зона взаємодії Кампусу із великою трансформаторною станцією по вулиці Юлії Здановської; **С** – контактна зона взаємодії Кампусу та території колишньої військової частини по вулиці Юлії Здановської; **Д** – контактна зона взаємодії Кампусу із ЖК Сонячна Брама; **Е** – контактна зона взаємодії Кампусу із простором, де на розі вулиці Юлії Здановської та проїзді до спорткомплексу Київського університету, локалізовані МАФи; **Г** – контактна зона взаємодії Кампусу із гуртожитками НУБіП; **Ж** – контактна зона взаємодії Кампусу із ділянками комунальної власності під котельнею та господарськими спорудами, що її обслуговують; **З** – контактна зона взаємодії Кампусу із ділянкою під приміщенням сімейного гуртожитку по вулиці Юлії Здановської; **И** – контактна зона взаємодії Кампусу із ділянкою гаражів та складських ангарів Київського університету; **К** – контактна зона взаємодії Кампусу з ЖК Ліко-град; **Л** – контактна зона взаємодії Кампусу із житловим будинком викладачів Київського університету за адресою вул. Юлії Здановської 83; **М** – контактна зона взаємодії Кампусу із недобудовами навколо військового інституту та гуртожитку №15; **Н** – контактна зона взаємодії Кампусу із недобудовами по вулиці Софії Ковалевської; **О** – контактна зона взаємодії Кампусу із недобудовами навколо Українського фізико-математичного ліцею КНУ імені Тараса Шевченка; **П** – контактна зона взаємодії Кампусу із високим панельним будинком, який розташований на схід від 15-го гуртожитку; **Р** – контактна зона взаємодії Кампусу із міксованим простором в зоні роздвоєння виходу вулиці Васильківської до проспекту Академіка Глушкова; **С** – контактна зона взаємодії Кампусу із ділянкою житлової забудови другої половини ХХ ст. по вулиці Васильківській; **Т** – контактна зона взаємодії Кампусу із зеленою, рекреаційною зоною внутрішньої забудови «Сталінки» по вулиці Васильківській; **У** – контактна зона взаємодії Кампусу із будівлями Національного інституту раку.

Зона взаємодії Кампусу з будинками викладачів серійної забудови другої половини ХХ ст. (**А₁**) на повороті з вулиці Васильківська на вулицю Юлії Здановської здебільшого гармонійна, вона реалізується через ошатний озеленений бульвар, має регульований, світлофором, перехід. Будівлі, як з боку Кампусу, так і протилежного віддалені від червоної лінії. Обидві сторони вулиці дивляться одна на одну старими, добре облаштованими зеленими просторами. Архітектурні композиції та містобудівні рішення обох ділянок гармонізовані із оточуючим міським простором. Поверховість будівель співставна через значну віддаль між цими ділянками міста. До недоліків взаємодії належать: глуха закритість парканом цієї частини Кампусу, що обмежує мешканців забудови у мобільності та інших можливостях користування простором Кампусу, обмеження в доступній зв'язаності цих ділянок, “вихід” житлової забудови фасадом не в бік Кампусу, що демонструє ставлення міського планувальника, забудовника, міста і його громади в цілому до Університету, як не пріоритету в побудові своєї взаємодії (*Додаток Б*).

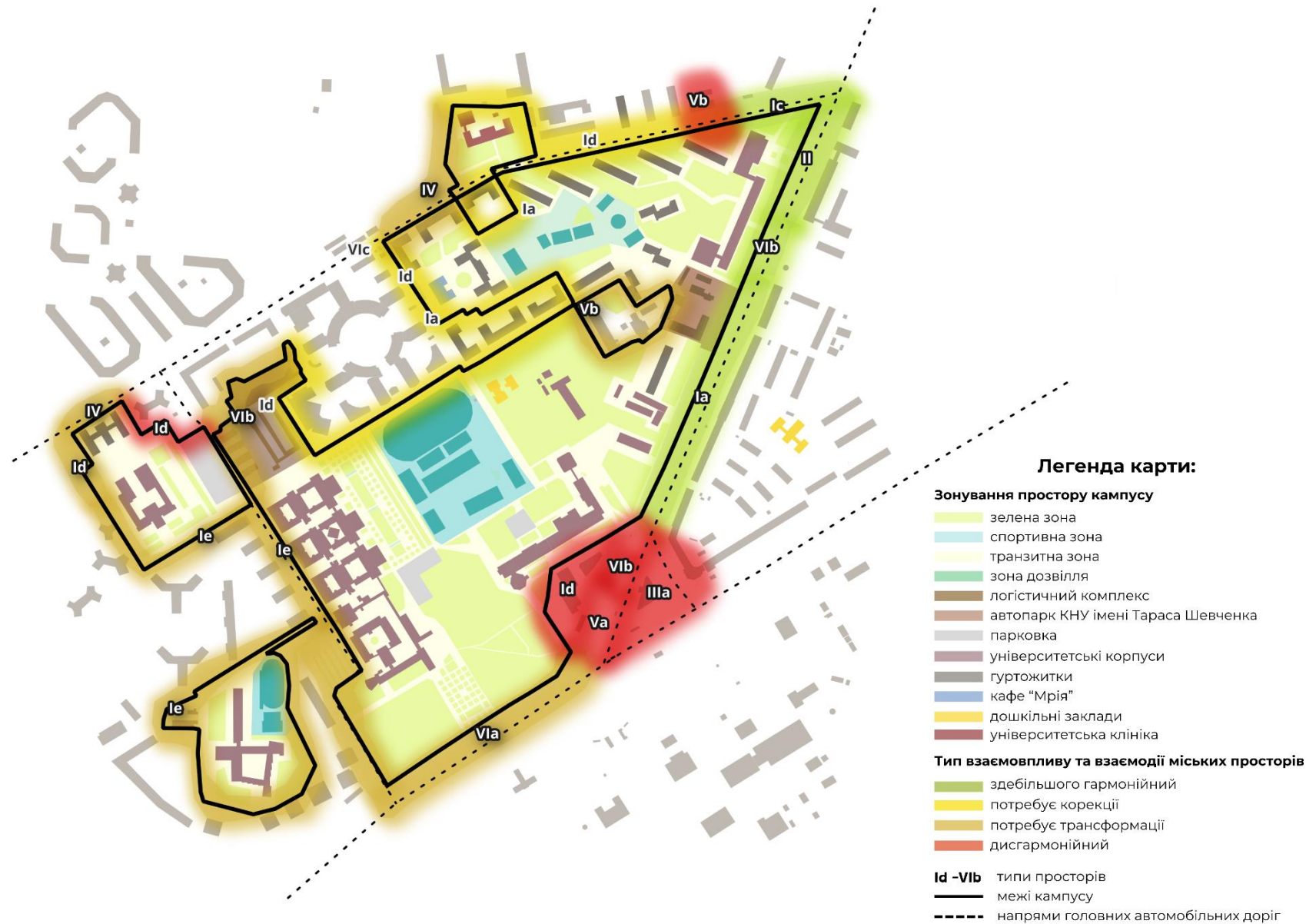

Рис. 2.2. Взаємовплив та взаємодія Кампусу з оточуючими міськими просторами (розроблено автором)

Примітка. I. Житлова забудова: а. середньої поверховості із виходом парадними фасадами у бік кампусу; б. середньої поверховості із виходом бокових та задніх частин у бік кампусу; с. висотної забудови із виходом парадних фасадів у бік кампусу; д. висотної забудови із виходом бокових та задніх частин у бік кампусу; е. висотних

недобудов. **II. Громадська забудова.** **III. Офісна та комерційна забудова:** а. комерційна з переважень торговельної; б. офісна забудова. **IV. Території спеціального використання.** **V. Території під об'єктами транспорту та інженерної інфраструктури:** а. територія під об'єктами міського транспорту; б. територія під об'єктами інженерної інфраструктури. **VI. Публічні простори:** а. головна алея, сади та оранжерея Експоцентру; б. добре впорядковані зелені зони житлових масивів і комплексів; с. невпорядковані громадські зони з низьким рівнем благоустрою

Далі, по вулиці Юлії Здановської, розміщена контактна зона Кампусу та сучасної висотної житлової забудови індивідуальних проєктів (**A₂**), яка потребує корекції, адже це - надмірно висока забудова за формально продуманими проєктами без будь-якої кореляції до сусідства із Київським університетом. Архітектурна композиція та дизайн контрастують щодо проєктів освоєння Кампусу. Частина забудови фасадом виходить у бік Кампусу через вулицю з бульваром, де добре впорядкована комерційна та дозвіллева зони. Ускладнює взаємодію та зв'язність, в межах цієї зони, недобудова студентського гуртожитку. Статусне і сусідське відношення Кампусу, у цій зоні, також зіпсоване побудовою великої трансформаторної станції в інтересах новобудов, які масово зводяться у цьому районі (**B**). Частина ділянки через будинки старої забудови (друга половина ХХ ст.), які прилягають до вулиці з бульваром, але «затінені» прилеглою з півночі висотною забудовою, та прилеглою до університетської клініки, в безпосередній близькості, висотної забудови дуже контрастують за містобудівними рішеннями, композицією, дизайном одна з одною та потребують великих капіталовкладень, а також програм з гармонізації взаємодії та підвищення зв'язності.

Далі - на схід по вулиці, сформувалась велика складна контактна зона Кампусу та території колишньої військової частини (**C**). Обидві ділянки дивляться одна на одну високими парканами. Впорядкованій території Кампусу протистоїть занедбана територія, яка чекає своєї забудови. Зв'язність територій відсутня. Оскільки забудова цієї ділянки неминуча, необхідний великий девелоперський проєкт із залученням міста та Кампусу, який зокрема, підвищив би взаємодію та зв'язаність цих просторів.

ЖК бізнес-класу Сонячна Брама (**D**), як і ЖК комфорт-класу Standard One повернуті до Кампусу задніми і бічними сторонами. На відміну від інших, ці,

відносно нові ЖК, у композиційному відношенні демонструють «зверхність» та статусну перевагу щодо університету. Це не просто не парадні фасади, це - сторони на яких вони розміщують сміттєві баки, інженерні споруди та інженерні комунікації, порушують інсоляцію аудиторних корпусів (ЖК S1), формують напружений автомобільний трафік, зокрема у безпосередній близькості до гуртожитків, навчальних корпусів університету, та кур'єрський транзит велосипедним та електротранспортом. Обидва ЖК мають привабливий архітектурний та містобудівний профіль, проте вони абсолютно дисгармонійні щодо Кампусу та демонструють велику «зневагу» щодо ролі університету в сучасному місті та країні. Ці житлові комплекси – закритого типу. Фактично, саме це стало основою для формування тут островів комфорту, безпеки, безбар'єрності, продуманого мікрозонінгу, але все це - замкнене. ЖК Сонячна Брама має велику площу і домінантне положення у північній частині Кампусу, добре приглядається та спотворює сприйняття міського простору практично у будь якій точці. ЖК S1 дуже компактний, високий, ще краще проглядається та формує негативне дисгармонійне середовище на меншій, за площею, ділянці, яка є більш строкатою та має велике функціональне навантаження і значення, адже це зона двох великих аудиторних корпусів та головної вхідної групи всього Кампусу, яка розміщена у безпосередній близькості щодо головних планованих об'єктів первинного задуму розбудови Кампусу, включаючи побудови нового Головного корпусу Київського університету. Цей ЖК міксується з компактною ділянкою, під виходом станції метрополітену Виставковий центр та невеликої зеленої зони на ділянці комунальної власності. Це – відкритий, добре комерціалізований та впорядкований простір, який чудово взаємодіє із Кампусом. Потрібні певні нескладні перетворення у їх посиленні з боку Київського університету.

На розі вулиці Юлії Здановської та проїзді до спорткомплексу Київського університету розташовано публічний невпорядкований, некомфортний, з асфальтним покриттям проїздів і пішохідних частин, з невпорядковано торгівлею (8 МАФ-ів у не належному стані), небезпечний, бар'єрний, з відсутнім

озелененням, простір. Одночасно, ця ділянка має достатню зв'язаність із Кампусом і відіграє помітну роль у наданні послуг для здобувачів освіти, які мешкають у гуртожитках (E). За своїм виглядом, відсутністю мікрозонування, озеленення, вуличних меблів, продажу неякісних товарів (переважно вулична торгівля їжею) це зона дисгармонійного та ганебного впливу на простір Київського університету. Вона буде перетворена після розширення забудови ЖК Сонячна Брама на неї, але це - відверте слабке виправдання станом взаємодії міста із флагманом української вищої освіти та наслідком слабкої політики взаємодії Київського університету та міста.

Контрастною є ситуація у зоні взаємодії Кампусу та великої ділянки під гуртожитками НУБіП (F). На відміну від більшості інших частин взаємодії Кампусу із сусідніми міськими просторами, вона потребує корекції від негативного впливу занедбанної частини самого Кампусу. Гуртожитки НУБіП обмежені низеньким, формальним парканчиком, що контрастує з високим чорним парканом Кампусу. Їх прибудинкова територія добре впорядкована. Натомість навпроти - у бік не функціонуючого дитячого саду Київського університету та корпусу ядерної фізики, за високим парканом, розташована засмічена та не облаштована велика ділянка університетського кампусу. Її впорядкування та корекція взаємовпливу та зв'язаності у цій зоні є завданням та зоною зобов'язання Київського університету.

Ця ділянка, у свою чергу, прилягає до ділянок у комунальній власності під котельнею та господарськими спорудами, що її обслуговують (G). Обидві комунікуючі ділянки – невпорядковані, за усіма показниками у них низький рівень, звертає на себе увагу також екологічний негативний вплив котельні на кліматичні параметри простору Кампусу. Це – дуже дисгармонійна зона, яка потребує узгодження позицій Київського університету та міста.

Ще одна невелика ділянка під приміщенням сімейного гуртожитку (H) потребує корекції щодо її гармонізації із прилеглим простором Кампусу. Основними завдання щодо поліпшення взаємовпливу та взаємодії є: підвищення

доступності між цими ділянками, універсалізація підходів до мікрозонування та дизайну/ впорядкування прибудинкового простору.

Гаражі та складські ангари Київського університету по вулиці Софії Ковалевської формують зону взаємодії з житловими будинками 50-х рр. ХХ ст. Ця частина Кампусу потребує впорядкування, оскільки вона чинить дисгармонійний тиск на сусідні ділянки міста, особливо щодо примітивної архітектурної композиції, містобудівних рішень та дизайну (**I**).

ЖК Ліко-град контактує на західному розі північної частини Кампусу своїми зеленими, транзитними та публічними просторами (**J**). Це ще одна ділянка негативного впливу Кампусу на прилеглі території міста через відгородження парканом від привабливих, комфортних, безпечних, озелених та добре впорядкованих його частин. У даному випадку, сприйняття дисгармонійності взаємодії посилюється сусідством кількох значимих, для цього району міста, публічних просторів.

Таку ж ситуацію фіксуємо у зоні взаємодії Кампусу простором, що сформувався навколо житлового будинку викладачів Київського університету за адресою вулиця Юлії Здановської 83, із великою, добре впорядкованою і озелененою частиною прибудинкової території, де паркан довкола гуртожитку №15 суттєво знижує мобільність в межах цієї території, у негативному аспекті впливає на гармонізацію у озеленені та облаштуванні публічних просторів через відомчі та юридичні неузгодженості (**K**). Більша частина території навколо Військово інституту та частково прилеглого до нього гуртожитку Київського університету №15 оточена високими коробками панельних недобудов (**L**). Вона, разом із недобудовами вздовж вулиці Софії Ковалевської (**P**) та усього простору довкола Ліцею, (**N**)створюють найбільшу, за площею та протяжністю, просторово єдину дисгармонійну зону взаємодії Кампусу із прилеглими міськими просторами, яка потребує великого девелоперського проекту, здатного залучити широкі консультації із стейхолдерами та кошти для виправлення надскладної, з точки зору права власності, впорядкованості, комфорту, безпеки, архітектурної гармонізації, містобудівних рішень та дизайну, ситуації.

На схід від гуртожитку Київського університету № 15 побудовано високий панельний будинок з невеликою прибудинковою зоною (М). Зону взаємодії Кампусу із цим простором характеризують: недостатній рівень комфорту та облаштування, наявність фізичних бар'єрів та обмежень у контексті її сприйняття. Відношення до університету однозначно демонструє композиція будинку розвернутого фасадом до вулиці, розміщення смітників, примітивної парковки ЖК під парканом гуртожитку. Ми вважаємо цю зону взаємодії міських просторів однією з трьох виявлених нами дисгармонійних зон, яку виправити в горизонті планування розвитку Кампусу на найближчі десятиліття неможливо. До її виникнення призвела міська містобудівна політика у столиці України, яка уможливила виключення з діалогу щодо ключових містобудівних рішень, зацікавлених, у гармонійному розвитку суміжних міських просторів, навіть таких знаних інституцій, якою є Київський університет. Недостатня включеність, у містобудівну дискусію, зацікавлених сторін та відсутність практики узгодженого та гармонійного розвитку зон взаємодії міських просторів ще більш негативно вплинуло на цей процес.

Найбільш цінною, важливою та перспективною щодо користування містянами є зона взаємодії Кампусу із Експоцентром. Оскільки, передбаченого первинним проектом забудови Кампусу подолання бар'єру взаємодії між ними у вигляді широкого проспекту, не було реалізовано, то ми трактуємо взаємодію цих, ключових для усього району Києва, міських просторів як взаємодію другого порядку (через посередництво взаємодії з проспектом, що їх розділяє) [32]. Таке положення знижує рівень комфорту, зв'язаності, доступності, безбар'єрності у цій ключовій фасадній зоні Експоцентру та Кампусу, яка розглядалась первинним проектом розбудови Кампусу як ключова ідея і його найвагоміше рішення у частині відкритості, комунікації Університету, підкресленні його містобудівної та суспільної цінності, як інституції, яка випереджає час та формує культуру гармонійного та безбар'єрного розвитку. Оскільки, це завдання стає ще більш актуальним, ніж понад шістьдесят років тому, ми вважаємо, що є нагальна потреба у розробці та впровадженні масштабного (національного значення)

містобудівного проєкту, який сформує сучасну гармонійну зону взаємодії цих двох інституцій загальнодержавного рівня.

Особливою склалась зона взаємодії Кампусу із міксованим простором в зоні роздвоєння виходу вулиці Васильківської до проспекту Академіка Глушкова (R). Тут розміщені виходи станції метро, зелена зона, комерційні заклади торгівлі та громадського харчування, житловий комплекс комфорт-класу, офісні приміщення та житлова забудова із високою комерціалізацією. Ця зона перебуває у активній взаємодії із Кампусом та є посередником взаємодії з Експоцентром. Її характеризують: високий рівень комфорту, безпеки, безбар'єрність, добра зв'язність. Водночас, височезний ЖК Standard One, який розташований неприпустимо близько до аудиторних корпусів Кампусу, порушує їх освітленість сонцем, а концентрація руху транспорту на цій ділянці спричиняє негативний екологічний вплив на Кампус. Архітектурна композиція і дизайн головної житлової будівлі ЖК Standard One – дисгармонійний, по відношенню до Кампусу. Позитивні риси ділянки описані вище, проте варто зазначити, що ця зона є переважною складовою надання послуг користувачам простору ЖК та містянам, водночас ці процеси здійснюються без виразної артикуляції до взаємодії з Кампусом, ба більше – саме до будівель університету винесені сміттєві баки, автопарковка, зарядні станції для електрокарів, генератори, тильні і бокові сторони основних споруд ЖК S1. Ми віднесли цю зону до однієї із трьох дисгармонійних, де виправити ситуації щодо її взаємодії з Кампусом, в найближчі десятиліття, буде неможливо.

Далі, від описаної ділянки по вулиці Васильківській, простягалась суцільна житлова забудова другої половини ХХ ст. (S). Вона взаємодіє фасадною стороною із Кампусом, будівлі якого теж виходять парадними фасадами на цю вулицю. Це – зона здебільш гармонійного середовища, яка отримала найвищі оцінки за нашими критеріями. Її основні переваги – гармонійність у віддалені будівель від червоної лінії вулиці з обох її боків, співмірність поверховості, форм озеленення, зручність для коротко і довготривалого відпочинку користувачів. Незначної корекції потребує зв'язаність ділянок, подолання бар'єрності. Такими

ж, здебільш гармонійним, є зони взаємодії Кампусу з іншими ділянками по вулиці Васильківській. Це – велика зелена і рекреаційна зона внутрішньої забудови «Сталінки» (Т) та ділянки під Національним інститутом раку (U). Ці зони мають ті ж переваги та недоліки, як і для попередньо описаної зони взаємодії. Це – комфортні для користувача зони із широкими тротуарами, добре озеленені, з вуличним меблями, зручними, облаштованими місцями для переходу вулиці із пониженими бордюрами, добре освітлені та ті, що проглядаються на велику відстань, із співставною поверховістю забудови, реалізованими архітектурними композиціями, містобудівними рішеннями та дизайном. Паркан навколо Кампусу сильно псує сприйняття та зв'язаність цієї території.

Хочемо підкреслити, що вважаємо особливо значущими зони взаємодії Кампусу із Експоцентром та Національним інститутом раку, як міськими просторами загальнонаціональним значенням. Сусідство таких інституцій підвищує значимість усього міського простору південної частини міста в цілому.

Робимо висновок, що бажану взаємодією Кампусу з прилеглими міськими просторами можна описати як їх взаємозв'язаність зеленими зонами, поєднаною мережею публічних просторів із гармонійними рішеннями щодо озеленення, дизайну, без порушення архітектурних та містобудівних композицій та суперечливих містобудівних рішень.

Для доповнення аналізу взаємодії та зв'язності Кампусу із прилеглими міськими просторами, ми провели п'ять глибинних інтерв'ю із користувачами простору Кампусу. Це надало нам можливість виявити сприйняття зон взаємодії від різних користувачів. Серед опитаних: викладачка університету, яка мешкає в гуртожитку, журналістка, дослідниця міста, офіс якої розміщено поруч із Кампусом, студент, який мешкає в гуртожитку та студент, який не мешкає в гуртожитку, а також представниця маломобільної групи населення, яка мешкає в сусідньому, до Кампуса, ЖК Ліко-град (*Додаток В*).

Викладачка і один із студентів, використовують простір Кампусу практично постійно: як освітній простір, з метою проживання, для транзиту та як місце відпочинку. Студент, який мешкає у Києві, використовує його для

навчання у будні дні та зрідка користується їдальнею, яка розташована в межах Кампуса. Два інші опитані респонденти – використовують його кілька разів на місяць – переважно як транзитний простір.

У опитаних, за виключенням представниці маломобільної групи населення, не виникає бажання оминати територію Кампусу, коли є потреба пройти крізь його територію. Аналітикиня, при цьому, вказала на погано сплановану сітку доріжок, свідченням чого є наявність «витоптаних» стежок, а один із студентів зазначив, що стан покриття – потребує оновлення, адже наразі він обмежує можливість зручно і вільно пересуватись простором Кампусу. Представниця маломобільної групи населення, щоразу має бажання оминати Кампус, аргументуючи це наявністю значної кількості перешкод для руху, поганим освітленням та інтенсивним рухом транспорту служб доставки їжі.

Завдання позначити зони взаємодії Кампусу де відчувається комфорт, безпека та позитивні емоції показало, що для опитаних найчастіше такими є зона взаємодії Кампусу із житловою забудовою по вулиці Васильківській та контактна зона перед корпусом фізичного факультету, яка переходить у широку смугу добре впорядкованого озеленення на проспекті Академіка Глушкова та через проспект взаємодіє із зеленою зоною Експоцентру. Комфортними вхідними групами до Кампусу респонденти найчастіше вказали локації у зоні міксованої території перед корпусом Інституту біології та медицини.

Відповіді на завдання, де було необхідно позначити зони взаємодії Кампусу де не відчувається комфорт, безпека та позитивні емоції показало менш стійкі результати, але найчастіше, респонденти, називали зону взаємодії з недобудовами по вулиці Софії Ковалевської та із ЖК Standard One.

На завдання показати на мапі, локації, де зручно переходити з території Кампусу на сусідню територію, інтерв'ювані вказали усі відкриті зараз зони, але найчастіше це – ворота та проходи в зоні Інституту біології та медицини. При цьому, жалілись на брак освітлення у інших зонах. Опитана представниця маломобільних груп населення, зазначила, що зручних та безпечних можливостей перейти із Кампусу до будь-якої іншої локації немає. Єдиний

виняток – це похід на алею перед корпусом географічного факультету за будинком ЖК Standard One у бік станції метро.

Пов'язаність Експоцентру та Кампусу опитані сприймають не однозначно. У своїх інтерв'ю, вони описують її як існуючу, водночас вказують на її складності:

«На мою думку зони відпочинку не пов'язані і взагалі ЖК не вписується в цю інфраструктуру. Якщо брати університетський корпус та Експоцентр, то добре. Оскільки в обох цих випадках є зелена зона. Але в обох випадках не дуже доглянута»

R1

Розділились думки опитаних щодо потреби у паркані та його впливу на зв'язаність, взаємодію Кампусу з довколишніми міськими просторами. Координаторка міських досліджень найбільш повно висловила свою позицію щодо цього:

«Паркани – це ілюзія безпеки. Кращий варіант – підвищити якість громадських просторів, щоб тут хотілося проводити час і стало більшлюдно, зробити якісне освітлення, встановити кнопки SOS, камери»

R2

Загалом, зручність взаємодії територій Кампусу із сусідніми територіями респонденти описують як низьку. Архітектурна неузгодженість із ЖК, які розташовані на межах Кампусу, розрізання взаємодії автошляхами з напруженим трафіком, обмеження парканом, низька впорядкованість та відсутність мікрозонування називались найчастіше, як причина такої оцінки:

«Далі, на думку спадає ворожість сусідніх територій по відношенню до Кампусу: Кампус оточений дорогами з дуже щільним потоком автомобілів (особливо по вулиці Юлії Здановської) та величезними страшними ЖК. Певно, що проблему багатоповерхівок вирішити вже не вдасться. Проблема доріг теж

не видається такою, що легко вирішиться: проспект Глушкова та вулиця Васильківська дуже важливі транспортні шляхи загальноміського чи районного значення, тому перетворити їх на пішохідні навряд чи вдасться»

R4

Заходами з впорядкування взаємодії та підвищення зв'язності Кампусу з довколишнім простором опитані найчастіше називали: знесення парканів, встановлення навігаційних покажчиків, інформаційну кампанію щодо відкритості Кампусу, а також створення просторів відпочинку у цих зонах.

«... від такої інституції очікуєш підвищеної уваги до потреб людей. Але коли ти використовуєш крісло колісне гостро відчуваєш багато фізичних бар'єрів, відсутність зон для короткого перепочинку, належного освітлення. Здається такий ворожий до мене простір формує і похмуре, байдуже ставлення усього цього потоку людей, що проходять повз нас...»

R5

Отже, польове дослідження та глибинні інтерв'ю виявили ті ж самі ключові проблеми взаємодії Кампусу та прилеглих ділянок міста – дисгармонія із прилеглими ЖК, погана комунікація через автошляхи, сусідство високих недобудованих будинків, вузькі проходи у парканах, недостатня кількість зручних, відпочинкових зон у межах Кампусу, які могли б посилити його зовнішню комунікацію.

2.3 Основні бар'єри та дисгармонії у взаємодії міських просторів

Детальніший аналіз розвитку та стану Кампусу, основних зон його взаємодії та виділення їх типів, тривале та детальне польове дослідження стали основою для визначення типових бар'єрів та дисгармоній у взаємодії та зв'язності Кампусу із прилеглими, різнорідними міськими просторами (табл. 2.1).

Бар'єри та дисгармонії у взаємодії міських просторів на прикладі кампусу Київського університету

Індекс визначеного міського простору	Тип простору	Тип взаємовпливу та взаємодії	Бар'єри та дисгармонії у взаємодії
1	2	3	4
A₁	Ic	MH	Архітектурна відокремленість; відсутність символів взаємодії та взаємозв'язку; відсутність фасадної взаємодії; обмеженість через паркан; наявність стихійний, невпорядкованих, бар'єрних, небезпечних переходів через дорогу між ділянками міського простору.
A₂	Id	INC	Архітектурна відокремленість, відсутність символів взаємодії та взаємозв'язку; обмеженість через паркан; небезпечні переходи через дорогу між ділянками міського простору.
B	Vb	D	Архітектурна, композиційна, дизайнова та функціональна дисгармонія.
C	IV	INT	Занедбана, захаращена, засмічена, неосвітлена, небезпечна та бар'єрна зона.
D	Id	INC	ЖК закритий, розвернений фасадом від Кампуса; до межі із Кампусом винесені інженерні, санітарні об'єкти та паркувальні місця, розміщені сміттєві баки, що знецінює сусідство ЖК з класичним університетом.

1	2	3	4
E	VIc	INC	Змістовна, функціональна, композиційна, дизайнова дисгармонія; бар'єрний, захаращений, небезпечний простір.
F	Ia	INC	Зона із паркувальними місцями для автомобілів, сміттєвими баками, недоглянутим озелененням, високим парканом Кампуса; територія Кампуса, прилегла із півдня до гуртожитків НУБіП, – захаращена, дуже засмічена, невпорядкована, небезпечна, неосвітлена, непрохідна та дуже бар'єрна.
G	Vb	INT	Невпорядкований, захаращений простір із недоглянутим озелененням, закритий та дуже бар'єрний.
H	Ia	INC	Паркан обмежує зв'язність зони взаємодії; неналежне мікрозонування заднього двору; наявні бар'єри у вигляді відсутності понижень та засобів безбар'єрного подолання сходинок, неякісного покриття тротуару та пішохідних доріжок у межах прибудинкової території.
I	Ib	INT	Морально застаріле освоєння ділянки; архітектурно, композиційно простір під ангарами і гаражами випадає із контексту середовища, псує вигляд та сприйняття сусідніх з ним територій. Зона взаємодії – непрохідна, а вхідна група на територію Кампусу дуже бар'єрна, тротуар вулиці має неналежний стан.

1	2	3	4
J	VIb	INT	Будівля гуртожитку дуже контрастна до оточуючої забудови; Кампус закритий; напружений рух автотранспорту вулицею Юлії Здановської зробив її бар'єром для зв'язності зони взаємодії; вхідні групи Кампусу – бар'єрні, підхід до гуртожитку вимощено великими плитами, є східці без передбачених можливостей їх подолання маломобільними групами населення.
K	Id	INT	Закритість Кампусу відіграє ключову роль у зниженні користувацької якості цієї зони; тут сформувався бар'єрний простір долати який, не просто фактично усім категоріям населення.
L	Ie	INT	Високі недобудови житла дуже дисгармонійні для всього оточуючого середовища. Це – недоступний, небезпечний, бар'єрний простір.
M	Id	D	Значний архітектурний, композиційний дисонанс з прилеглими міськими просторами; дуже примітивний дизайн; невпорядкована, захаращена, небезпечна та бар'єрна територія. В безпосередній близькості до паркану Кампусу розміщені інженерні споруди, місця для паркування автомобілів, смітєві баки.

1	2	3	4
N	Ie	INT	Дуже дисгармонійна, для всього оточуючого середовища, – територія під недобудовами. Зона взаємодії з ними недоступна, дуже бар'єрна та фактично непрохідна.
P	Ie	INT	Дуже дисгармонійна зона, сформована під тиском недобудов; недоступна, фактично непрохідна; неосвітлена, закрита, небезпечна та сприймається як критично «тиснуча» на, нашу думку, найбільш архітектурно цінну, ділянку Кампусу.
Q	VIa	INT	Широкий, дуже транспортно навантажений, проспект між Експоцентром та Кампусом є основним бар'єром зони взаємодії між ними. Погано сприймаються та ще більше посилюють бар'єрність у взаємодії цих просторів – високі паркани, якими обнесені Кампус та Експоцентр.
R	Id/ IIIa/ Va/ VIb	D	Порушено інсоляцію аудиторій навчальних корпусів Київського університету; скупчення автомобільного транспорту веде до забруднення повітря; притаманна дисгармонія архітектурних, композицій та містобудівних рішень; загороджені, глухими парканами Кампус та ЖК Standard One; бар'єрні переходи через автомобільні шляхи; недоступність багатьох комерційних

1	2	3	4
			закладів; відчутна моральна бар'єрність зони. В безпосередній близькості до паркану Кампусу розміщені інженерні споруди, місця для паркування автомобілів, смітєві баки ЖК.
S	Ia	МН	Високий паркан Кампусу; інтенсивний рух автотранспорту; недоліки тротуарного покриття.
T	VIb	МН	Високий паркан Кампусу; інтенсивний рух автотранспорту; МАФ-и; недоліки тротуарного покриття.
U	II	МН	Високий паркан Кампусу; інтенсивний рух автотранспорту; недоліки тротуарного покриття.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором А₁. На досліджуваній ділянці дисгармонійний ефект пов'язаний із тим, що житлові будинки є серійними, взагалі не апелюють до забудови та символіки Кампуса чи Київського університету загалом. Їх фасади виходять у бік вулиці Васильківської. Перехід через вулицю, у зоні взаємодії, підпорядкований потребам тільки міської дорожньої мережі. Наявні протоптані стежки користувачами зони, які надавали перевагу руху через територію Кампуса, водночас вони – невпорядковані, бар'єрні, небезпечні. Глухий паркан у цій зоні ще більше ускладнює взаємодію цих міських ділянок.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором А₂. На досліджуваній ділянці дисгармонійний ефект пов'язаний із тим, що житлові новобудови значно вищі за будівлі сусіднього Кампусу, взагалі не апелюють архітектурно, символікою чи дизайном до Кампуса та/або Київського університету загалом. Перехід через вулицю, у зоні взаємодії, підпорядкований потребам виключно

міської дорожньої мережі та незручний для пересічного користувача. Тут розміщено відносно невисоку недобудову студентського гуртожитку.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором В. Технічний, архітектурно безликий об'єкт, побудований в інтересах посилення спроможності величезної території новобудов до забезпечення їх електроенергією, винесений до краю вулиці навпроти ошатної озелененої території Кампусу. Абсолютна дисгармонія – архітектурна, композиційна, дизайну, функціональна – унеможлиблює взаємодію цих двох закритих міських просторів та є наслідком хибного містобудівного рішення та планувальних прорахунків освоєння міського простору через ущільнення житлової забудови.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором С. Озеленена зона перед парканом колишньої військової частини – дуже занедбана та засмічена, невпорядкована. Захаращена зелена зона і за парканом, що дуже дисонує з впорядкованими зеленими зонами гуртожитками та їх прибудинковим ділянками. Зона, довкола паркану колишньої військової частини – неосвітлена, небезпечна, бар'єрна.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором D. ЖК Сонячна Брама дуже ошатний, добре спланований, із продуманим мікрозонуванням. Він має гармонійне поєднання поверховості будинків, впорядковані зелені та публічні зони, дизайн просторів та будівель. Водночас, він закритий, розвернений фасадом від Кампуса, на прилеглій до великої транзитної, зеленої та рекреаційної зони в межах Кампуса, поруч із спортивним стадіоном Київського університету – на території ЖК розміщено сміттєві баки, автомобільний проїзд та місця для паркування автомобілів, що знецінює сусідства ЖК з класичним університетом.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором E. Вісім МАФ-ів, нефункціонуюча колишня громадська споруда та паркан замороженої забудови – все це сконцентровано на невеликій міській ділянці між ЖК бізнес-класу та добре впорядкованою зоною в межах Кампуса. Таке поєднання формує ментальний бар'єр та змістовну, функціональну, композиційну дисгармонію, що безпосередньо шкодить іміджу Київського університету. Це – бар'єрний,

захаращений, небезпечний простір, що потребує нагальної співпраці міста, забудовника та університету щодо його модернізації.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором F. Зона, в межах якої негативний вплив на взаємодію та взаємозв'язок має саме простір Кампуса. З півночі та заходу до гуртожитків НУБіП прилягають простори бічних та задніх сторін кафе та гуртожитків Кампуса. Сюди винесені паркувальні місця для автомобілів, сміттєві баки, тут розташована не доглянута зона озеленення, що дисгармоніє із добре облаштованим простором гуртожитків НУБіП. Високий паркан Кампуса протиставлено малопомітному, низькому паркану довкола гуртожитків НУБіП, функція якого не бар'єрна, а лиш щоб означити територію. На південь від гуртожитків НУБіП розташована найбільш проблемна ділянка Кампуса. Це – захаращена, дуже засмічена, невпорядкована, небезпечна, неосвітлена, непрохідна, дуже бар'єрна зона, яка сформувалась поруч із нефункціонуючим («закинутим») дитячим дошкільним закладом Київського університету та будівлею кафедри ядерної фізики. Це – найбільша зона в межах якої здійснюється негативний інтенсивний вплив Кампуса на прилеглі міські простори.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором G. Тут, прилеглий до попередньої зони міський простір, формує велику зону дисгармонійної взаємодії та низької зв'язності міських ділянок, адже здійснює один із найбільш негативних впливів на Кампус. Це – міська ділянка із котельнею та прилеглими до неї господарськими спорудами. Морально та технологічно застарілий об'єкт комунального господарства із невпорядкованим, захаращеним дошками та іншими будівельними матеріалами, недоглянутими озеленими просторами навколо будівель. Він здійснює тиск на Кампус через візуальну непривабливість та дисгармонію з навколишнім простором, екологічний вплив на довкілля. Територія зони недоглянута, захаращена, закрита та дуже бар'єрна. Разом із вище описаною ділянкою цей простір формує велику суцільну зону дисгармонії взаємодії Кампуса і прилеглих міських просторів.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором Н. Формує велику територію генетично та архітектурно спорідненого середовища. Будівля сімейного гуртожитку обнесена з трьох сторін високим парканом Кампуса. Фасадом, вона дивиться на вулицю та не загороджена від неї. Суттєвих, щодо Кампуса, дисгармонійних рис немає. Паркан обмежує зв'язність зони взаємодії. Не сучасне мікрозонування заднього двору, повернутого до Кампуса, вимагає заходів з поліпшення благоустрою та можливостей використання простору. Зона має бар'єри у вигляді відсутності понижень та засобів безбар'єрного подолання сходинок, неякісного покриття тротуару та пішохідних доріжок у межах прибудинкової території.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором І. Ангари та гаражі Київського університету за високим, глухим парканом дуже дисгармоніюють як з просторами Кампуса, так й з оточуючими міськими просторами. Негативний вплив має морально застаріле освоєння ділянки. Архітектурно, композиційно простір під ангарами і гаражами випадає із контексту середовища, псує вигляд та сприйняття різнофункціональних, різних за типом та часом освоєння ділянок Кампусу та сусідніх з ним територій. Насамперед, негативний тиск здійснюється на прилеглу житлову забудову по вулиці Юлії Здановської. Вона обернена до зони ангарів і гаражів добре впорядкованими, зеленими та великими двором територіями. Загалом, ця зона взаємодії не прохідна, а вхідна група на територію Кампусу тут дуже бар'єрна, тротуар вулиці має неналежний бар'єрний стан – складська територія по вулиці Софії Ковалевської практично знищила його (є вузька похила майже не придатна для використання смуга), немає його і з протилежної сторони вулиці. При цьому, інтенсивність людського потоку після відкриття станції метро Виставковий центр та масштабної житлової забудови всього району, дуже зросла. Це вимагає нагальних містобудівних рішень щодо модернізації цієї зони взаємодії.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором Ж. Добре впорядкована та доглянута зона. Одна з головних алей ЖК Ліко-град розпочинається відразу навпроти гуртожитку №15 Київського Університету. Це – зв'язуюча, увесь

мікрорайон, зона з рекреаційною, комерційною та особливо транзитною функцією, яку використовують тисячі користувачів щодня. Кампус дисгармонійно впливає на неї та прилеглу забудову ЖК Ліко-град. Фасад гуртожитку, яким він обернений до алеї потребує ремонту та переосмислення щодо дизайну, елементів архітектури. Будівля дуже контрастна до оточуючої забудови. Алея відкрита і жвава, а Кампус – закритий. Напружений рух автотранспорту вулицею Юлії Здановської зробив її бар'єром для зв'язності зони взаємодії. В свою чергу, вхідні групи Кампусу – бар'єрні, підхід до гуртожитку вимощено великими бар'єрними плитами, є сходи, але без передбачених можливостей їх долання маломобільними групами населення. При цьому, у гуртожитку мешкає багато родин з дітьми, користувачів велосипедів та електричних транспортних засобів, людей з інвалідністю тощо.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором К. Ще одна досить дисгармонійна зона через вплив закритості Кампусу на прилеглі міські простори. Житловий будинок зведений, у тому числі, для забезпечення житлом викладачів Київського університету, розміщений далеко від червоної лінії у зеленому, добре облаштованому середовищі із зручними та великими спортивними, відпочинковими та ігровими зонами. Перший поверх комерціалізовано. Це приваблює сюди багато користувачів різного віку і з різними потребами. Прохід з вулиці до будинку обмежено через велику зону недобудов, він має один вузький та бар'єрний тротуар. З боку глухого паркану Кампуса, територія якого, прилегла до дворової зони будинку та продовжує впорядковану зелену зону, унеможлиблює спільне використання рекреаційного та транзитного потенціалу зони взаємодії. Сформувався бар'єрний простір, долати який, важко, фактично усім категоріям населення, за виключенням власників автомобілів.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором Л. Одна з найскладніших зон взаємодії. Висотні недобудови, переважно соціального житла, та занедбана територія незавершеного будівництва дитячого садка оточують простір частини Кампусу із Військовим інститутом та гуртожитком №15 із заходу та півдня. Недобудови – це первинна фаза зведення жахливих, в архітектурному плані,

будівель – мають примарну перспективу для завершення будівництва. Вони дуже дисгармонійні для всього оточуючого середовища. Доступність та транзит до цих ділянок відсутні. Це – небезпечний та дуже великий простір взаємодії, який сприймається, як наруга над Київським університетом.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором М. На невеликій території зведений дуже високий, дисгармонійний до оточуючого середовища, з переважанням середньовисотної забудови, житловий будинок. Він має надмірно малу прибудинкову територію, побудований впритул до червоної лінії вулиці та корпусу Військового інституту, гуртожитку №15 Київського університету, фасадом відвернутий від Кампусу. Окремі ділянки у зоні взаємодії з Кампусом невпорядковані, захаращені, небезпечні та бар’єрні. В безпосередній близькості до паркану Кампусу розміщені інженерні споруди, місця для паркування автомобілів, сміттеві баки. Це – одна з найбільш дисгармонійних зон в межах взаємодії Кампусу з міським просторами.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором N. Ще одна зона висотної недобудови переважного соціального житла взяла в кільце Ліцей. Недобудови – дуже дисгармонійні для всього оточуючого середовища. Зона взаємодії Кампуса із недобудовами недоступна, дуже бар’єрна, фактично непрохідна. Це – небезпечний та дуже великий (за площею та висотністю забудови) простір дисгармонійної взаємодії із Кампусом.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором Р. Найбільша зона взаємодії Кампуса із недобудовами переважного соціального житла, яка має найбільший, на відміну від двох інших зон, вплив на основну частину Кампуса. Жахливо нависають, над групою трьох прекрасних (у архітектурному вимірі) корпусів переважно природничо-математичних факультетів із чудовими барельєфами, висотні коробки недобудованих панельних будинків. Ці факультети представлені у всіх каталогах, як найкращі зразки архітектурного стилю «Київський бруталізм». Тисячі користувачів університетського простору Кампуса, які заходять до нього через основні його входні групи бачать, як безпосередньо над цими шедеврами неомодерністських споруд Києва височать

недолугі, висотні недобудови. Страшно уявити, що ці будинки добудовані. Поки цього не трапилось, є примарна надія, що ця територія ще може не стати безповоротно найбільш потворною по відношенню до Кампуса. Територія під недобудовами недоступна, фактично непрохідна, не освітлена, закрита (із охоронною), небезпечна, дуже велика за площею та масштабністю (через висотність забудови) та сприймається, як критично дисгармонійна.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором Q. При плануванні забудови Кампусу враховувалась потреба у гармонізації її із уже освоєною територією під ВДНГ (тепер – Експоцентр). Ці дві, статусно та функціонально, спорідненні міські простори поєднує висока суспільна цінність. Передбачалось залучення великої кількості містян, як користувачів цих просторів. Кияни та відвідувачі столиці мали отримати тут можливість відпочивати, зручно перетинати, отримувати естетичну насолоду від архітектурних ансамблів та масштабного оселення. Одночасно, великі маси людей мали отримувати можливість займатись спортом, фізкультурою, оздоровленням, рекреацією, іншими формами проведення дозвілля. Логічно, що проектування забудови Кампуса базувалось навколо ідеї споріднення та забезпечення високого рівня взаємодії та зв'язності цих ключових публічних об'єктів у південній частині Києва. Реальність така, що Експоцентр і Кампус споріднені функціонально, надають користувачам близький перелік додаткових послуг, проте обидва об'єкти – замкнулись один від одного високими парканами, а проектні архітектурні та містобудівні рішення, щодо пішохідного поєднання Експоцентру та Кампуса, на жаль, не були реалізовані.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором R. Дуже строката та складна зона. В межах невеликої і компактної, за конфігурацією, земельної ділянки дотикаються, взаємо проникають та перемежуються житлова та комерційна забудова, зелені та публічні простори, транспортна на дорожня інфраструктура. Виходи зі станції метрополітену Виставковий центр роблять цю ділянку дуже людиною та насиченою об'єктами масового обслуговування, (зупинки наземного громадського транспорту, магазини, ресторани (у тому числі

швидкої їжі)), медичними та іншим закладами, переважно великих мереж. Особливість цього простору – він має найвищий рівень безбар'єрного планування та доступності, ошатне озеленення, вуличні меблі, одночасно надвисока житлова будівля ЖК Standard One в недопустимій близькості до аудиторних корпусів Київського університету перекрила усі позитивні риси взаємодії Кампуса з цим простором та створила найбільшу дисгармонійну зону взаємодії Кампуса із прилеглими міськими просторами. Звідки б ви не подивились на Кампус, Ви насамперед звертаєте увагу на цю висотну будівлю, що спотворює первинний задум проєктантів щодо освоєння цієї ділянки на основі тісної взаємодії Експоцентру та Кампусу без посередника, яким став ЖК Standard One. Дисгармонія ділянки пов'язана також із порушенням інсоляції аудиторій навчальних корпусів Київського університету, викидами забруднюючих речовин у повітря, утворених через скупчення автотранспорту, дисгармонією архітектурних композицій Експоцентру, Кампуса з одного боку та ЖК Standard One і висотного бізнес центру між рукавами роздвоєння вулиці Васильківської в бік проспекту Академіка Глушкова, з іншого. Варто зазначити, що тут також відсутні символічна спорідненість та близькість дизайнерських рішень об'єктів, що взаємодіють. У цій зоні взаємодії архітектурна та містобудівна композиція розсипаються на не поєднуванні фрагменти «латаної ковдри». Фізичні бар'єри не такі значні. Насамперед, це: загороджені глухими парканами Кампус та особливо ЖК Standard One, бар'єри переходів через автомобільні шляхи між Кампусом та Експоцентром, недоступність багатьох комерційних закладів у висотному житловому будинку на протилежній, від ЖК Standard One та високого бізнес центру, стороні вулиці Васильківської. Все ж, найнижчий рейтинг цій зоні взаємодії надає саме ментальна бар'єрність, викликана критичною, різкою не співмірністю та не поєднуваністю об'єктів цього простору. Ставлення забудовника до Київського університету підкреслює й те, що ЖК Standard One відвернутий фасадом від Кампуса, а в безпосередній близькості до паркану Кампусу розміщені інженерні споруди, місця для паркування автомобілів та смітєві баки цього комплексу.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором S. Зона гармонізована подібністю типів забудови, озелененням та благоустрою, однаковою поверховістю з обох сторін вулиці Васильківської. Забудову від червоної лінії відділяє широка смуга озеленення. Цю зону не можна назвати гармонійною, лише через високий паркан Кампусу, широку вулицю з інтенсивним рухом автотранспорту, бар'єрністю, викликаною недоліками тротуарного покриття.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором T. Зона гармонізована архітектурним рішенням будівництва аудиторного корпусу низької поверховості із колонами та його глибоким відступом від червоної лінії, а також візуальним поєднанням та зв'язністю зелених зон по обидві сторони вулиці. Цю зону не можна назвати гармонійною, лише через високий паркан Кампусу, широку вулицю з інтенсивним рухом автотранспорту, МАФ-ами, розміщеними на початку зеленої зони з протилежної, від Кампуса, сторони вулиці, бар'єрністю, викликаною недоліками тротуарного покриття.

Зона взаємодії Кампуса з міським простором U. Зона гармонізована подібністю типів забудови, озелененням та благоустрою, однаковою поверховістю з обох сторін вулиці Васильківської. Забудову від червоної лінії відділяє широка смуга озеленення. Змістовно та функціонально – це зона взаємодії двох інституцій загальнодержавного значення з високим рівнем архітектурного та мистецького оздоблення. Цю зону не можна назвати гармонійною, лише через високий паркан Кампусу, широку вулицю з інтенсивним рухом автотранспорту, бар'єрністю викликаною недоліками тротуарного покриття.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ДОСЯГНЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОЇ ТА ГАРМОНІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ НА ПРИКЛАДІ КАМПУСУ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

3.1 Безбар'єрність, як індикатор гармонійної взаємодії міських просторів

Політика формування безбар'єрного середовища в Україні наразі еволюціонує від точкових, несистематичних рішень до повної інтеграції принципів безбар'єрності у всі можливі сфери життя. Ініційована, першою леді України – Оленою Зеленською, дискусія об'єднала навколо себе експертну спільноту, громадський сектор, бізнеси та органи влади різних рівнів. Разом вони задекларували безбар'єрність, як цінність та безбар'єрність, як критерій якості своєї діяльності. Водночас, трактування безбар'єрності/доступності/інклюзії та критеріїв, які їх описують – трансформується та адаптується відповідно до нових, змінних умов. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року – основний стратегічний документ у цій царині, визначає безбар'єрність як: *“загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності”* [37, с.2]. Державні будівельні норми В.2.2-40:2018 Інклюзивність будівель і споруд, описуючи поняття безбар'єрність, використовують переважно кількісні параметри: ширину пішохідних шляхів, поздовжній та поперечний ухил пішохідних шляхів, товщину швів між елементами покриття, ширину маршів сходів, висоту поручнів, кути на розміри пандусів, ширину чарунок решітки тощо, які характеризують доступність простору. Якісні показники ж застосовуються для опису стану поверхонь (до прикладу: рівне, неслизьке покриття сходів/пандусу), кольорової гама піктограм, навігації, технічних засобів пересування/інформування тощо. На основі параметрів ДБН В.2.2-40:2018 здійснюється процес оновлення та внесення змін в усі діючі ДБН в аспекті забезпечення безбар'єрного простору та врахування потреб представників маломобільних груп населення. Розуміння неідеальності цих параметрів, формує запит на

оновлення й основних критеріїв, які визначають доступність та безбар'єрність простору [29].

В межах Кампусу ми ідентифікували ряд бар'єрів, як фізичних так і ментальних, які не врегульовані ДБН, але впливають на формування цілісного, безбар'єрного простору. Це – архітектурна відокремленість, обмеженість парканом, інтенсивний рух автотранспорту, занедбаність та захаращеність простору, винесення інженерних та технічних споруд ЖК до фасадів інших будівель, неякісне озеленення, неналежне мікрозонування, порушення містобудівних умов та інсоляції. Водночас, Кампус перенасичений такими фізичними бар'єрами, як: ненормативні пониження, відсутність тактильної навігації, неналежна якість дорожнього покриття, ненормативна ширина пішохідних шляхів, відсутність дублювання сходів пандусами або підйомниками тощо. Співставлення та накладання різнотипних бар'єрів визначає взаємодію та взаємовплив міських просторів. На ділянці нашого дослідження, таких типів є п'ять:

1. Гармонійна (Н). Контакті зони взаємодії, а також самі простори є доступними (мають рівне, неслизьке покриття без вибоїн/тріщин/ям; широкі пішохідні зони; тактильну навігацію; інформаційні покажчики тощо), архітектурно та композиційно доповнюють одне одного, мають якісне озеленення, вуличні меблі, добре освітлені та прогнозовані. Такий тип взаємодії передбачає не тільки відсутність фізичних бар'єрів, а й ментальних – коли користувач підсвідомо розуміє, що навіть змінюючи типи просторів, він все одно почуватиметься комфортно та безпечно. В межах Кампусу, ділянок із таким типом взаємодії, не виявлено. Водночас, невеликі фрагменти в межах існуючих зон - є. До прикладу, вдало (технічно та візуально) сформовано перехід в зоні R від Кампуса до публічного простору за ЖК Standard One. Це - вирівняна в нуль широка смуга переходу, дуже зручна для пішоходів, велосипедистів, маломобільних груп населення. В межах прибудинкової території ЖК вона продовжується безбар'єрним простором, який формує невеликий острів

комфортного та зручного дорожнього покриття. За її межами, в Кампусі і на прилеглих просторах - він продовження немає.

2. Здебільшого гармонійна (МН). Контакті зони взаємодії, а також самі простори є адаптованими до потреб маломобільних груп населення (сходи дублюються пандусами; перед перешкодами є попереджувальна тактильна плитка; дорожнє покриття переважно рівне тощо), проте є потреба у покращенні озеленення, знесенні парканів, облаштуванні зон перепочинку, регулюванні руху малого та великогабаритного транспорту та забезпеченні архітектурної поєднаності. Найбільша концентрація ділянок того типу взаємодії розташовується вздовж вулиці Васильківської. До прикладу, чудово поєднані зелені зони в районі чотириповерхового аудиторного корпусу економічного факультету та внутрішня зелена зона житлової забудови з протилежної вулиці (контактна зона Т). У цій зоні зручний перехід з аудіосупроводом сигналів світлофора, застосовано пониження бордюрів, є тактильна плитка. Особливий комфорт взаємодії, у цій зоні, пов'язаний із використанням однакових видів рослин в озелененні (липа, тополі, клени одного виду та віку).

3. Потребує корекції (ІНС). Контакті зони взаємодії, а також самі простори є здебільшого адаптованими до потреб маломобільних груп населення (покриття переважно рівне, без вибоїн; ширина пішохідних шляхів відповідає параметрам, визначених у ДБН, проте відсутня тактильна навігація, пониження бордюрів тощо) Для ділянок цього типу взаємодії існує проблема неналежного паркування автомобільного транспорту, розміщення закладів швидкого харчування на основних шляхах руху, недостатнього озеленення та великої кількості парканів, що обмежують вільне пересування. Такий тип взаємодії характер для зони, де Кампус дотикається до ЖК «Сонячна Брама» та студентських гуртожитків по вулиці Юлії Здановської. Це, зокрема, ділянка під МАФ-ами на розі вулиці Юлії Здановської та проїзду до стадіону Київського університету (контактна зона Е). Надмірна концентрація різновидних МАФ-в, відсутність зручного переходу, захаращеність, ізольованість невеликих частин без достатнього освітлення, стан вуличного покриття роблять її вкрай не комфортною. Особливо для тих

користувачів, які змушені по дорозі до станції метрополітену (або від неї) транзитом перетинати цю захаращену, з низьким рівнем благоустрою, територію (Додаток Е, рис. Е.1- Е.4).

4. Потребує трансформації (INT). Контакті зони взаємодії, а також самі простори є не адаптованими до потреб маломобільних груп населення (ширина тротуарів є критичною, дорожнє покриття – неякісне; відсутня тактильна навігація, пониження тощо), захаращеними та непорядкованими. Вони відштовхують користувачів через «тиск» великої кількості недобудов та відсутності базового рівня благоустрою території. Це ділянки по вулиці Софії Ковалевської, які потребують масштабних перетворень. До прикладу, небезпечний простір, захаращений, неосвітлений, з відсутнім дорожнім покриттям та величезним недобудовами обступив Ліцей майже з усіх сторін (контактна зона N). Із західної сторони така недобудова розміщена за кількадесят метрів від Ліцею і нависає над ним (Додаток Е, рис. Е.5).

5. Дисгармонійна (D). Контакті зони взаємодії, а також самі простори є недоступними, пересування ними – ускладнюють різнотипні бар'єри, зокрема: неякісне тротуарне покриття, високі бордюри, відсутність тактильної навігації, пандусів, недостатнє озеленення, порушення містобудівних умов та інсоляції, скупчення автомобільного транспорту, винесення інженерних споруд до фасадів інших будівель та дисгармонія архітектурних композицій. Таких ділянок в межах Кампусу є три і всі вони, на жаль, безповоротно та назавжди погіршили його сприйняття та створили дисгармонійний взаємодіючий простір. До прикладу, це - зона R, незважаючи навіть на те, що девелопер ставив собі за мету сформувавши тут сучасний безбар'єрний простір. Справедливо буде відмітити, що йому це здебільшого вдалось, однак лише на невеликій прибудинковій території. Багато закладів харчування і торгівлі мають бар'єри, мініатюрний дворик закритий високим парканом, а навколо невеликого модернізованого простору - локалізуються простори з численними бар'єрами. Найгірше, що цей багатоповерховий ЖК розміщений в неналежному місці і дуже тисне на територію Кампусу, домінує у візуальному сприйнятті фасадної його частини,

естетично, композиційно та візуально розриває архітектурний та містобудівний зв'язок між ним та Експоцентром (*Додаток Е, рис.Е.6*).

Можемо стверджувати, що у зоні взаємодії Кампусу та прилеглих міських просторів фіксується велику кількість різних за типами бар'єрів. Для їх ліквідації у більшості випадків потрібні відносно нескладні заходи, сформовані на основі продуманих управлінських рішень. Водночас, існує ряд бар'єрів, що докорінно змінили Кампус та порушили його взаємодію із сусідніми міськими просторами. Ми не маємо можливості усунути їх повністю, лиш можемо частково зменшити негативний вплив [16,18, 25].

Отже, безбар'єрність міського простору знаходиться у тісному взаємозв'язку із цілим комплексом інших ознак/якостей, який визначає його користувацькі переваги. Через це вона виявилась ефективним критерієм, який відображає усю гаму особливостей взаємодії Кампусу з прилеглими міськими просторами. Саме вона тісно пов'язана із такими ключовими характеристиками взаємодіючих міських просторів, як їх зв'язність, мікрозонування, баланс насичення простору об'єктами, архітектурна та містобудівна взаємодія, естетичні властивості тощо.

3.2 Планувальні рішення і основні заходи з досягнення безбар'єрної та гармонійної взаємодії міських просторів

Безбар'єрність території є важливим аспектом суспільного життя з точки зору забезпечення рівних можливостей та інклюзивності. Справедливе та рівне середовище для всіх членів суспільства, незалежно від їхніх індивідуальних характеристик пов'язане із імплементацією цінності безбар'єрності. Безбар'єрність території сприяє відчуттю гідності та самостійності для людей з інвалідністю та інших уразливих груп населення. Здійснена нами оцінка свідчить, що зони взаємодії Кампусу із прилеглими міськими просторами мають певні проблеми, які зокрема визначають існування бар'єрів для їх користувачів.

Усі ідентифіковані нами зони взаємодії Кампуса із прилеглими міськими просторами мають певні спільні проблеми, які визначають їх бар'єрність. Насамперед, це – суцільний, високий паркан довкола території Кампусу, нерівність дорожнього покриття, яка на більшості ділянок потребує свого оновлення, символічна й естетична неузгодженість, контрастність та дисонанс дизайнерських рішень сусідніх просторів. Отже, подолання цих найбільш загальних та поширених бар'єрів пов'язане із усвідомленою та підготовленою міською політикою. Відмова від обнесення території Кампуса глухим парканом у період післявоєнного відновлення України має на меті забезпечити свободу пересування та подолання перешкод зручному користуванню простором Кампуса. Будівництво значної кількості житлових комплексів на вулиці Юлії Здановської та у місці перетину вулиці Васильківської із проспектом Академіка Глушкова викликало збільшення попиту на використання території Кампусу, як транзиту. Ліквідація паркану дозволить містянам зручно зв'язати місця проживання, магазини та інші заклади масового обслуговування населення, рекреаційні зони та станції метро, які розташовані на території прилеглий до Кампуса. Доцільно при цьому передбачити побудову сучасної веломережі з урахуванням потреби впорядкування руху легкого електротранспорту транзитом через Кампус із необхідними елементами відповідної інфраструктури – електрозаправок, станцій обслуговування велосипедів та легкого електротранспорту, парковок для них та прокатних пунктів тощо. У досліджуваних зонах взаємодії така інфраструктура потребуватиме переоблаштування вхідних груп до Кампусу та розміщення елементів інфраструктури використання велосипедного транспорту та легкого електротранспорту здебільшого на міських ділянках комунальної власності. Проектування, розбудова, підтримка та утримання цієї інфраструктури має, на нашу думку, найбільший потенціал залучення мікро- та малого бізнесу, комунальних підприємств, що є умовою задіяння бізнесу як стейкхолдера осучаснення Кампусу в цілому та просторів у зоні його взаємодії із прилеглими міськими просторами, який поки що необґрунтовано не використовується.

Нерівне покриття, ненормативні пониження, неналежна кількість понижень між тротуаром та проїжджою частиною, або їх відсутність ускладнюють використання цього простору різними категоріями населення та робить його практично недоступним для представників маломобільних груп. Дорожнє покриття потребує не стільки відновлення, чи часткового ремонту, скільки модернізації. Це завдання ускладнене необхідністю тісного залучення Київського університету до взаємодії з різними стейкхолдерами й насамперед із Київською радою щодо формування політики формування безбар'єрної взаємодії міських просторів. Модернізація дорожнього покриття має на меті не тільки, і не стільки усунення нерівності, як забезпечення безбар'єрної мобільності, запровадження споріднених архітектурних та містобудівних рішень спрямованих на формування єдиної міської тканини [39]. Містобудівна політика ще більш важлива щодо пошуку форм візуального сприйняття взаємодії міських просторів як гармонійних. Тут, на нашу думку, важливі такі ознаки як: однотипність/близькість поверховості будівель, архітектурного стилю, співставності матеріалів з яких побудовано будівлі, фасадної взаємодії, стилю озеленення, спорідненості ідей містобудівних рішень. Неузгодженість у такій взаємодії не веде до формування фізичних бар'єрів, але має вплив на користувача через сприйняття та ментальні бар'єри. У нього виникає бажання швидше залишити простори взаємодії, використовувати їх лише для транзиту, якщо відмінності у названих ознаках дуже значні. Ми прагнемо максимально наситити територію різними функціями, зробити її корисною та зручною для користування, безбар'єрною, щоб уникнути необґрунтованої мобільності великих мас містян. Близькість архітектурних, містобудівних, дизайнерських рішень зон взаємодії різних міських зон дозволяє вирішувати це завдання. Особливість Кампуса також визначає потребу, на нашу думку, фіксації відсилання до його символіки сусідніх просторів, виявлення в них деталей та символів, які демонструють повагу та визнання суспільного значення вищої освіти, студентської молоді та Київського університету як флагмана освіти в Україні.

Загалом саме так ми б окреслили найбільш загальні, але при цьому дуже важливі напрями подолання бар'єрів, характерні для всієї зони взаємодії Кампуса із прилеглими міським просторами. Розглянемо детальніше особливі завдання подолання бар'єрності у зонах взаємодії, за виділеними нами типами, міських просторів.

З 21 ідентифікованої нами ділянки взаємодії міських просторів із Кампусом лише чотири оцінені як переважно гармонійні (A₁, S, T, U). Це – територіально поєднанні простори розміщені вздовж вулиці Васильківська та прилеглий до неї невеликої ділянки по вулиці Юлії Здановської. Функціонально, це – території взаємодії Кампусу з житловою забудовою, здебільшого післявоєнної забудови другої половини ХХ ст. («Сталінка») та невеликої частини серійної висотної забудови 80-х рр. ХХ ст. Незначну частину займає зона взаємодії із медичним закладом національного рівня та зовсім маленька - із зеленою зоною, яка займає внутрішній простір старої забудови.

Ці зони взаємодії потребують відносно не складних заходів із помірними капіталовкладеннями щодо подолання існуючих бар'єрів у їх використанні. Ініціатива перетворень із подолання бар'єрів у цих просторах, на нашу думку, має належати Київському університету, а основою – конструктивна взаємодія з різними стейкхолдерами при основній, координуючій ролі міської влади. Пропонуємо змінити покриття тротуарів у цій зоні на плитку, передбачити укладання тактильної навігації відповідно до норм та стандартів доступності. Доцільним є сформулювати тут велоінфраструктуру та передбачити окремий додатковий велоперехід через вулицю Васильківську із світлофором, який з'єднав би велодоріжки Кампуса, зеленої внутрішньої зони «Сталінки», проспекту Академіка Глушкова та Експоцентру з виходом до Голосіївського лісу. Саме ця зона може бути насиченою інфраструктурою для використання велосипедного та легкого електричного транспорту – прокат, великі парковки, сервісне обслуговування, електрозаправки тощо. Для підкреслення гармонійності взаємодії пропонуємо поступову заміну (за потреби викликаної хворобами та/або віком дерев) різних видів дерев, які наразі висаджені вздовж

вулиці, на платани, що окрім естетичної та візуальної гармонізації відповідатиме завданню адаптації міста до глобальних змін клімату. Посилити ментальну безбар'єрність дозволить узгоджена міська та університетська програми озеленення в зоні взаємодії. Клумби на території Кампусу та прилеглих просторів у зоні, яку ми описуємо мали б мати спільні риси, щодо видів рослин, зокрема квітів, колористики, сезонної зміни, подібності та гармонійності у ландшафтних рішеннях тощо.

Важливим може стати також відсилання оздоблення вуличних меблів, мікрозонування у межах зелених та рекреаційних зон Кампуса і зеленої зони в глибині Сталінки (зона Т) до загальноміських та університетських символів у їх зоні взаємодії.

Відчуття гармонізованості просторів дає архітектура та мистецьке оздоблення (чудова мозаїка) головної будівлі Національного інституту раку, розташованої неподалік від Кампуса (зона U), що відсилає нас до нетривіальної архітектури та мистецького оздоблення (барельєфів) аудиторних корпусів Кампусу. Будівлі по вулиці Васильківській, на нашу думку, мають чудову фасадну взаємодію. Все це у сукупності гармонізує зону взаємодії. Випадає в цьому випадку зона A₁, де до Кампуса прилягає відносно примітивна, в архітектурному плані, серійна висотна забудова, без мистецького оздоблення та без будь-якого відсилання до сусідства з Кампусом. До того ж фасадно, в цій частині вулиці Юлії Здановської будівлі не взаємодіють. Пропонуємо для подолання ментального бар'єру у цій частині додатково, до запропонованих вище заходів, на бічних сторонах житлових будинків, обернених до Кампуса, сформувати сучасні мистецькі оздоблення (мурал, мозаїку, барельєф тощо) на конкурсній основі із залученням коштів міської ради, Київського університету, меценатів та мешканців будинків. Тематика оздоблення – молодь, освіта, Київський університет чи інша близька до цього. Важливим є також облаштування та відкриття для містян місць коротко часового та тривалого відпочинку на території Кампуса у цих зонах взаємодії міських просторів.

Отже, ці відносно прості, недорогі заходи можуть, на нашу думку, досить швидко перевести зони взаємодії A₁, S, T, U із стану здебільшого гармонійних до гармонійних. Запропоновані заходи подолання бар'єрів, для цих зон, матимуть додатковий ефект через широке залучення мешканців, студентів до спільного осмислення та перетворення цих чудових зон, а також напрацювання усталеної взаємодії стейкхолдерів при координуючій ролі міської влади.

Набагато більше зусиль, часу (зокрема підготовчого етапу), фінансів, координації та формування стабільної, конструктивної взаємодії таких потужних інституцій як Київрада та Київський університет потрібно для зниження бар'єрності у зонах взаємодії A₂, D, E, F, H. Для цих міських просторів потрібна корекція із масштабними організаційними та фінансовими втручаннями. Вони потребують комплексних архітектурних та містобудівних рішень, але не потребують перебудов, масштабних трансформацій, змін функціонального призначення тощо. Ініціаторами заходів із зниження бар'єрності у цих зонах мають бути міська влада та Київський університет, а в ідеальному варіанті – ці інституції мають разом бути рушіями змін. Заходи із подолання бар'єрів у цих зонах тісно пов'язані із усім комплексом заходів з підвищення їх взаємодії та зв'язаності, залученням великої кількості стейкхолдерів. Ми пропонуємо створити Лабораторію інтегрованого розвитку Кампусу із залучення фінансування університету та міста. Розроблені підходи та інструменти планування та реалізації проєктів, зокрема щодо гармонізації зон взаємодії Кампуса з довколишніми міськими просторами на засадах діалогу стейкхолдерів та залучення населення, дозволять напрацювати та поширити досвід перетворення зон взаємодії різних міських просторів у Києві. Лабораторія залучить до роботи студентів та експертний потенціал Київського університету, а також практичний досвід профільних підрозділів Київради.

Спільними заходами з підвищення безбар'єрності для цих просторів додатково мають бути: подолання захаращеності, засмічення та забруднення, наявності замкнених, неосвітлених, небезпечних зон, які ще й часто є погано прохідними (небезпечні переходи через дорогу, винесені у пішохідну зону

інженерні, санітарні об'єкти та паркувальні місця, погано впорядковані парковки автомобілів, недоглянуте озелененням, не належне мікрозонування, відсутність понижень та засобів безбар'єрного подолання бордюрів, сходинок). Кожна ділянка окремо потребує ідей для комплексних містобудівних рішень.

Для ділянки А₂ таке рішення, на нашу думку, пов'язане із завданням підвищення комунікації і користувацької привабливості цієї території через відмову від високого паркану, який обмежує територію Університетської клініки Київського національного університету імені Тараса Шевченка та усього Кампуса, спільне мікрозонування, підходи до озеленення території, облаштування велоінфраструктури, зокрема, прокладання зручного велопереходу через вулицю тощо. При формуванні безбар'єрного транзиту, у цій зоні – міського поліфункціонального поєднаного середовища, варто передбачити поширення символів, які презентують взаємодію житлової частини зони та Кампусу. Отже, на невеликій компактній ділянці, має бути реалізований комплекс заходів спрямованих на ліквідацію бар'єрів та корекцію гармонійності в межах зони взаємодії. Є гостра потреба добудувати гуртожиток, який розташований у цій зоні.

Заходи ділянки D фактично спрямовані на поширення реалізованих в межах ЖК Сонячна брама стандартів безбар'єрних просторів. Після зняття високого паркану навколо ЖК на південь та захід від нього може бути сформована велика променадна зона переважно пішохідна та з велодоріжкою. У частині заїзду з вулиці Юлії Здановської до стадіону Київського університету, – зоні змішаного використання автомобільного, велосипедного, легкого електротранспорту та пішохідного руху – має бути оновлена система тротуарів, вона повинна бути добре озелененою та комерціалізованою, з великими майданчиками для змішаного використання: переважно для відпочинку, для літніх терас ресторанів та кав'ярень, проведення сімейних та публічних заходів. Зокрема, таке переоблаштування передбачає ліквідацію МАФ-ів у зоні E та продовження на цій території цілісної променадної зони спільної для Київського університету, ЖК Сонячна Брама та міста.

Зона F – закрита, обнесена високим, переважно глухим, бетонним парканом. Інші бар'єри зони це: захаращеність, відсутність освітлення, висока зашміченість. Незадовільний стан благоустрою території мають серйозний деструктивний вплив на зону взаємодії Кампуса з гуртожитками НУБіП. Гострою є необхідність сучасного мікрозонування на цій великій ділянці, включення її до транзитної, відпочинкової, спортивної зон Кампуса. Ініціативна, організаційна та координаційна роль тут переважно має належати Київському університету. Невелика зона взаємодії H теж не потребує великих фінансових витрат. Її гармонізація пов'язана з відмовою від паркана, позбавлення ретроградного облаштування та озеленення через мікрозонінг, узгодження підходів та типів формування зон відпочинку, рекреації, дитячих ігрових та спортивних зон, облаштування місць для вигулу тварин у зоні взаємодії сімейного гуртожитку та Кампуса.

Із 21 ідентифікованої нами ділянки в зоні взаємодії Кампуса із прилеглими міськими просторами більшість – 9, або 43 % – належать до тих, гармонізація яких потребує великих, часозатратних та дорогих проєктів перетворення. Ділянки C, G, I, J, K, L, N, P, Q вирізняються поєднанням великої кількості бар'єрів. Спільною рисою для них є те, що сукупність бар'єрів не дозволяє отримати переваги від взаємодії із сусідніми міським просторами, яка практично заблокована. Їх можна розділити на зони порушень та дисгармонійної взаємодії Кампуса із публічним просторами міста, житловою забудовою, об'єктами комунальної інфраструктури та закинутими, занехаяними, залишеними людьми недобудовами. Одна з основних ознак дисгармонізації взаємодії – це різка відмінність між станами взаємодіючих міських просторів та/або їх розділенням, перенавантаженою трафіком, автомагістраллю. Масштаби перетворень для гармонізації взаємодії зон цього типу часто потребують реконструкції будівель, будівництва, чи демонтажу, складних рішень подолання бар'єрності автошляхів. Ініціатором перетворень має виступати Київський університет, координацію здійснювати тимчасово створена робоча група у складі представників Київського університету, Київради та девелопера. Останній, має інвестувати у цей проєкт

основну частину необхідних коштів. З-поміж ділянок взаємодії із публічними просторами – С, J та Q – за вартістю та складністю виділяється остання. Перша ділянка має бути перетворена в сучасний поліфункціональний сквер, із зонами рекреації та відпочинку. Після розбудови променади довкола ЖК Сонячна Брама із захопленням ділянки E, пропонуємо замінити МАФ-и на сучасний комерціалізований простір та комбінувати його із сквером. Саме це завдання вимагає прийняття спільних рішень Київради, Київського університету та залучення девелопера. Останнім може виступити компанія «Ліко-Холдінг», яка буде забудовувати територію колишньої військової частини, що прилягає до ділянки С. З точки зору подолання бар'єрів, проєкт девелопера має зробити зручний перехід для пішоходів та велосипедистів із передбаченої зони променади на ділянці E до скверу, модернізувати покриття дорожньої поверхні, зробити нормативні пониження, доступну вуличну інфраструктуру та вуличні меблі у сквері, за дизайном, символізмом та стилем променада (E, D) та сквер (C) мають бути єдиним цілим та з'єднувати публічні простори (ділянки променад) у запланованому до будівництва ЖК, який буде розташований на території колишньої військової частини, що прилягає до скверу.

Подібна ситуація із ділянкою взаємодії J. ЖК Ліко-град уже збудований, має відносно тривалу історію експлуатації та може бути у виділеній ділянці поєднаний своєю фасадною променадною алеєю з прибудинковою ділянкою гуртожитку №15. Залучення девелопера (тут теж може бути залучено компанію «Ліко-Холдінг») викликана потребою у побудові зручної зони переходу через вулицю Юлії Здановської, в місці її перетину з вулицею Композитора Мейтуса, та необхідністю у глибокій реконструкції будівлі гуртожитку №15 Київського університету, стан якої, незадовільний з точки зору експлуатації та естетичної привабливості. Недолугий вигляд будівлі, особливо з фасадного боку здійснює негативний тиск на довколишні, переважно нещодавно освоєні або модернізовані, міські простори, водночас цей вплив – дисгармонійний щодо ошатної власної прибудинкової території. Гуртожиток обнесений непотрібним високим парканом, має бар'єрний вхід на територію, із нерівною поверхнею

вкритою плиткою, бордюрами у дворі, східцями, неприступними для маломобільних груп населення. Сукупність цих бар'єрів – фізичних та ментального (застаріла будівля контрастує з довколишнім модернізованим простором) може бути подолана тільки у рамках великого проєкту реконструкції будівлі, оновлення поверхні в межах вулиці та на прибудинковій території, розбудови переходу через вулицю.

Найскладніший проєкт з цієї групи має бути реалізованим для ділянки Q. Він, у новому, модернізованому вигляді повторюватиме первинний задум будівництва Кампусу у дуже тісному поєднанні із Експоцентром [32]. Ініціатором та координатором проєкту має виступити місто, основним джерелом фінансування має стати державний бюджет. Суть проєкту полягає у будівництві широкого наземного переходу між Кампусом і Експоцентром. Проспект або має бути пропущений через глибокий тунель, або необхідно побудувати широкий міст, або ж – використати комбінацію цих підходів. Ми пропонуємо виділити дві магістральні лінії такого переходу: перша – у вигляді зимового саду від вхідної групи до Кампусу перед фізичним факультетом, друга – променадна алея, яка поєднає головну алею Експоцентру та алею перед корпусом географічного факультету. Основні бар'єри, які будуть ліквідовані при цьому масштабному проєкті, окрім подолання відокремленості цих ключових міських просторів Голосіївського району автомобільною артерією, це: ліквідація самоізолюваності, шляхом обнесення парканами; подання бар'єрності нерівного дорожнього покриття та забезпечення символічної та дизайнерської єдності. Важливим є відпрацювання у цьому, символічно складному просторі, нову політику пам'яті місця.

У цій категорії щодо гармонійності лише дві ділянки взаємодії Кампусу із житловою забудовою – I та K. Вони обидві – дисгармонійні внаслідок негативного впливу з боку Кампусу на міську територію. Перша – відображає фасадний вихід будинку, віддаленого від червоної лінії, на паркан заднього двору гуртожитку №15. Тут потрібна ліквідація паркану, модернізація дорожнього паркану, та девелоперський проєкт, який буде поєднаний із

проектом перетворення ділянки J. Складніша ситуація із типом складської зони гаражів та ангарів Київського університету, яка виходить на задні, добре впорядковані двори житлової забудови та вулицю Софії Ковалевської. Девелоперський проєкт тут має бути спрямований на ліквідацію глухого, бетонного, високого паркану Київського університету, знесення гаражів, складів та ангарів, та на будівництво багатоповерхової споруди із складськими приміщеннями, парковкою та іншими господарськими секціям, що дозволить вивільнити велику територію під будівництво гуртожитків, будинку викладачів, поліфункціональної зони транзиту та відпочинку. Тротуар, по вулиці Софії Ковалевської, має бути ліквідований. Ця зона буде перетворення на зону одночасного використання автомобілями, велосипедами, легким електротранспортом пішоходами та озеленена. Важливо символічно та естетично поєднати її із Кампусом.

Морально та фізично застаріла Котельна, ділянка під якою, глибоко входить у територію Кампуса (G) потребує реалізації масштабного проєкту з її винесення на іншу ділянку міста, або докорінну перебудову під сучасний об'єкт генерації тепла з одночасним впорядкуванням та переоблаштуванням усієї території. Крім ліквідації паркану, тут потрібно оновити (а в деяких ділянках – провести) озеленення, зробити пониження бордюрів у місцях які використовують пішоходи, провести якісне та енергоефективне освітлення, облаштувати вуличними меблями зони для перепочинку.

Найбільш проблемна зона взаємодії – з недобудовами (L, N, P), яка є недоступною, дуже бар'єрною, фактично непрохідною. Дисгармонійний тиск на Кампус цієї зони критичний. Ми не відносимо її до зони дисгармонії, лише через те, що вона має невелику, але можливість демонтажу недобудов у зв'язку з банкрутством забудовника, який не має можливості реалізувати свій проєкт до кінця. Тож, виникли умови для реалізації великого девелоперського проєкту, ініційованого та координованого Київським університетом із залученням ОМС та великого девелопера з доброю репутацією. Оскільки, викуп ділянки та демонтаж недобудов – це коштовний проєкт, ми підтримуємо ідею перебудови

цього простору. Бачимо це через його максимальне багатофункціональне освоєння із застосуванням принципу mixed-use проектування простору. Основні акценти – комерціалізація території та розбудова житла, побудова офісних приміщень для ІТ-компаній, які зацікавлені у співпраці із університетам, та запровадження дуальної освіти, побудова сучасних гуртожитків, міні-готелей, виставкових залів та конференц холів. Усе це може бути розміщене у кількох будівлях. Проект має включати також оновлення озеленення, відмову від глухого бетонного високого паркану, розбудову велоінфраструктури, освітлення території, оновлення дорожнього покриття, переоблаштування вулиці Софії Ковалевської у без тротуарний дорожній коридор з променадною алеєю та змішаним використанням.

Зрештою, зони дисгармонії, (В, М, R) на нашу думку, не можуть у найближчій перспективі втратити цей негативний статус, але не дуже складні та вартісні заходи можуть допомогти їм стати більш доступними. Трансформаторна підстанція може бути замаскована муралом, або іншими засобами візуалізації. Житловий висотний будинок на розі вулиць Юлії Здановської та Софії Ковалевської має маленьку прибудинкову територію, яка має потребу переосмислення свого мікрозонування та зниження бордюрів, прибирання автомобілів з території, прибирання сміттєвих баків із зони контакту із Кампусом. У зоні R – необхідно прибрати сміттєві баки, автомобілі, електрозаправки та інші інженерні об'єкти із зони контакту з Кампусом. Важливо також прибрати високий паркан, який обмежує Кампус. Ці заходи важливі для користувачів, не дуже коштовні та знижують бар'єрність, але вони не здатні докорінно змінити негативний вплив на взаємодію Кампуса та прилеглих міських просторів, який наразі утворений в зонах В, М та R.

Задля оцінки цінності взаємодії та переваги багатофункціонального використання міського простору був проведений соціальний експеримент. Мета - визначити як впливає на транзитність та на взаємодію Кампусу з станцією метрополітену, облаштування тимчасових літніх зон короткочасового відпочинку, рекреації, проведення заходів та навчання. Спеціалізоване шатро

сформувало композицію великого майданчика, де ми розмістили вуличні меблі, пуфи, каремати, станції підзарядки «esoflow», настільні ігри та пледи. На стенді ми розмістили інформацію щодо можливості використання сформованого простору. Вона вказувала на те, що це – місце вільного користування, за умови дотримання базових правил поведінки. За ділянкою було організованого щоденне 12-ти годинне спостереження протягом трьох днів. Ми обрали четвер, п'ятницю та суботу, задля розуміння різниці щодо робочих та вихідних днів (Додаток Є).

В перший день експерименту ми побачили наскільки велика кількість людей рухається повз Географічний факультет до та від метро. Кілька годин від початку експерименту, шатро викликало увагу, здивування та обережність. Користувачі підходили до стенду, фотографували зону, записували відео та розміщували у соціальних мережах, але майже не використовували її. Після того, близько 11:30 студенти ФКНК зайняли пуфи, стільці, використовували пледи та стали активно комунікувати між собою. Незабаром, виникла необхідність знаходити додаткові пуфи та стільці, адже кількість користувачів в післяобідній час та ввечері перевищувала 30 осіб одночасно. За перший день експерименту, послугами простору скористались 142 унікальних користувача. Студенти займались самоосвітою, комунікували, грали в ігри, відпочивали, засмагали. Користувачі із домашніми тваринами розміщувались у нашій зоні та спостерігали за своїми улюбленцями. Школярі використовували простір для спільної підготовки домашніх завдань. Ми спостерігали, що користувачі найбільше використовували меблі, ігри та зарядні пристрої. Час від часу ходили до зони **R** купували їжу, напої та знову повертались у наш простір.

“Ну, це - круто! Цікаво хто це організував та як довго це буде діяти”

користувачка, студентка фізичного факультету

“Можна я послухаю Вашу розмову? Для мене це дуже не звично, я щойно з окопів, два роки був на Донеччині.... Дякую за такий простір, я вперше відчуваю

себе в безпеці. Якщо потрібно – я можу домовитись про цілодобову охорону шатра”

військовослужбовець, близько 35 років

П'ятниця – студенти після навчання залишають Кампус, тому користувачів простору у другій половині дня та ввечері було менше. Загалом, протягом другого дня експерименту послугами нашої зони скористались 96 унікальних користувачів. Переважно це – студенти. Також серед користувачів були підлітки, мами з дітьми, люди старшого віку, люди з собаками. Особливість цього дня – це достатня кількість людей, які інтенсивно та повторно використовували зону. Так, четверо студенток факультет соціології приходили у вільний час – перерви, вікна у парах – готувались до занять, активно репетирували спільну доповідь. Сформувалась вільна, невимушена атмосфера, яка приваблювала все нових та нових користувачів. Ще більша кількість користувачів, ніж в попередній день, робила відео та фотографувала зону, що свідчить про підвищений інтерес до неї. Було прохолодно, всі наявні пледи використовувались, але користувачі не покидали простір. Користувачі ходили в туалет, по їжу та напої до зони **R**.

“Безкоштовно, не так людно та шумно як на алеях Експоцентру, чудова нагода навчатись на свіжому повітрі”

користувачка простору у віці близько 21-25 років

Субота. Перша половина дня соціального експерименту була з невеликою кількістю користувачів, але це переважно були: мами з дітьми, школярі, люди старшого віку. Після 16:00 відвідувачів стало менше. Часові коливання у межах доби найбільше були відчутні саме цього дня. Загалом простір відвідали 120 унікальних користувачів. В цей день відвідувачі більше грали в настільні ігри, відпочивали, вели довгі, розмірені розмови. Цікаві випадки – це сон немовля у пуфі, дозвілля бабусь та дідусів з онуками, активні ігри дітей шкільного віку, взаємодія собак із користувачами простору та їх господарями. Кульмінацією дня

стала організована Центром розвитку громад та територій, дискусія на тему трансформацій Кампусу. На відкрите оголошення, прийшло 24 постійних та тимчасових користувачів простору: студентська молодь, Голова студентської ради студмістечка, курсанти, викладачі та мешканці прилеглих ЖК. Після рефлексії та активних обговорень, найбільшу прихильність отримали наступні тези:

1. експеримент дозволяє стверджувати, що такі простори потрібні. Вони відіграють важливу роль для становлення сучасного кампусу;
2. взаємодія із сусідніми міськими просторами є перевагою для цього і повинна бути посиленою: знести паркан, облаштувати подібні зони в інших частинах Кампусу, забезпечити фізичну та інформаційну доступність взаємодії.

Також підтримку отримала ідея розроблення та впровадження великої, комплексної програми перетворення студентського містечка у сучасний Кампус із максимальним залученням населення та усіх зацікавлених сторін.

Отже, проведений експеримент засвідчив перспективу внесення нових сенсів, змістів студентського містечка в цілому та окремих його частин, потребу модернізації Кампусу, в тому числі й зон його взаємодії із навколишніми міськими просторами, та великий інтерес залученості мешканців та інших користувачів досліджуваних міських просторів до процесу їх модернізації та трансформації.

ВИСНОВКИ

Узагальнено теоретико-методичні підходи до суспільно-географічного дослідження безбар'єрності в контексті взаємодії міських просторів. Зокрема, стверджується, що міські простори, як частини взаємопов'язаної мережі у міській тканині, значною мірою характеризуються інклюзивністю, доступністю та безбар'єрністю. Географічне осмислення феномену взаємодії та взаємозв'язності міських просторів через ці категорії дозволяє уникати створення островів та оаз безбар'єрності, а робити безбар'єрним усе міське середовище.

Розроблено методика суспільно-географічного дослідження безбар'єрності міського простору. Взаємодія міських ділянок між собою, безбар'єрність території розглядалось виходячи із принципів доступності, відсутності проявів дискримінації для усіх груп населення, у тому числі маломобільних, гармонійності поєднання сусідніх територій, різноманіття міського середовища, поваги, гідності, рівності. Етапи дослідження: камеральний (зібрані первинні дані, сформований концептуальний підхід дослідження), аналітичний (оцінено взаємодію кампусу із сусідніми просторами), конструктивний (визначення перспективності більшої відкритості території Кампуса, розроблено рекомендації для підвищення ефективності використання та взаємодії університетського Кампусу із сусідніми територіями, підвищення його ролі у загальноміському просторі). Ключовими методами дослідження стали: польове дослідження, просторове впорядкування зібраних даних у ГІС та соціологічні методи дослідження, зокрема спостереження та соціальний експеримент.

Оцінено взаємодію міських просторів в межах контакту із територією кампуса КНУ імені Тараса Шевченка та виділено типи зон взаємодії міських просторів. Проведена детальна ідентифікація відмінних ділянок взаємодії Кампуса із навколишніми міськими просторами. Внаслідок мікрозонування ми виділили 21 зону взаємодії та шість типів міських просторів у зоні контакту з

територією Кампуса та 12 їх підтипів: п'ять підтипів для *житлової забудови*, три - для *публічних міських просторів*, по два для *офісної та комерційної забудови* й *території під об'єктами транспорту та інженерної інфраструктури*, без *підтипів* - громадська забудова та території спеціального використання.

Оцінено взаємовплив та взаємодію Кампусу з оточуючими міськими просторами та встановлено їх тип – гармонійні простори (0 просторів), здебільшого гармонійні (4 простори), потребують корекції (5 просторів), потребують трансформації (9 просторів), дисгармонійні (3 простори). Аналіз здійснювався на польовому етапі як поєднання оцінок комфортності, безпеки, безбар'єрності, доступності, [не] порушення інсоляції та руху повітря, засмічення, екологічного забруднення, архітектурної та містобудівної композиції, дизайну міських просторів. Виявлено сприйняття зон взаємодії від різних користувачів Кампусу через проведення п'яти глибинних інтерв'ю. Польове дослідження та глибинні інтерв'ю дозволили виявити основні проблеми взаємодії та зв'язності виділених 21 міських просторів у зоні взаємодії Кампусу із прилеглими територіями – дисгармонія із прилеглими ЖК, погана комунікація через автошляхи, сусідство високих недобудованих будинків, вузькі проходи у парканах, мало зручних зон у межах Кампуса для посилення зовнішньої комунікації.

Визначені основні бар'єрів та дисгармонії у взаємодії та зв'язності Кампуса із прилеглими різнорідними міськими просторами. Для житлової зони - це переважно архітектурна відокремленість, відсутність символів взаємодії та взаємозв'язку, відсутність фасадної взаємодії, обмеженість через паркан, розмежування дорогою з інтенсивним автомобільним рухом, неякісне покриття тротуару та пішохідних доріжок у межах прибудинкової території. В межах великих ділянок з недобудовами, сформувався дисгармонійний, недоступний, небезпечний, бар'єрний простір. Для громадської забудови - це обмеженість через паркан, інтенсивний рух автотранспорту, недоліки тротуарного покриття. Для території спеціального використання - занедбаність, захаращеність, засміченість, недостатня освітленість. Для території під об'єктами транспорту та

інженерної інфраструктури - переважно архітектурна, композиційна, дизайнова та функціональна дисгармонія, захаращеність. Публічні простори - обмеженість парканом, інтенсивний рух автотранспорту, МАФ-и, недоліки тротуарного покриття, функціональна, композиційна, дизайнові дисгармонії, а також захаращеність.

В межах Кампусу ідентифіковано фізичні бар'єри – ненормативні пониження, відсутність тактильної навігації, неналежна якість дорожнього покриття, ненормативна ширина пішохідних шляхів, відсутність дублювання сходів пандусами або підйомниками, поєднання яких визначає взаємодію та взаємовплив міських просторів. До бар'єрів у зонах взаємодії Кампуса з прилеглими територіями віднесено також архітектурну відокремленість, обмеженість парканом, інтенсивний рух автотранспорту, занедбаність та захаращеність простору, винесення інженерних та технічних споруд ЖК до фасадів інших будівель, неякісне озеленення, неналежне мікрозонування, порушення містобудівних умов та інсоляції. Запропоновано заходи, як загального характеру – відмова від обнесення території Кампуса глухим парканом, модернізації дорожнього покриття та побудова сучасної веломережі, пошуку форм візуального сприйняття взаємодії міських просторів як гармонійних, поєднання різних функцій в межах виділених зон взаємодії, впровадження заходів архітектурних, містобудівних, дизайнерських рішень, заходів відсилання до символіки Київського університету як флагмана освіти в Україні, – так й ідеї індивідуальних проєктів та заходів для більшості виділених ділянок, які оцінені нами, як простори, що потребують трансформації.

Проведено експеримент з підвищення взаємодії кампуса КНУ імені Тараса Шевченка із навколишніми міським просторами – Крок на зустріч: CAMPUS KNU, який засвідчив перспективу модернізації Кампусу, в тому числі й зон його взаємодії із навколишніми міськими просторами, та великий інтерес залученості користувачів Кампусу та прилеглих міських просторів до цього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Amin A. Collective culture and urban public space. *City*. 2008. Vol. 12, no. 1. P. 5–24. URL: <https://doi.org/10.1080/13604810801933495>
2. Arantes, A. The War of Places: Symbolic Boundaries and Liminalities in Urban Space. *Theory, Culture & Society*. 2019, Vol 13(4).81-92. DOI: <https://doi.org/10.1177/0263276496013004004>
3. Colleoni M. Mobility, Accessibility and Social Equity: A Comparative and Interdisciplinary Empirical Study in the Metropolitan Areas of Milan, Bologna and Turin. *Space–Time Design of the Public City*. Dordrecht, 2013. P. 137–156. URL: https://doi.org/10.1007/978-94-007-6425-5_10
4. Elias P. Inclusive City, Perspectives, Challenges, and Pathways. *Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals*. Cham, 2020. P. 290–300. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-95717-3_32
5. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, (2021). *Union of equality: strategy for the rights of persons with disabilities 2021-2030*, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2767/31633>
6. Goldsmith S. *Designing for the disabled: The new paradigm*. Oxford : Architectural Press, 1997. 426 p.
7. Goldsmith S. *Universal design: A manual of practical guidance for architects*. Oxford : Architectural Press, 2000. 116 p.
8. Harvey D. *Rebel cities: From the right to the city to the urban revolution*. New York: Verso, 2012.
9. Imrie R. *Accessible Housing: Quality, Disability and Design*. Taylor & Francis Group, 2005.
10. Imrie R. *Disability and the city: International perspectives*. New York : St. Martin's Press, 1996. 200 p.
11. *Inclusive Design: Design for the Whole Population* / S. Keates et al. Springer London, Limited, 2013.

12. WARSSON S., STÅHL A. Accessibility, usability and universal design—positioning and definition of concepts describing person-environment relationships. *Disability and Rehabilitation*. 2003. Vol. 25, no. 2. P. 57–66. URL: <https://doi.org/10.1080/dre.25.2.57.66>
13. Jenkins G., Yuen H., Vogtle L. Experience of Multisensory Environments in Public Space among People with Visual Impairment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2015. Vol. 12, no. 8. P. 8644–8657. URL: <https://doi.org/10.3390/ijerph120808644>
14. Kuldeep Kumar A. S. A Review of Barrier-Free Design in Built Environment. *International Journal of Multidisciplinary Innovative Research*. 2022. Vol. 2, no. 1. P. 33–37.
15. Lee H.-J., Kim N.-J., Kim Y.-W. Philosophy of Universal Design and Educational Philosophy of Universal Design for Learning. *Journal of special education : theory and practice*. 2017. Vol. 18, no. 2. P. 25–40. URL: <https://doi.org/10.19049/jsped.2017.18.2.02>
16. Maruani T., Amit-Cohen I. Open space planning models: A review of approaches and methods. *Landscape and Urban Planning*. 2007. Vol. 81, no. 1-2. P. 1–13. URL: <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2007.01.003>
17. Meyer-Hentschel G. Design goes Universal. *Thesis*. 2007. Vol. 24, no. 2. P. 28–32. URL: <https://doi.org/10.1007/bf03249152>
18. Promoting participation through the universal design of built environments: Making it happen / V. Watchorn et al. *Journal of Social Inclusion*. 2014. Vol. 5, no. 2. P. 65–88. URL: <https://doi.org/10.36251/josi77>
19. Ronald L. Mace., Graeme J. Hardie, Jaine P. Place, Accessible Environments: Toward Universal Design. 1996. 44 p.
20. SAWADA K. Usability and Universal Design. *Journal of Japan Society for Fuzzy Theory and Intelligent Informatics*. 2004. Vol. 16, no. 2. P. 135–139. URL: <https://doi.org/10.3156/jsoft.16.135>
21. Skiba I. Basics barrier-free planning. Basel : Birkhäuser, 2009. 78 p.

22. Steinfeld E., Maisel J. *Universal Design: Creating Inclusive Environments*. Wiley & Sons, Incorporated, John, 2012. 400 p.
23. Türk Y. A. Planning – Design Training and Universal Design. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2014. Vol. 141. P. 1019–1024. URL: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.05.171>
24. Universal design, inclusive design, accessible design, design for all: different concepts—one goal? On the concept of accessibility—historical, methodological and philosophical aspects / H. Persson et al. *Universal Access in the Information Society*. 2014. Vol. 14, no. 4. P. 505–526. URL: <https://doi.org/10.1007/s10209-014-0358-z>
25. Wang H., Deng H. Research on Barrier-free Design of House Environment. *2018 International Conference on Advances in Social Sciences and Sustainable Development (ASSSD 2018)*, Fuzhou, China, 7–8 April 2018. Paris, France, 2018. URL: <https://doi.org/10.2991/asssd-18.2018.2>
26. Zhang J., Kim M., Wang X. A Study on the Barrier-Free Design of the Public Space in China - Focused on the Analysis on Historic-cultural Street, Tianjin Five Great Avenues (Wu Da Dao) -. *Archives of Design Research*. 2016. Vol. 29, no. 3. P. 163. URL: <https://doi.org/10.15187/adr.2016.08.29.3.163>
27. Zinovieva O. BARRIER-FREE DESIGN AS ELEMENT OF ECOLOGICAL ARCHITECTURAL ENVIRONMENT. *Current problems of architecture and urban planning*. 2020. No. 56. P. 203–217. URL: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.56.203-217>
28. Андрущенко Н. Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка. *Архітектура СРСР*, 1982, Вип. 6. С. 34-35.
29. ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення, затверджені наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30.11.2018 № 327
30. Дубінська А. Новий корпус Київського університету. *Будівництво та архітектура*, 1965, Вип. 6. С. 26-28.

31. Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України: аналітична доповідь. Київ, НІСД, 2020. 24 с.
32. Ладний С. Новий комплекс Київського державного університету. *Будівництво та архітектура*, 1974, Вип.11. С.17-18
33. Мезенцев К. Публічні простори Києва: забезпеченість населення та сучасна трансформація / Костянтин Мезенцев, Наталія Мезенцева // *Часопис соціально-економічної географії* : Міжрегіональний зб. наук. прац. Харків, 2011, Вип. 11(2). С. 52.
34. Мезенцев, К., & Мезенцева, Н. Сучасні трансформації публічних просторів Києва: Передумови, прояв та специфіка. *Часопис соціально-економічної географії*, 2017, Вип.22(1). С. 39-46.
35. Мельничук А. Л. Просторові трансформації міських територій: методичні підходи до збору та обробки даних з використанням геінформаційних технологій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки»*. 2018. Вип.8. С. 191-197.
36. Мозговий, А. А. Конфліктогенність міського простору: методологія дослідження. *Український географічний журнал*, 2014, Вип. 3. С. 43-51. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2014.03.043>
37. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. *Урядовий кур'єр*. 2021. №99, ст. 61.
38. Підгрушний Г.П., Мезенцев К.В. Привабливість території для проживання людини: методологічна та прикладні аспекти дослідження. *Український географічний журнал*. 2015, № 1. С. 32 - 41. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2015.01.032>
39. Сергієнко І.Г. Інклюзивна урбанізація та стала міська мобільність як інструменти реалізації «національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» *Вчені записки ТНУ імені В.І.*

Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування, 2023, Том 34 (73).С.197-202.

40. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Фенікс, 2017. 438 с. URL: http://geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/kafedra_ekonom_lit/Urban_Ua.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Проекти освоєння території кампусу Київського університету

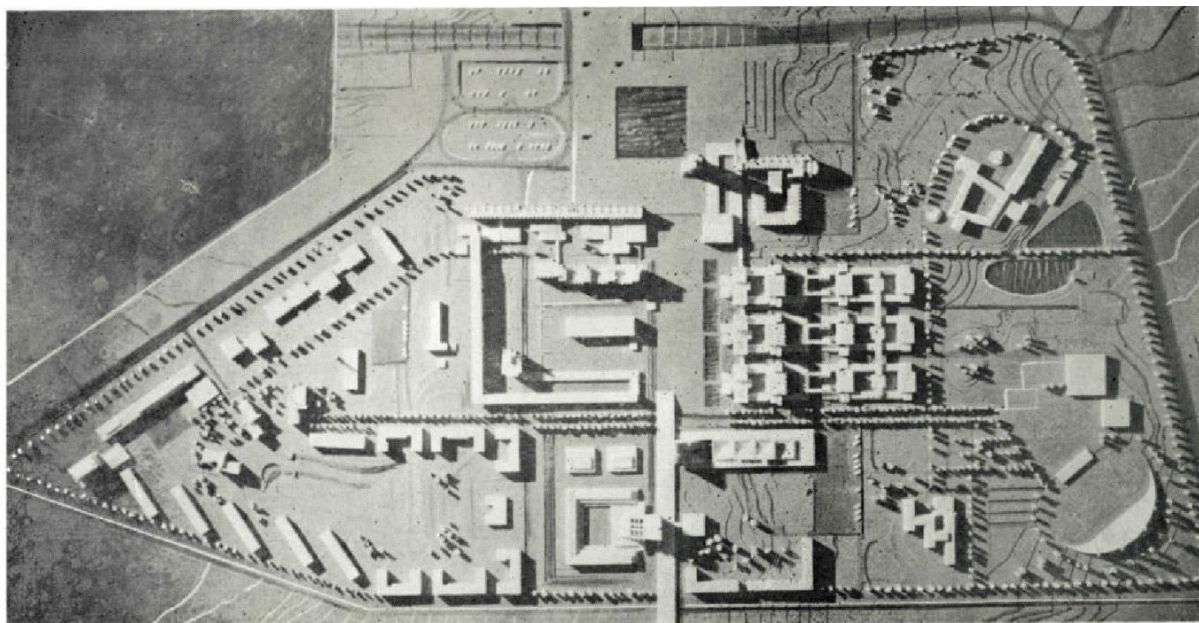

Рис. А. 1. План забудови кампусу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 1970-ті роки ХХ ст. Джерело: [32]

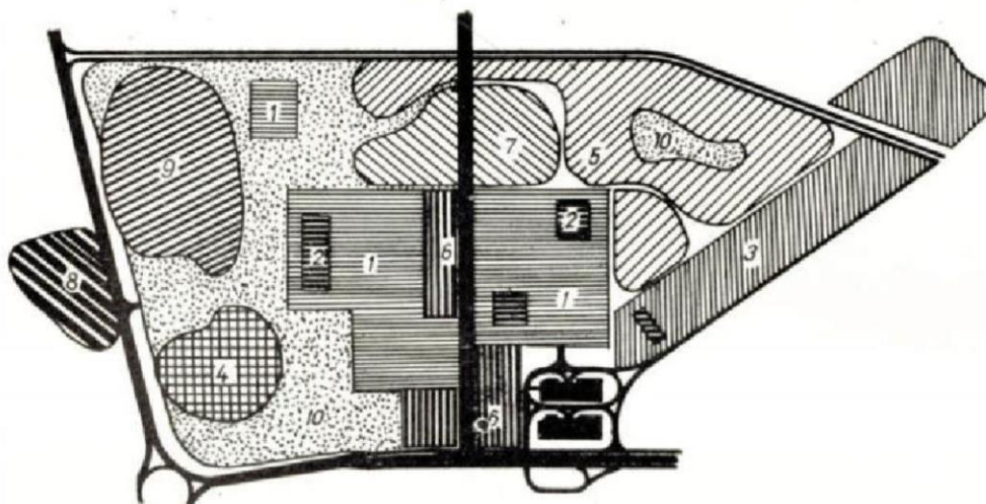

Схема зонування:

1 - навчальна зона; 2 - наукова зона; 3 - навчально-підготовча зона; 4 - спецшкола; 5 - житлова зона;
6 - аванплоща і академічний центр; 7 - громадський центр; 8 - комунальна зона; 9 - спортивна зона; 10 - зона відпочинку.

Рис. А. 2. Схема зонування кампусу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 1970-ті роки ХХ ст. Джерело: [32]

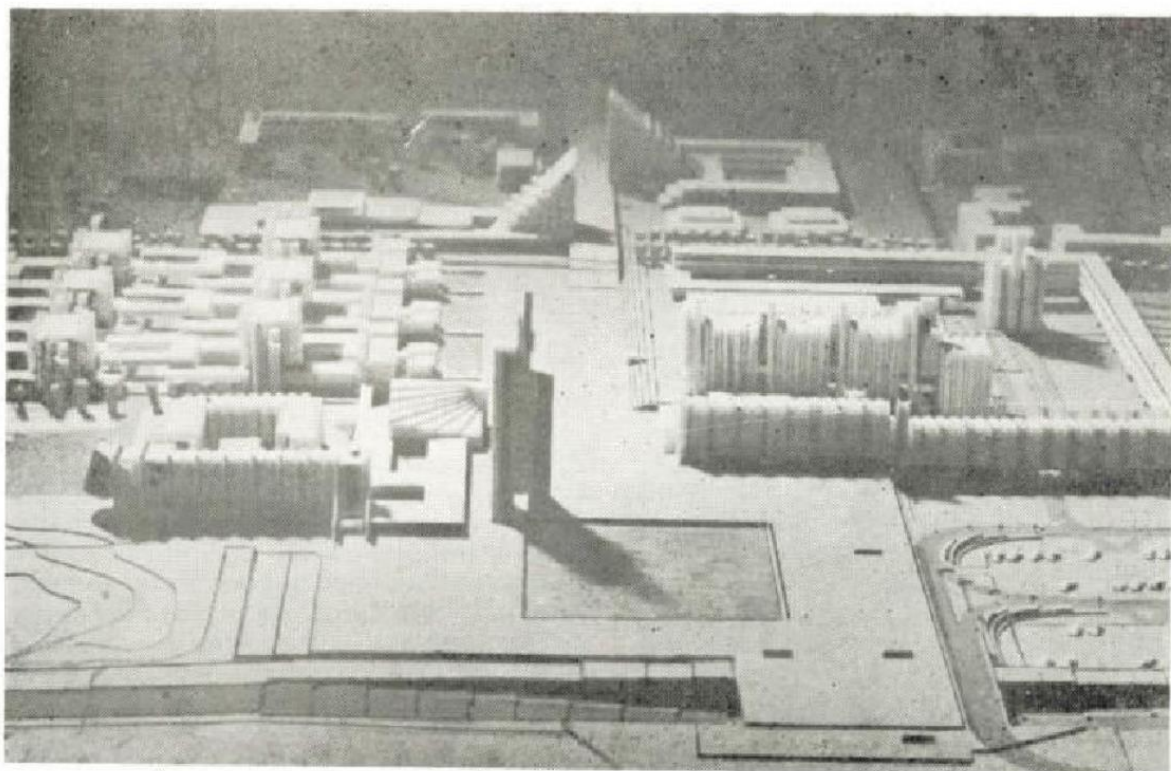

Рис. А. 3. Фрагмент центральної частини кампусу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Макет проекту 1970-х років ХХ ст.

Джерело: [32]

Рис. А.4. Кампус Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Вигляд на фізичний факультет, 1970-ті роки ХХ ст. Джерело: [28]

Зони взаємодії Кампусу із сусідніми міськими просторами

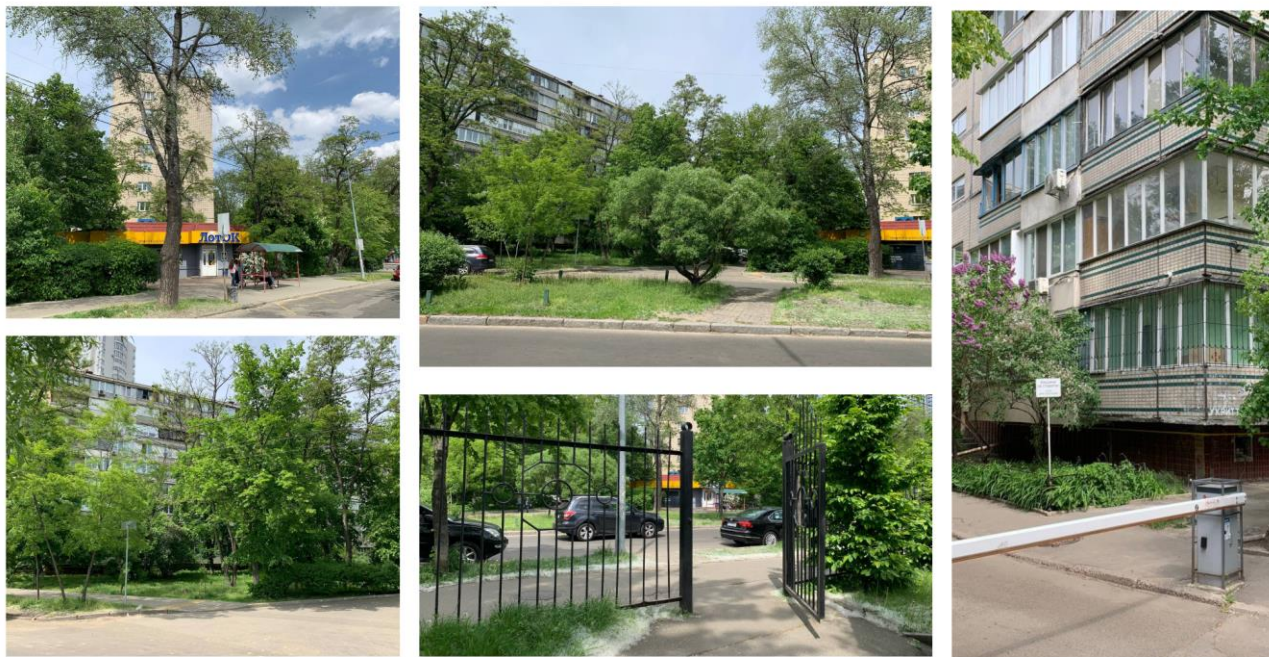

Рис. Б.1. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Юлії Здановської (А1) (фото автора)

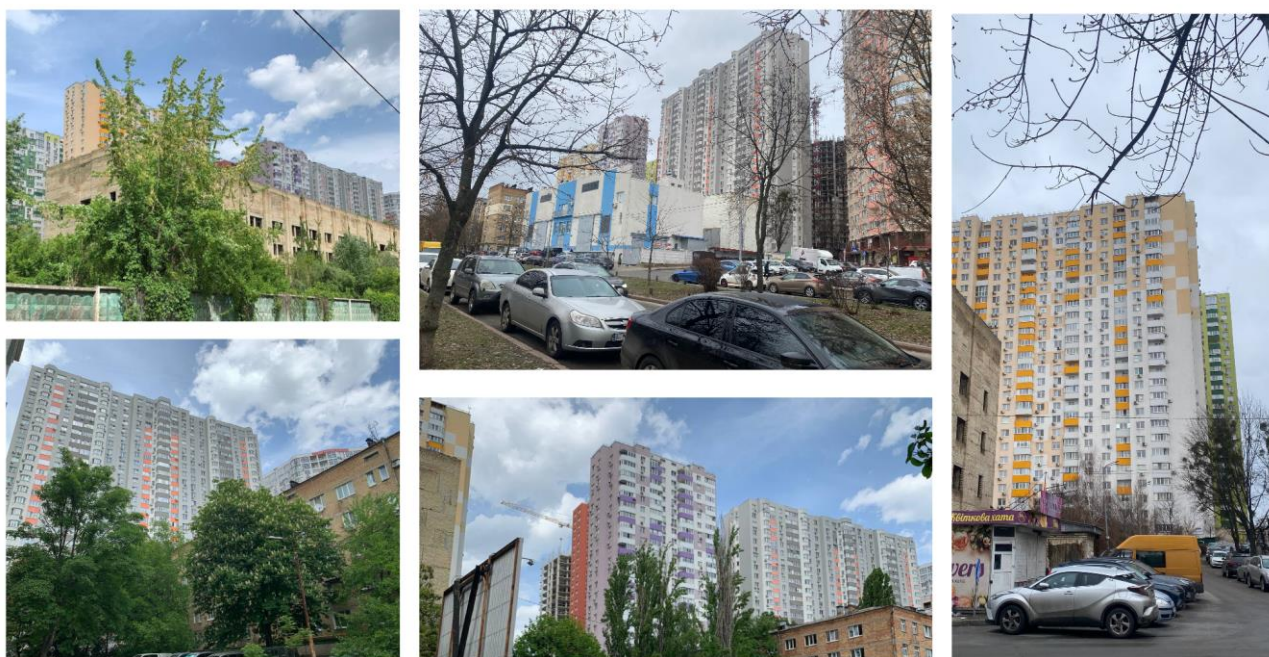

Рис. Б.2. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Юлії Здановської (А2) (фото автора)

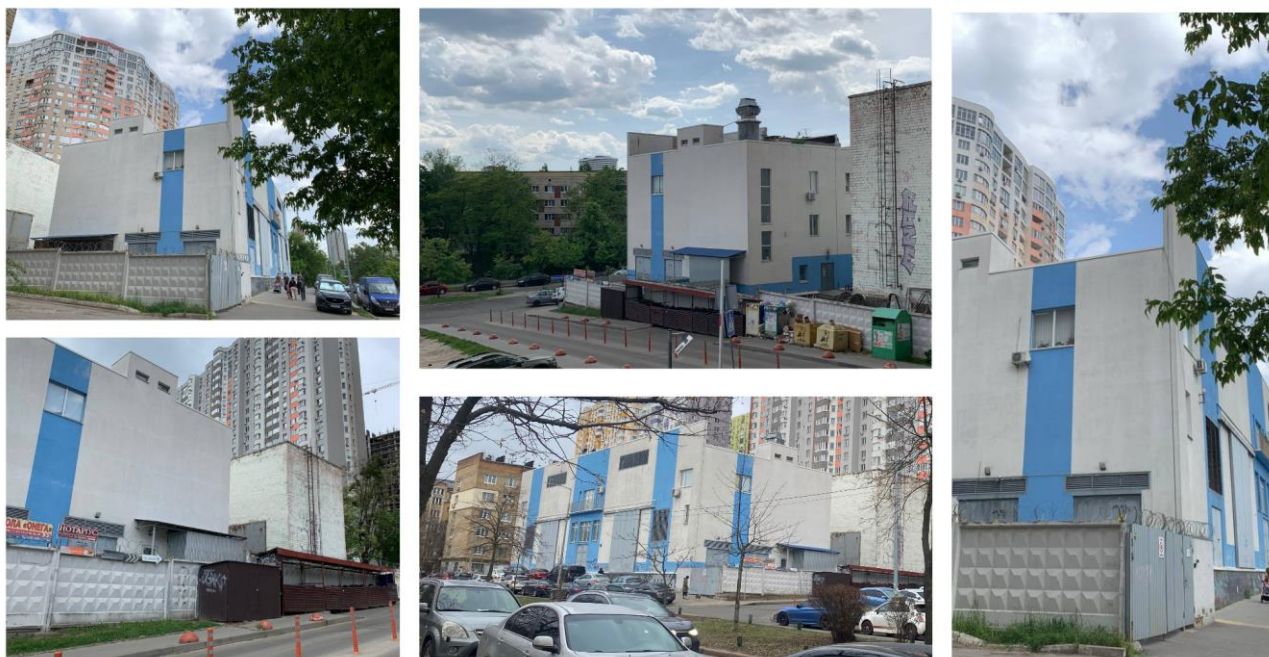

Рис. Б.3. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Юлії Здановської (В) (фото автора)

Рис. Б.4. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Юлії Здановської (С) (фото автора)

Продовження додатку Б

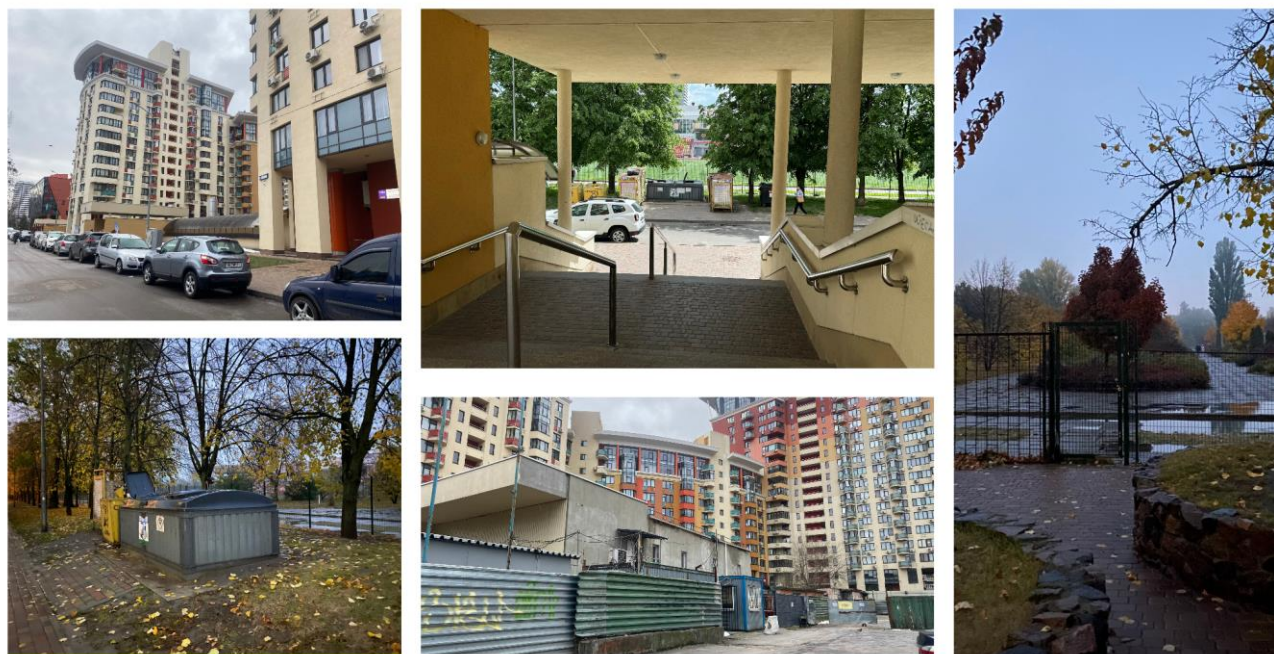

Рис. Б.5. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Юлії Здановської (D) (фото автора)

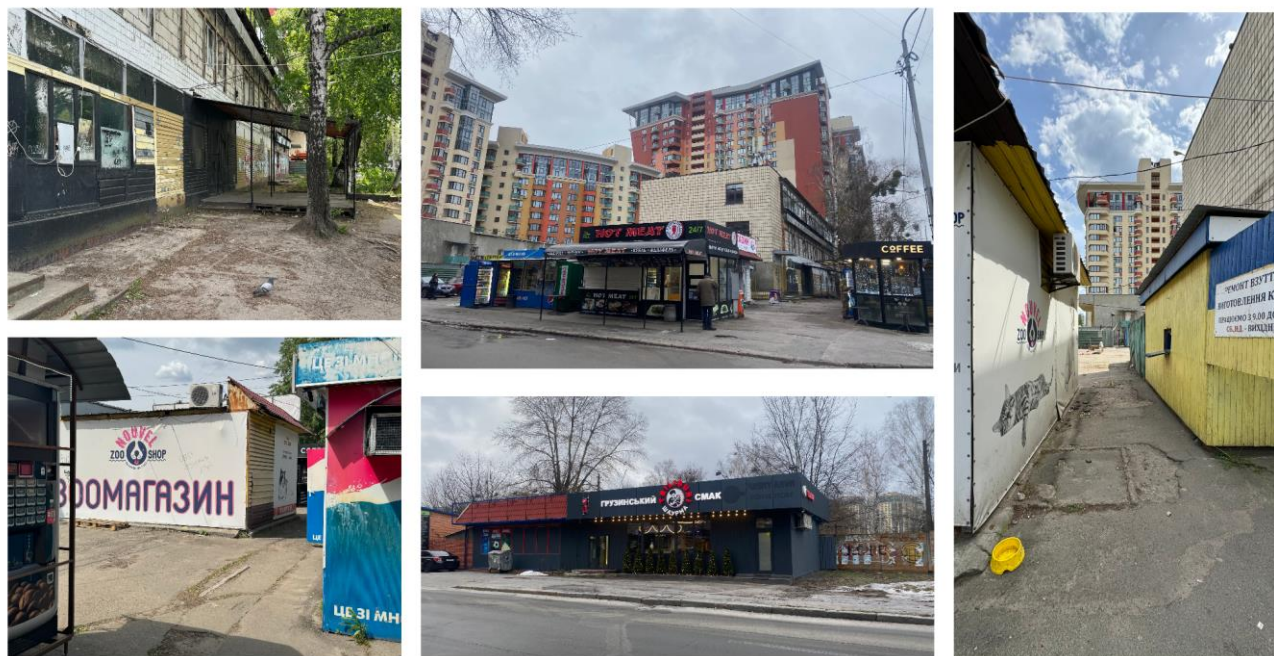

Рис. Б.6. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Юлії Здановської (E) (фото автора)

Продовження додатку Б

Рис. Б.7. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони проїзду в бік спортивного комплексу КНУ імені Тараса Шевченка (F) (фото автора)

Рис. Б.8. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Васильківської (G) (фото автора)

Продовження додатку Б

Рис. Б.9. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Юлії Здановської (Н) (фото автора)

Рис. Б.10. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Юлії Здановської (І) (фото автора)

Продовження додатку Б

Рис. Б.11. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Юлії Здановської (J) (фото автора)

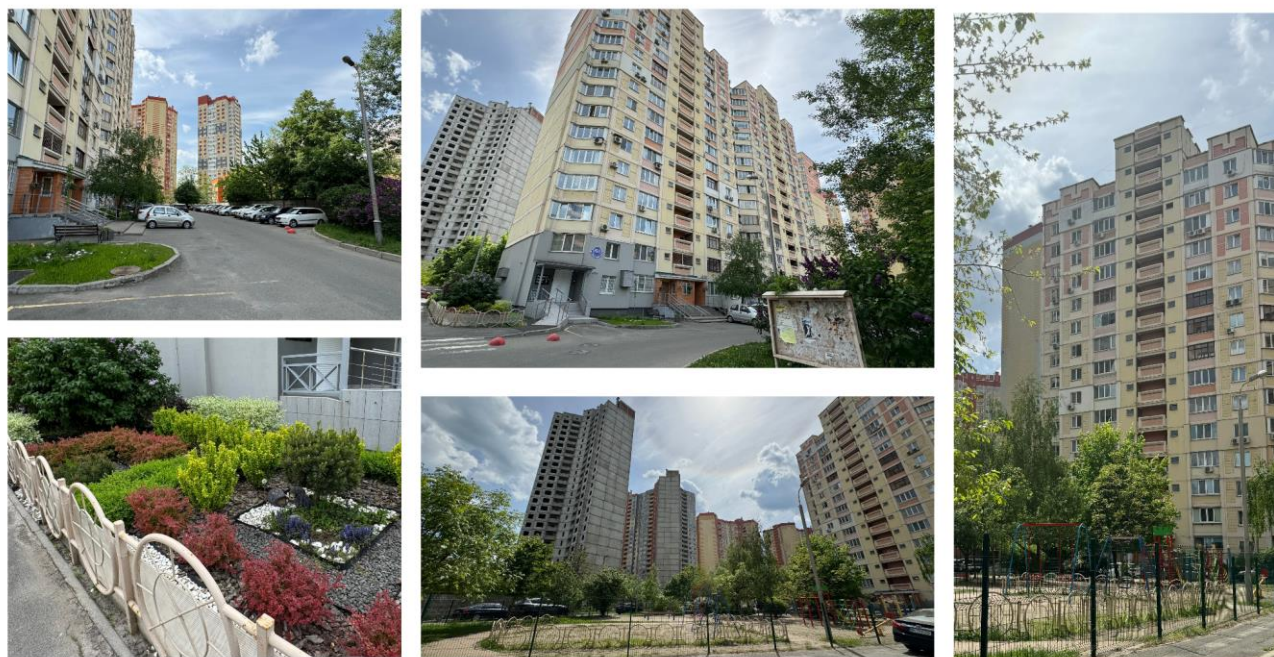

Рис. Б.12. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Юлії Здановської (K) (фото автора)

Продовження додатку Б

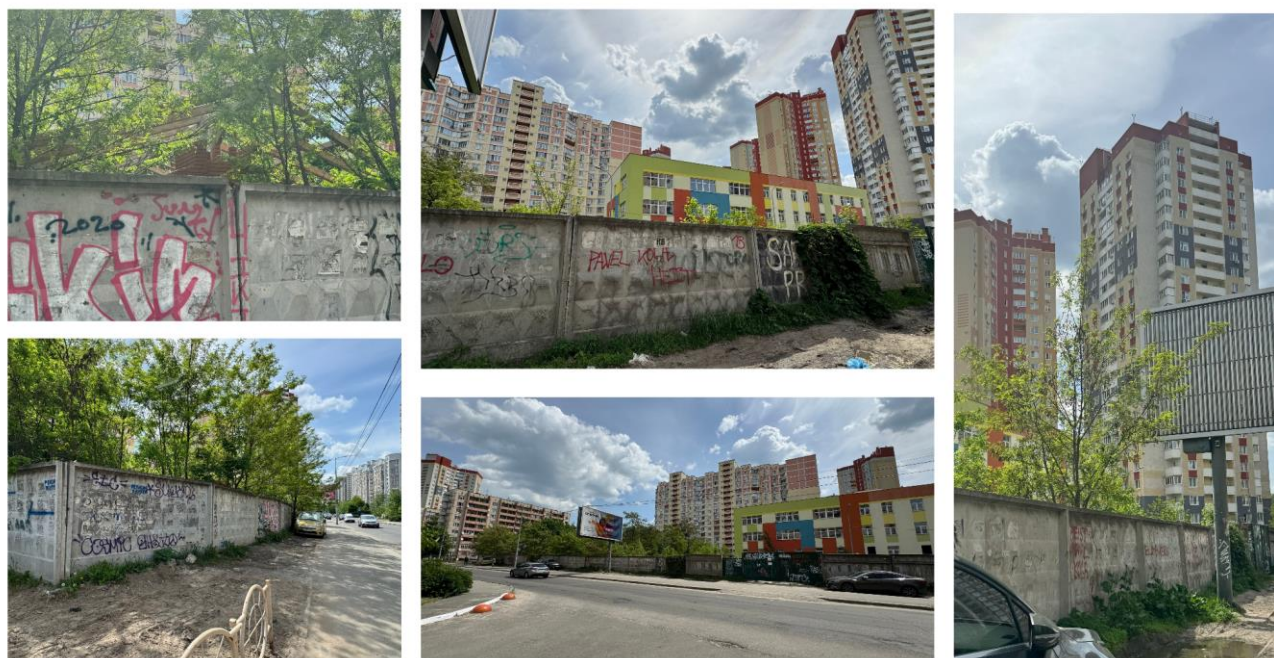

Рис. Б.13. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Юлії Здановської (1) (фото автора)

Рис. Б.14. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Юлії Здановської (М) (фото автора)

Продовження додатку Б

Рис. Б.15. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони проспекту Академіка Глушкова (N) (фото автора)

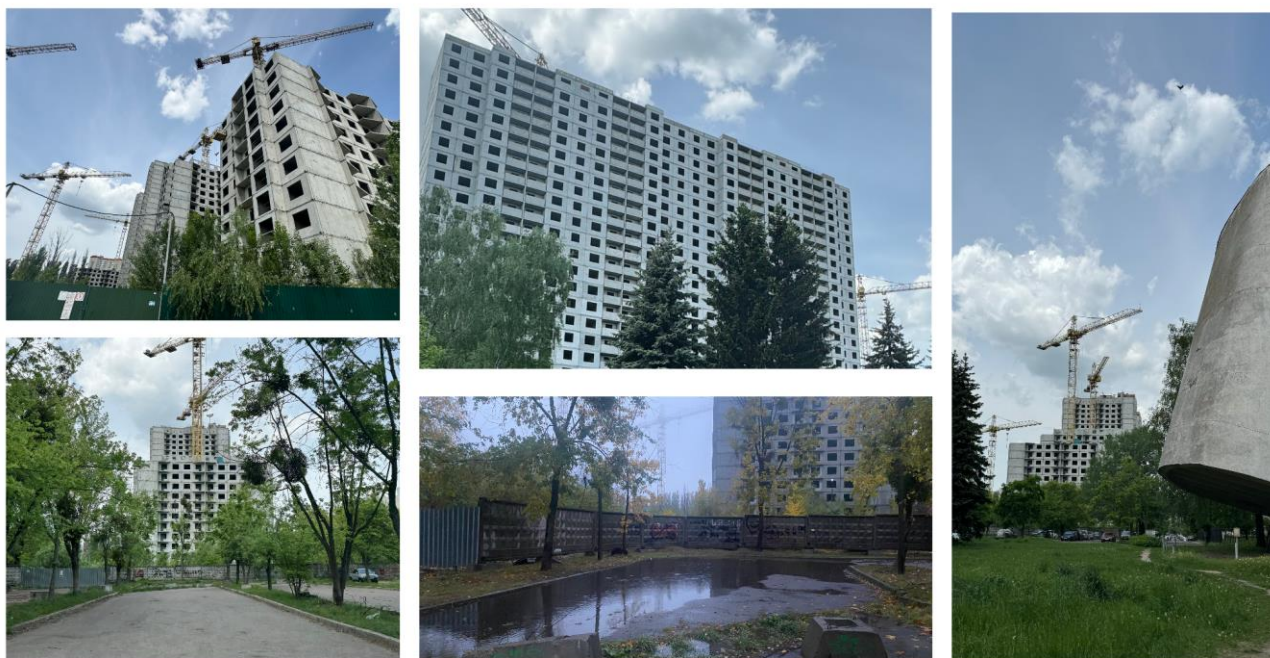

Рис. Б.16. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Софії Ковалевської (P) (фото автора)

Продовження додатку Б

Рис. Б.17. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони проспекту Академіка Глушкова (Q) (фото автора)

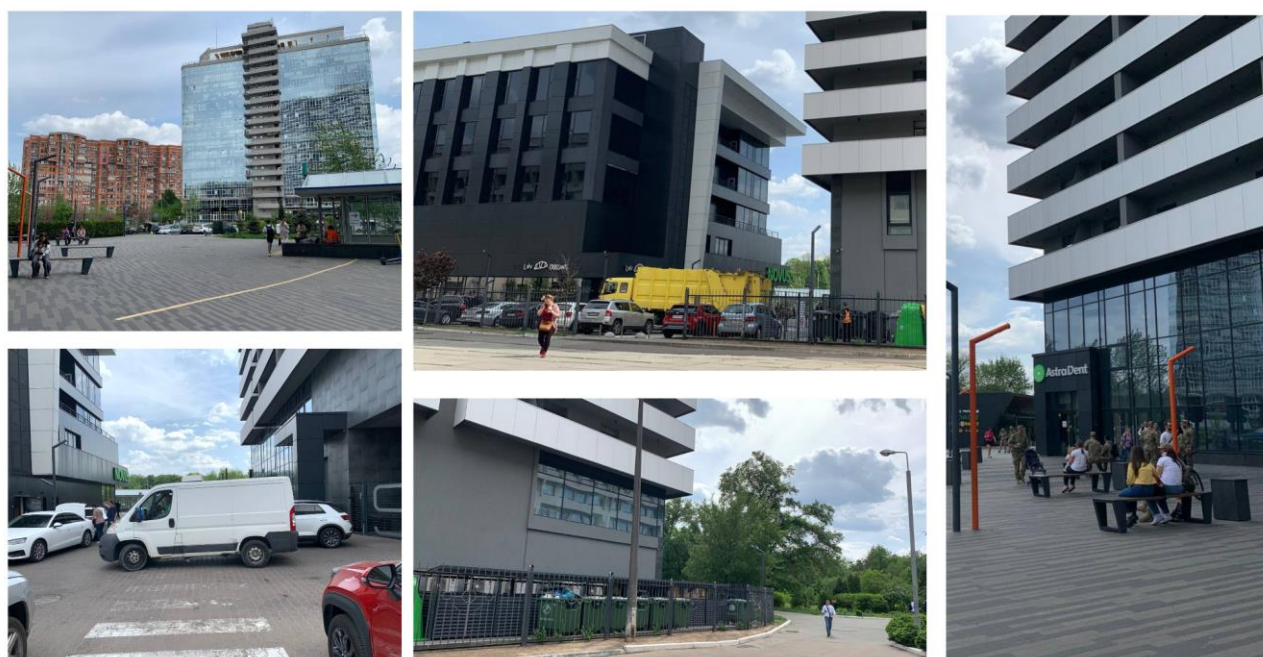

Рис. Б.18. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором із сторони виходу зі станції метро “Виставковий центр” (R) (фото автора)

Продовження додатку Б

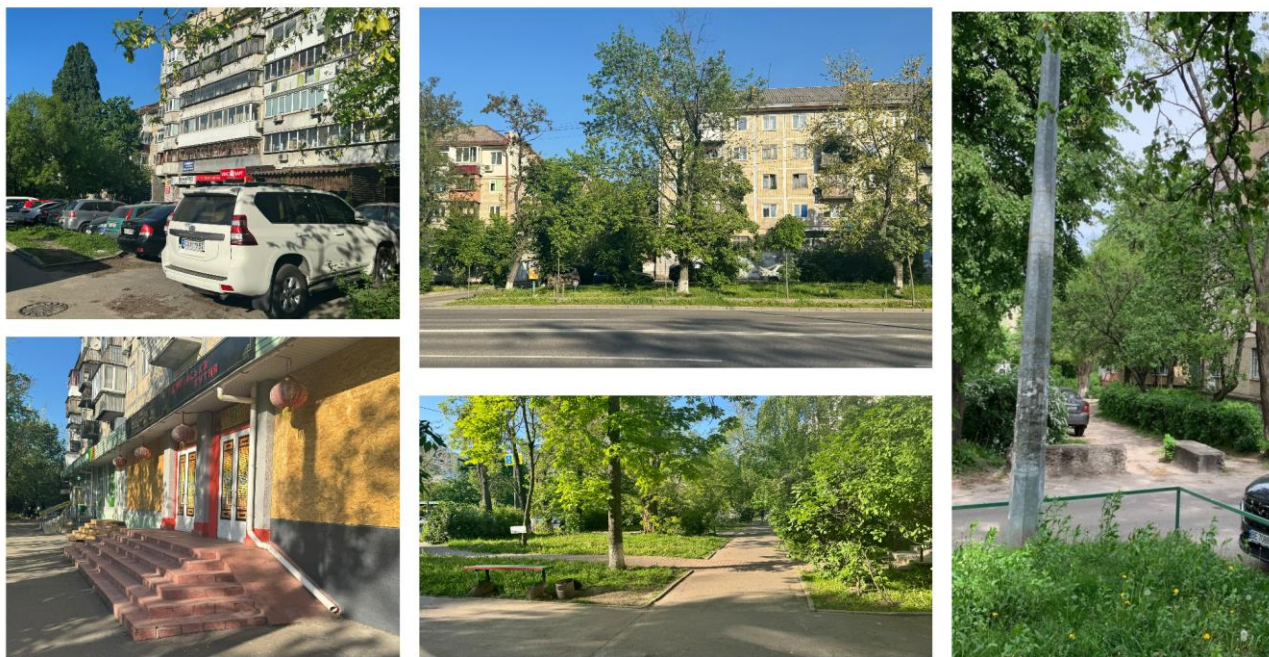

Рис. Б.19. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Васильківської (S) (фото автора)

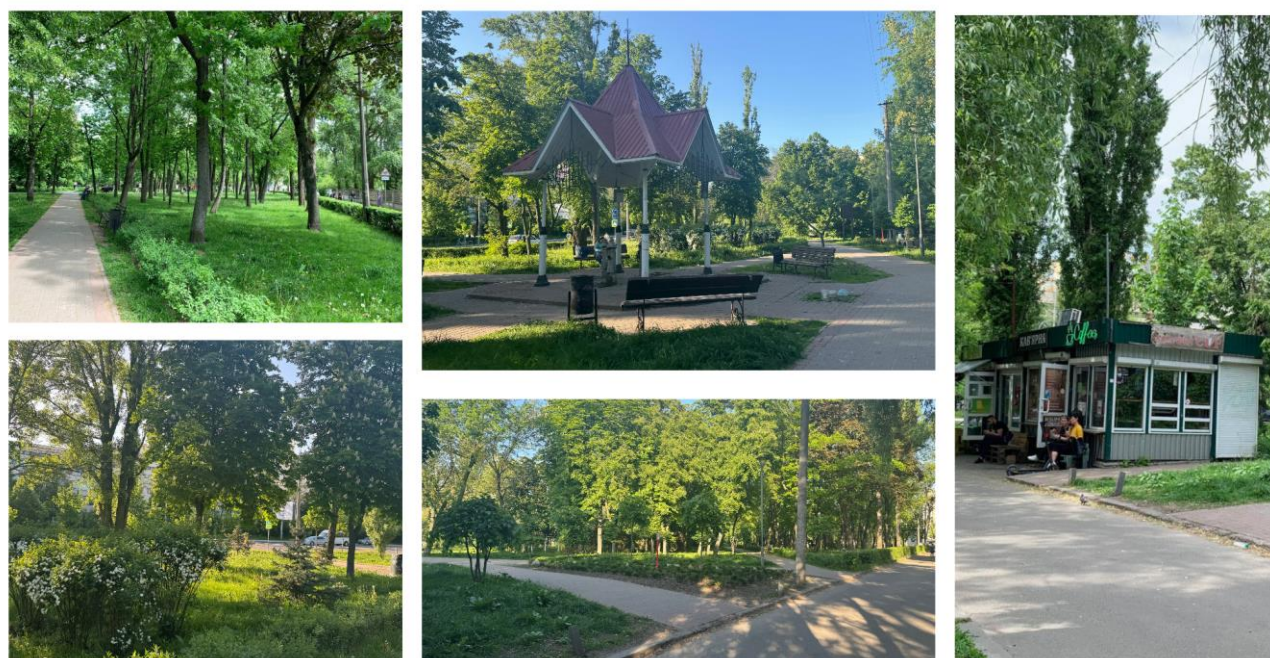

Рис. Б.20. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Васильківської (T) (фото автора)

Продовження додатку Б

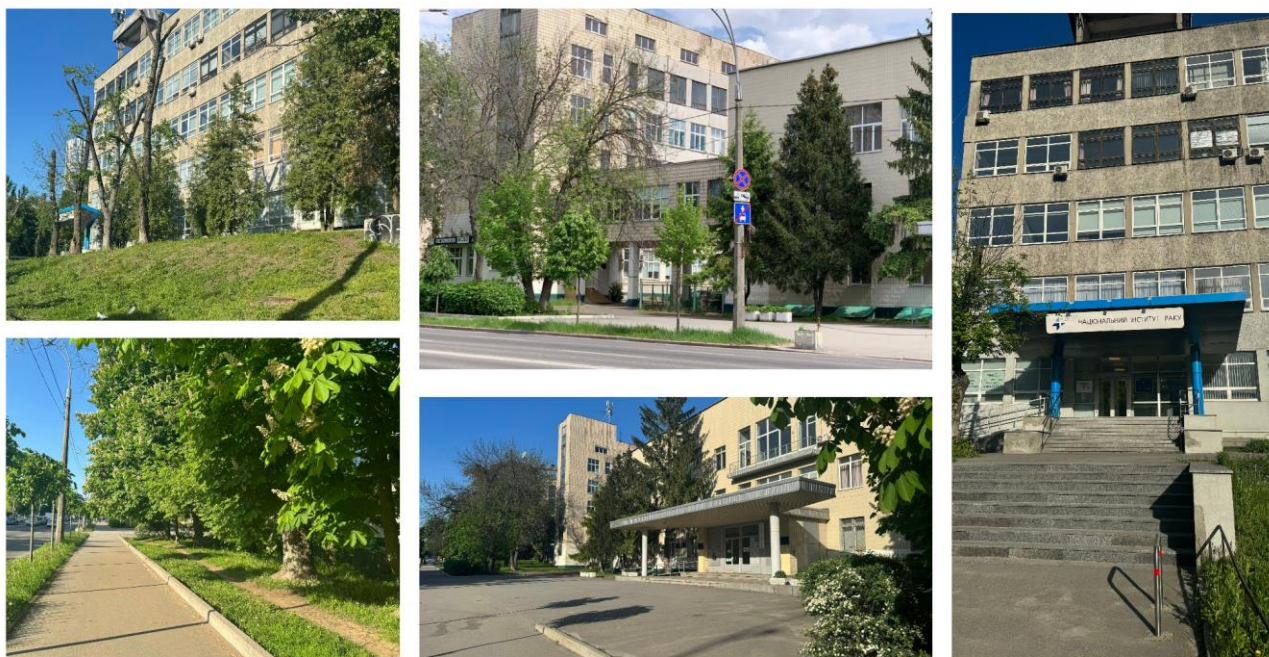

Рис. Б.21. Зона взаємодії Кампусу із сусіднім міським простором зі сторони вулиці Васильківської (U) (фото автора)

Міські простори у зоні контакту з територією Кампусу

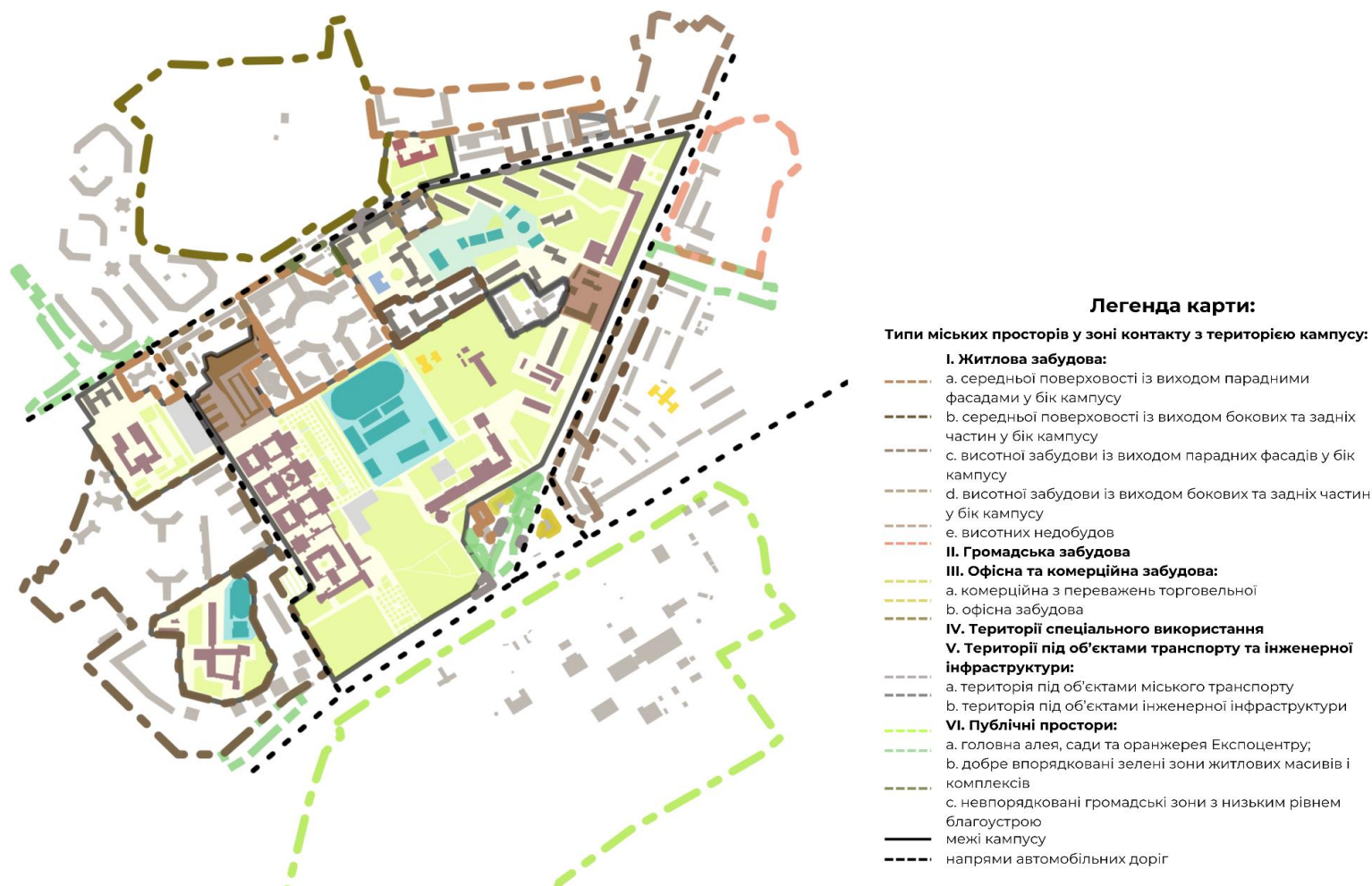

Рис. В.1. Типи міських просторів у зоні контакту з територією Кампусу (розроблено автором)

Таблиця Г.1. Оцінка взаємовпливу та взаємодії Кампусу з оточуючими міськими просторами (розроблено автором)

Індекс визначеного міського	Тип простору	Комфорт	Безпека	Безбар'єрність	Кліматичний вплив	Екологічний вплив	Композиційний вплив	Вплив через дизайн	Зв'язаність	Спрямованість негативного впливу (↓ - від Кампусу;	Тип взаємовпливу та взаємодії
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
A1	Ic	***	***	**	***	***	**	**	**	↑	MH
A2	Id	**	***	**	***	***	*	*	**	↑	INC
B	Vb	*	*	*	***	***	*	*	*	↑	D
C	IV	*	*	*	***	***	**	***	*	↑	INT
D	Id	***	***	**	***	***	**	**	***	↑	INC
E	VIc	*	*	*	***	***	*	*	***	↑	INC
F	Ia	*	*	*	***	***	***	***	***	↓	INC
G	Vb	*	*	*	*	*	*	*	**	↑	INT
H	Ia	***	***	**	***	***	***	***	**	↑	INC
I	Ib	*	**	*	***	***	*	*	*	↓	INT
J	VIb	***	***	**	***	***	***	**	**	↓	INT
K	Id	*	**	*	***	***	**	*	**	↓	INT
L	Ie	*	*	*	***	***	*	*	*	↑	INT
M	Id	**	***	**	***	***	*	*	***	↑	D

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
N	Ie	*	*	*	***	***	*	*	*	↑	INT
P	Ie	*	*	*	***	***	*	*	*	↑	INT
Q	VIa	**	**	*	***	***	***	***	*	↑	INT
R	Id/ IIIa/ Va/ VIb	***	***	***	*	**	*	*	***	↑	D
S	Ia	***	***	**	***	***	***	***	**	↑	MH
T	VIb	***	***	**	***	***	***	***	**	↑	MH
U	II	***	***	***	***	***	***	***	**	↑	MH

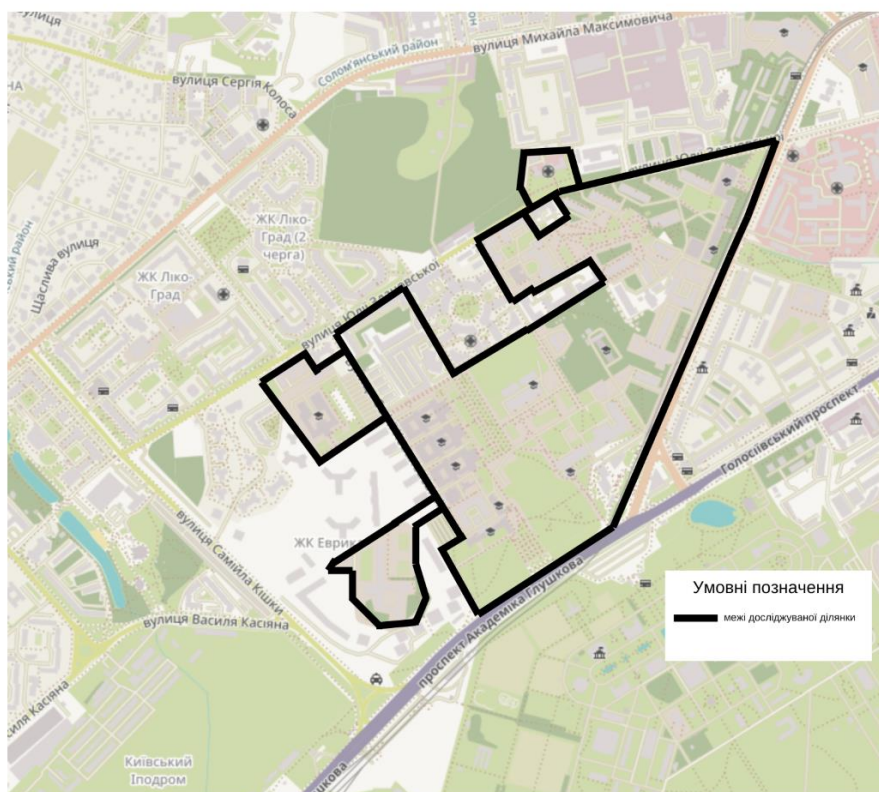
Анкета опитування користувачів кампусу

Вітаю!

Ми проводимо дослідження взаємодії міських просторів, на прикладі кампусу Київського університету. Будемо вдячні за короткі відповіді на наступні запитання :

*усі відповіді будуть використані лише в наукових цілях

**ділянка дослідження - кампус Київського університету, межі якої позначені на мапі:

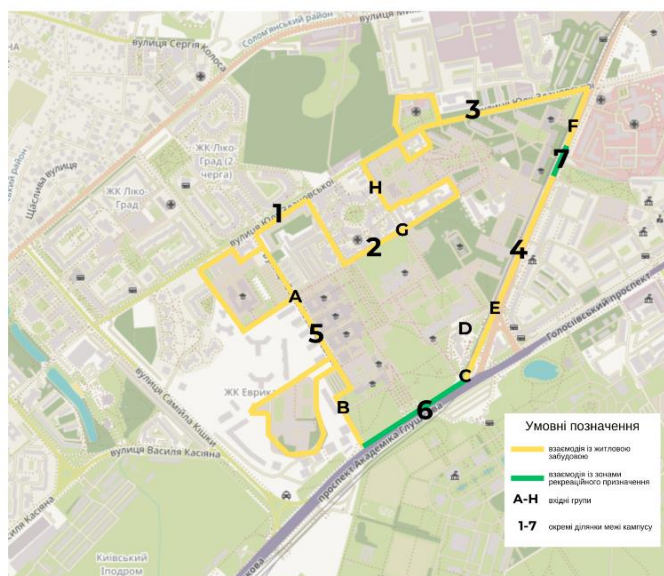

1. Коротко представте себе

2. Як часто та з якою метою ви використовуєте простір кампусу Київського університету у Голосіївському районі?

3. Як часто Ви перетинаєте територію кампусу з метою скоротити шлях? Чи зручно це? Чи не виникає труднощів та бажання обійти університетський простір?

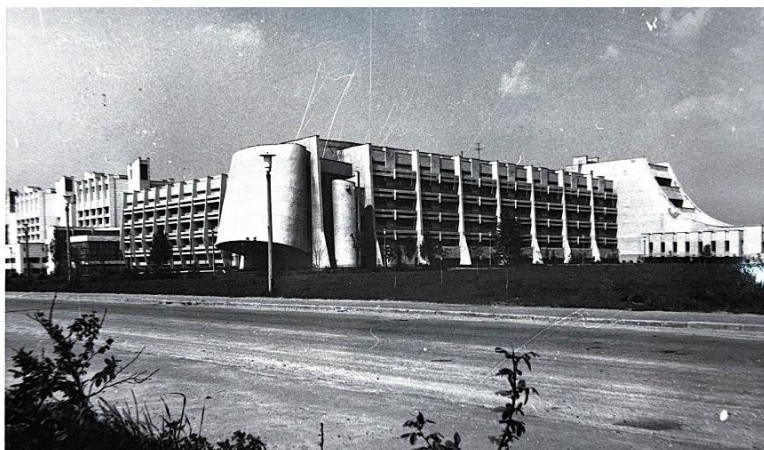
4. На яких позначених ділянках кампусу Ви відчуваєте комфорт, безпеку, позитивні емоції, а на яких ні? Поясніть відповідь

5. Покажіть на мапі, використовуючи будь-які позначки, локації, де Вам зручно переходити з території університетського кампусу на сусідню територію. Чи відчуваєте Ви себе безпечно у цих локаціях?

6. На Вашу думку, чи добре пов'язані зони відпочинку Національного комплексу "Експоцентр України", ЖК S1 та університетського кампусу? Якщо так, в чому це проявляється?

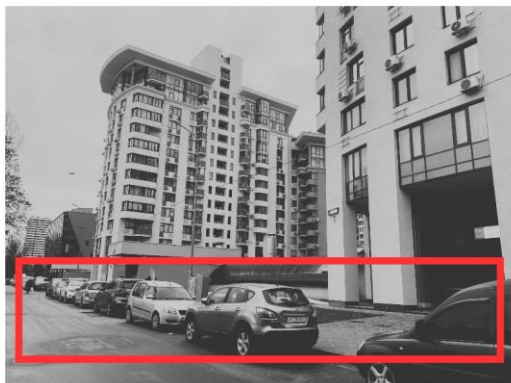
7. В первинній ідеї, архітектурний ансамбль університетського кампусу не був обмежений парканом (див. фото), проте наразі по всьому периметру кампусу розташована огорожа. Яка Ваша думка щодо цього: чи має бути університетський кампус обмежений парканом? Чи доступ до нього має бути повністю відкритим?

8. Оцініть зручність взаємодії територій кампусу із сусідніми територіями. Запропонуйте рішення/заходи із її покращення.

Додаток Е

Бар'єрність у міському просторі

Неналежне паркування

Неправильно припарковані автомобілі не тільки ускладнюють вільне пересування простором, а й формують небезпечне середовище, особливо для людей з порушеннями зору та користувачів/користувачок крісла колісного.

Рис. Е.1. Приклади бар'єрів у зоні взаємодії із кампусом Київського університету, що потребує корекції (розроблено автором)

Нерівне покриття, ненормативні пониження, перешкоди на шляху та кіоски, що розташовані на тротуарах

формують недоступний, для представників маломобільних груп, простір

Рис. Е.2. Приклади бар'єрів у зоні взаємодії із кампусом Київського університету, що потребує корекції (розроблено автором)

Продовження додатку Е

Рис. Е.3. Приклади бар'єрів у зоні взаємодії із кампусом Київського університету, що потребує корекції (розроблено автором)

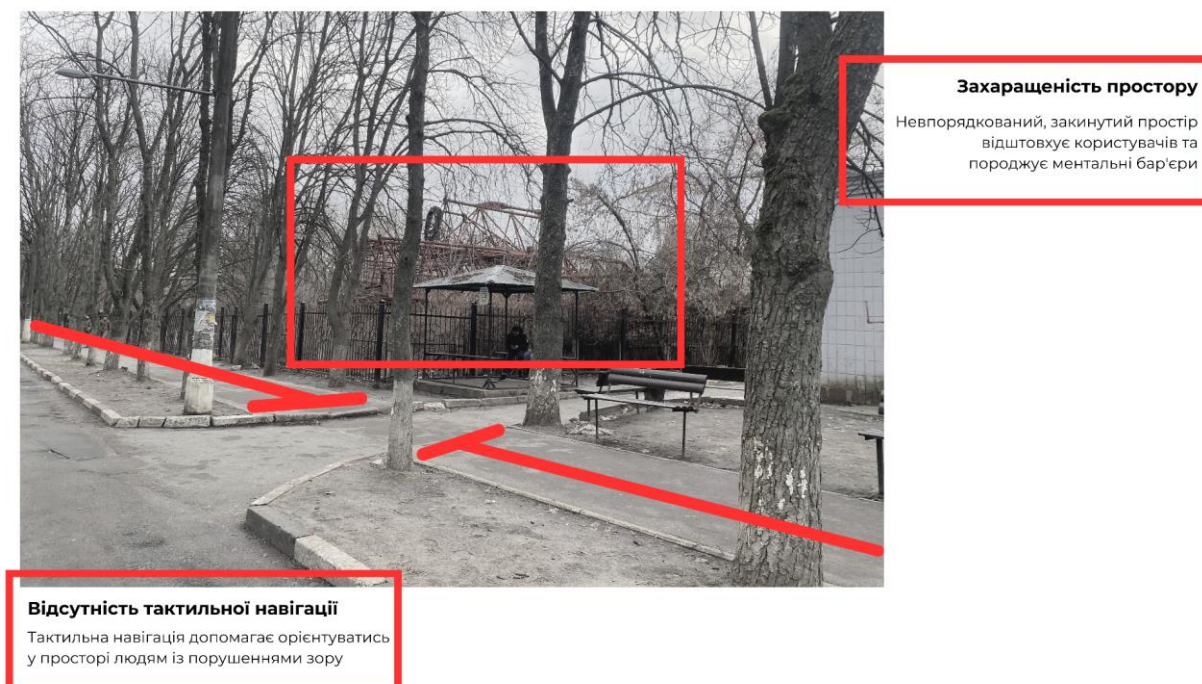

Рис. Е.4. Приклади бар'єрів у зоні взаємодії із кампусом Київського університету, що потребує корекції (розроблено автором)

Рис. Е.5. Приклади бар'єрів у зоні взаємодії із кампусом Київського університету, що потребує трансформації (розроблено автором)

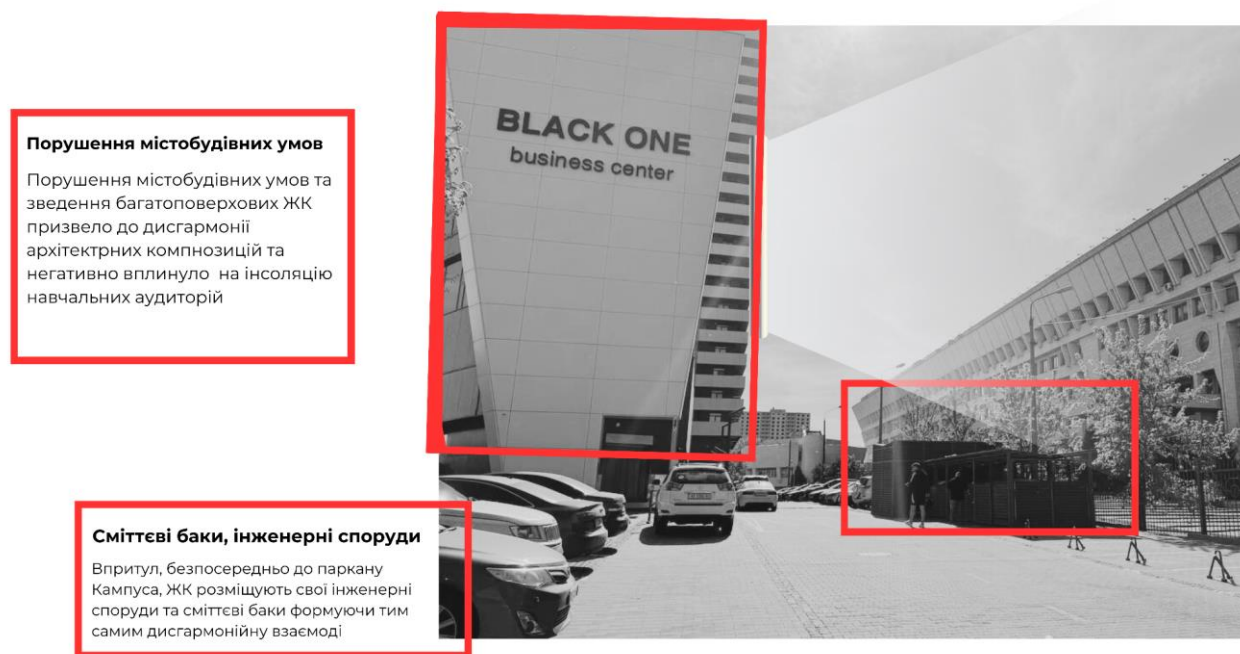

Рис. Е.6. Приклади бар'єрів у дисгармонійній зоні взаємодії міських просторів із кампусом Київського університету (розроблено автором)

Визначення потреб і способів покращення гармонійності взаємодії Кампусу із сусідніми міськими просторами

Рис. Є.1. Експеримент щодо визначення потреб і способів покращення гармонійності взаємодії Кампусу із сусідніми міськими прсторами (розроблено автором)

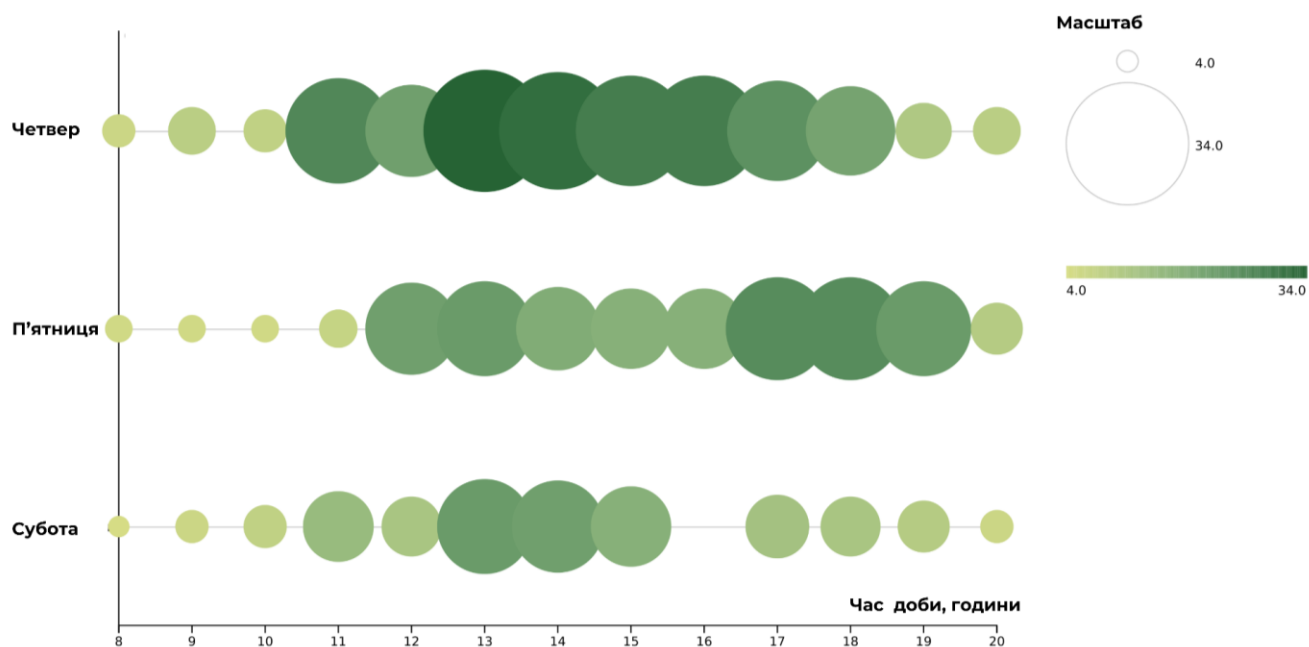

Рис. Є.2. Розподіл користувачів простору соціального експерименту щодо визначення потреб і способів покращення гармонійності взаємодії Кампусу із сусідніми міськими просторами за часом доби (розроблено автором)